

Štev. 41

XXVII.

Izhaja tedensko

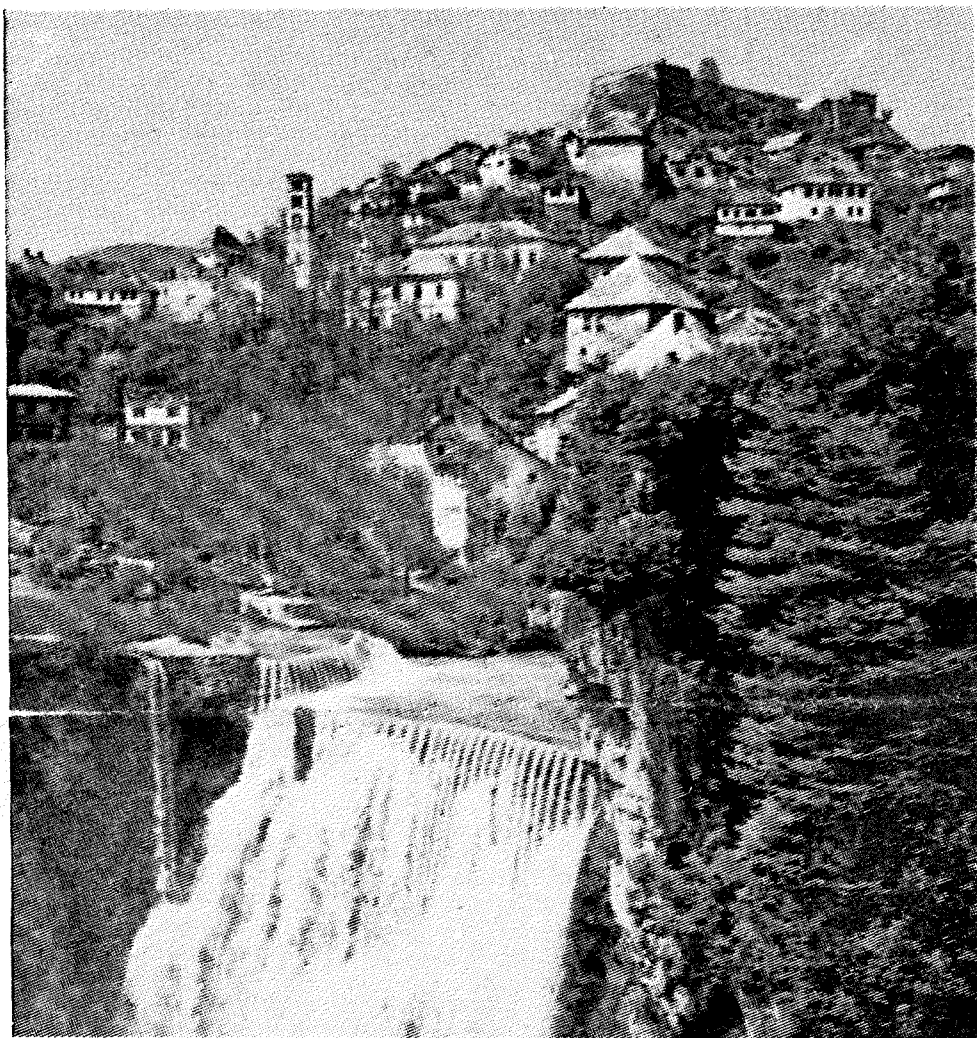
29. november
1989

Cena: 20.000 din.

YU ISSN 0353-4405

TV-15 je oznaka za osrednjo partizansko kurirsko postajo v Občicah v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Vsem našim bralcem čestitamo ob 29. novembru!

Umrl je Božidar Jakac

Bil je sinonim za slovensko in jugoslovansko likovno umetnost povojne Jugoslavije, nesporno najslavnejši risar in grafik svoje generacije, ki je s svojim izjemno obsežnim likovnim opusom 'zapisal' nekatere za slovenski narod temeljne zgodovinske dogodke, predvsem pa je zapustil likovne podobe ljudi v tem času.

Rodil se je leto pred koncem prejšnjega stoletja v Novem mestu, ki prav po zaslugi njegovih znanih oljnih vedut in grafik ostaja v spominu tujca s Krko, njenim Bregom in Kapljem nad njima.

Studiral je v Pragi v evropski likovni družini v času, ko so bile ustvarjene nove slovanske države in so nove smeri v umetnosti poganjale na vseh koncih. Tako krajina kot figuratika sta ga spremljali v vsem likovnem ustvarjanju. Sprva ekspresionist, kasneje pa zmerni realisti je obrtno plat slikarstva in grafike obvladal tako suvereno, da mu po tej plati težko postavimo koga iz njegove generacije ob bok. Ker je bil nemirnega duha in se je zavedal, da potovanja širijo v človeku spoznanja o svetu in sebi, se jim, če je bilo le mogoče, nikoli ni odrekel. Pred vojno je bil že v Afriki in v Ameriki. Svoja potovanja je beležil v skicirki pa tudi s fotografskim aparatom in kasneje s filmsko kamero.

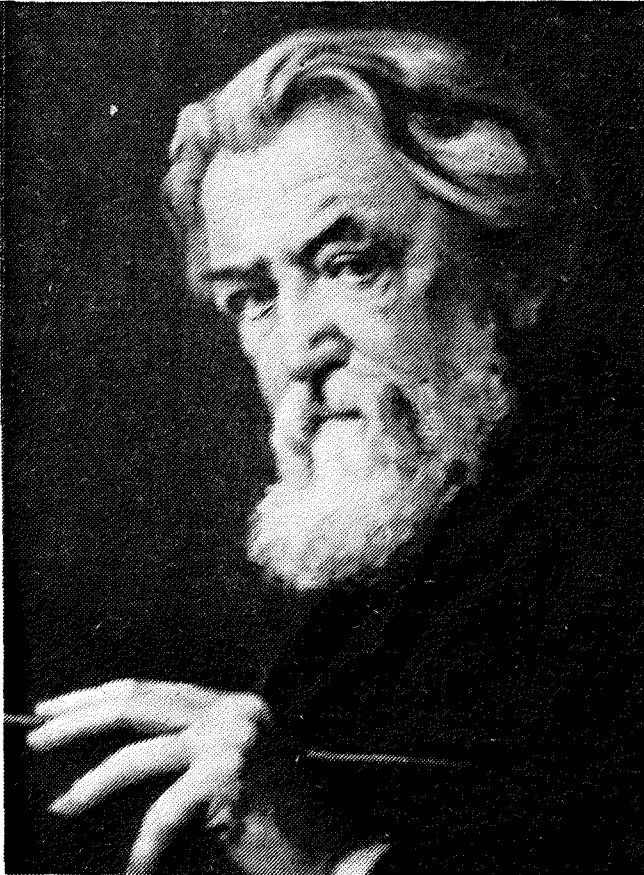
V narodnoosvobodilni boj je vstopil kot zgrajena osebnost in mož srednjih let. Kot član Avnoja je imel priložnost za vselej ohraniti prenekatere risbo, grafiko in skico kraja, ljudi, predvsem pa potretov udeležencev tega zasedanja. Že leta 1944 je pripravljaj prve partizanske likovne razstave na osvobojenem ozemlju Bele krajine.

Takoj po končani drugi svetovni vojni je postal prvi rektor Akademije likovnih umetnosti v Ljubljani, štiri leta zatem pa tudi redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Njegovo predvojno likovno motiviko zaznamuje pogosta socialna tematika, medvojni cikel risb, krokijs in grafik pa predstavlja neprecenljiv delež k širšemu prispevku slovenskih umetnikov v času NOB.

Poleg tega je bil Jakac tudi knjižni ilustrator, exlibrist predvsem pa izborni grafik.

Globino in težo njegovega likovnega sporočila bo umetnostna zgodovina še ocenjevala — tako ali drugače — nesporno pa je eno: med jugoslovanskimi (pa menda tudi med evropskimi in celo svetovnimi) umetniki mu ni enakega v prispevku h kroniki nekega junaškega časa, ko se je lomil svet in je morala tudi umetnost

sestopiti s svojih marmornih podstavkov in bohemskih podstrešij ter pogosto služiti ljudstvu.

Po množični poklonitvi njegovih prijateljev, znancev in častilcev v Ljubljani so ga 23. novembra pokopali v rojstnem Novem mestu. Najvišji predstavniki republike in države pa so njegovi vdovi Tatjani izrekli izraze globokega sožalja.

B. Ž. J.
Foto: M. C.

Iz vsebine

Str. 2 — 3: Z letne borčevske konference

Str. 4: Čas je za nacionalni referendum

Str. 5: Jugoslavija in Svet Evrope

Str. 6: Bojanci — srbska vas v Beli krajini

Str. 11: Dve mnenji o slovenski kulturi

Str. 16: Za obrambo Azema Vllasija

Za svobodo in varnost

Ob 46-letnici drugega zasedanja Avnoja, ko vsa Jugoslavijo pretrsejo težke politične in gospodarske razmere, obeležuje borčevska organizacija Slovenije ta zgodovinski praznik predvsem delovno. O tem smo se prepričali prav v dneh pred praznikom, ob pripravah in v izvedbi njene letne skupščine.

Izraženih je bilo veliko spodbudnih in tudi odločnih misli in sklepov o nujnih nalogah, ki jih čakajo do prihodnjega poletja, ko bo redna volilna skupščina odločala o prenovljeni podobi organizacije in njenem mestu ter vlogi v prihodnji pluralistični družbi. Čeprav se borci zavedajo, da je njihova generacija na nepreklicnem odhodu, dajejo v opredeljevanju svojih dejavnosti — ob svojih stanovanjskih problemih — prednost eksistencialnim problemom celotne naše slovenske in jugoslovanske družbe in želijo ter hočejo biti po svojih močeh še prisotni v njihovem razreševanju.

Ce modrost odlikuje starejše in izkušenejše, potem je to lahko tudi prednost borčevske organizacije, ki želi pomirjajoče, čeprav načelno in odločno, vplivati na preveč razgrete glave. Apelirati hoče na razumno spoštovanje različnosti zaradi doseganja skupnih, življenjsko pomembnih ciljev vseh, ki smo usodno vezani na življenje na tem koščku naše domovine. Tak vpliv posameznikov in celotne borčevske organizacije mnogo pomeni, zlasti v stikih in sodelovanju z borčevskimi organizacijami v Jugoslaviji in v njihovem zveznem odboru.

Ob prazniku Avnoja se gotovo prav borci najbolj živo zavedamo svojega boja za pravičnejšo, demokratično in humano družbo, hkrati pa z grenkobo spoznavamo, v čem še nismo uspeli in ugotavljamo, da po tej poti mnogih usodnih napak ne moremo več naprej. »Ne smemo biti niti preveč prizadeti in niti razočarani«, je dejal na skupščini predsednik Bojan Polak-Stjenka. »Nič se ni porušilo, cilji so ostali. Tem ciljem želimo in moramo ostati zvesti. Ne z vztrajanjem na nekaterih neživljenjskih in preživljenih dogmah in normah, saj je že Tito rekel, da ni nič tako svetega, da se ne bi moglo spremeniti, če ni opravilo izpita v praksi.«

Tudi borci smo se odločili za pluralno družbo, ki bo s širjenjem demokratičnega prostora in misli omogočala in dala vrednotam, kot so spoštovanje

človeka, ustvarjalnost, delo, odgovornost, pravo mesto ter bo odpirala možnosti za dejansko reformo (prenovo) političnega in gospodarskega sistema. Te in še podobne vrednote so sicer last vsega naprednega človeštva, a so se nenehno potrjevale tudi v našem NOB in revoluciji. Sprejeli smo jih in jih še ohranjamo kot vrednote našega boja za svobodo. Podoba pluralne družbe in njeno funkcioniranje še nista povsem razvita, zato so razumljiva resna razmišljanja, ki jih hoče vodstvo borčevske organizacije prenesti čim globlje, vse do osnovnih organizacij in posameznikov. V zavesti nekaterih borcev so to tudi težki trenutki, saj je treba odločno obračunati z nekaterimi stvarmi iz preteklosti, po Stalinu še z ostanki stalinizma, ki jih borci nismo vedno prepoznali. Danes je toliko lažje, ko množično vrenje v večini socialističnih držav skuša porušiti realsocialistični oklep, ki je nevdržan in zaviralen.

S pogledom v širši svet in njegova presenetljiva dogajanja gredo borci pogumnejše in aktivnejše v to, zanje verjetno zadnjo zgodovinsko preizkušnjo, v boj za svobodo, ki je še vedno ogrožena, ki še vedno ni prava, varna svoboda.

Ob prazniku Avnoja lahko rečemo, da je to avnojska svoboda. Morali bi čim glasneje kričati o tej najpomembnejši odločitvi, o federativni, demokratični skupni državi Jugoslaviji, v kateri bodo vsem narodom in narodnostim zagotovljeni enaki pogoji za njihov razvoj in v katero so se vključili na podlagi pravice do samoodločbe, s pravico do odcepitve. Tako odločitev pa je omogočila naša narodnoosvobodilna vojska s svojimi bojnimi uspehi v vseh delih Jugoslavije. Čim glasneje bi morali o tem kričati tistim, ki še danes na razne načine spreminjajo to avnojsko svobodo, pa tudi tistim, ki hočejo brez sramu razvednotiti narodnoosvobodilni boj in njegove zgodovinske pomembne pridobitve.

Letos smo ob prazniku Avnoja borci sicer globoko zaskrbljeni, a vendar — to se je pokazalo na skupščini — gojimo upanje in ohranjamo samozavest in odločnost, ki nam je tudi v tem trenutku potrebna za učinkovito poseganje v družbena dogajanja.

Mira Svetina

Huda nesreča v rudniku
v Aleksincu

Devetdeset življenj je ugasnilo v jami

V petek, 17. novembra, se je minuto pred dvanajsto v premogovniku Aleksinac zgodila največja tragedija v njegovi zgodovini. V njej je izgubilo življenje 90 rudarjev. Nesreča se je zgodila v globini 700 metrov, v severnem revirju jame Morava na koti 445. Tam je skupina delavcev in nadzornikov z varilnimi aparati rezala železno oporje in zaradi tega je izbruhnil požar.

Reševalci iz premogovnika so takoj posredovali, vendar ponesrečenim niso mogli pomagati, ugotovili so le, da v jami ni preživelih. Reševalcem so na pomoč priskočile tudi reševalne ekipe iz drugih jugoslovanskih rudnikov, med njimi tudi iz Slovenije. Več dni so potrebovali, da so pogasili požar v jami, pri tem pa so morali uporabiti tudi tekoči dušik. V ponedeljek pa je delo reševalcev za kratek čas prekinila eksplozija v jami, v kateri je bil en reševalec lažje ranjen.

V četrtek, 23. novembra, so prišli reševalci, ki so se začeli prebijati proti kraju nesreče z druge smeri, in naleteli na prve žrtve.

Ta huda rudarska nesreča je močno odmevala v jugoslovanski javnosti in že takoj se je začela na posebnih žiro računih zbirati denarna pomoč za družine umrlih. Veliko pomoči se je zbralo tudi v Sloveniji. Ne glede na to, koliko pomoči se bo zbralo, moramo pritegniti besedam predsednika Zveznega izvršnega sveta Anteja Markovića, ki je tudi sam obiskal rudnik Aleksinac, da ne moremo z ničemer nadomestiti življenj rudarjev.

B. K.

Z letne konference ZZB NOV Slovenije

Borci poskušali delovati pomirjujoče

V Ljubljani je v torek, 21. novembra letos, potekala letna konferenca Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Slovenije. Na njej so delegati sprejeli poročilo o delu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije v obdobju od junija 1988 do septembra 1989 in poročilo nadzornega odbora ZZB NOV za to obdobje. Soglasno so sprejeli tudi predlog sprememb in dopolnil k statutu ZZB NOV Slovenije, čeprav gre v bistvu samo za skrajšave. Za bolj vsebinske spremembe bi morali napisati povsem nov statut, kar naj bi storili do volilne konference, ki bo predvidoma sredi prihodnjega leta.

Večina delegatov, ki je stopila za govorniški oder, je namenila največ pozornosti zadnjim dogodkom v Jugoslaviji, predvsem napovedanemu mitingu v Ljubljani. Poudarili so, da so borci širom po Sloveniji proti takšnemu zborovanju in pričakujejo, da bodo državni organi ukrepali v skladu s svojimi zakonskimi pristojnostmi.

Uvodno besedo na letni konferenci slovenske borčevske organizacije je imel predsednik RO ZZB NOV Slovenije Bojan Polak-Stjenka, ki je med drugim dejal:

»Svoj uvod na naši današnji letni skupščini žal ne morem začeti udarno in samozavestno. Pa vseeno moram izraziti svoje intimno prepričanje, da bo leva koalicija na spomladanskih volitvah zmagala tudi z našo pomočjo. Brez svojcev je to preko 80.000 volilcev, ki bodo predvsem pazili na to, da bodo kandidirani za vse sprejemljivi, neobremenjeni, poštenu in sposobni ljudje, ki ob upoštevanju storjenih napak vseeno pravilno vrednotijo prehojeno pot, zlasti pa pomembnost in veličino NOB. Ki bodo imeli program obrnjen v sedanost in bližnjo prihodnost. Program, ki bo razreševal sedanje tegobe ljudi. Program, ki bo premagoval in razreševal našo vsesplošno krizo.

Izredno pregreto politično vzdušje še posebej v zadnjih dveh mesecih, me sili, da svoje uvođa ne začnem s takozvano borčevsko ali stanovsko problematiko, ampak prav s političnim trenutkom.

Osnovno izhodišče za naše delovanje in sprejemanje odločitev je bilo vplivati pomirjujoče, pa vseeno načelno in odločno, na razplet dogodkov v Sloveniji in še posebej v Jugoslaviji, v prepričanju, da ni problema in stvari, o kateri ni možno strpno in argumentirano razpravljati, da ni nobenih tabujev, nobenega prekrivanja. Samo človek-državljan, osvobojen kakršnegakoli ideološkega nasilja, je lahko samostojen nosilec oblasti in odločanja. Konkretne rešitve moramo iskati s spoštovanjem različnosti in to nas ne sme razdvajati, ampak združevati v čim hitrejšem doseganju skupnih ciljev. To zadnje zlasti velja za stike in sodelovanje z borčevskimi organizacijami širom Jugoslavije, še zlasti pa v federaciji.

Živimo v kritičnem prelomnem obdobju, ne samo mi, ampak tudi ves svet realnega socializma. Iz krize lahko izidemo samo s čim prej speljanimi korakenitimi in odločnimi reformami. Zelo odkrito moramo spregovoriti o vseh vzrokih, ki so nas potisnili v to krizo. Videti in oceniti moramo, kaj velja ohraniti in kaj zavreči ali sprejeti. Vztrajati na sedanjem, pomeni samo poglobljanje krize, ki ima tudi svoje realne meje. In kaj potem?

Borci smo se borili za svobodo slovenskega in drugih narodov in narodnosti Jugoslavije. Borili smo se seveda tudi za boljše, pravičnejšo in naprednejšo družbo, kot je bila ona v stari Jugoslaviji in to pošteno in z najboljšim namenom. Zgodovina in znanost bosta ugotovili vzroke in krivce za to. Mi zato ne smemo biti niti preveč prizadeti in niti razočarani. Nič se ni porušilo. Cilji so ostali: hočemo boljše, demokratičnejšo, humanejšo in bogatejšo družbo. Tem ciljem želimo in moramo ostati zvesti. Ne

miselnost, da je vsak drugače misleči človek sovražnik, ki ga je treba smrtno sovražiti, če že ne zapreti in uničiti. ZK se mora tudi na znotraj demokratizirati, prerasti v demokratično stanko, organizirano, da bo v njej zagotovljena odločujoča volja njenih članov. Vsi njeni organi morajo biti seveda demokratično izvoljeni in odgovorni članstvu. Razen v ZK Slovenije volja za temeljite spremembe ZK ni prisotna. Naproti. V ZKJ skušajo, sklicujoč se na princip demokratične-

Do sedaj so se v jugoslovanskem prosotru oblikovale tri razpoznavne »uradne« opcije reševanja krize in predstave o tem, kakšni naj bodo naša država in družba, skratka kakšno Jugoslavijo in kakšen socializem hočemo. Nosilci so poznani: CK ZKS, CK ZK Srbije in komite ZK v JLA.

Na začetku zasedanja so delegati in številni gostje z minutamolka počastili spomin na umrle rudarje v rudniku v Aleksincu in spomin na umrlega velikana naše umetnosti Božidarja Jakca.

Vse tri opcije so si enotne v načelu, da gospodarstvo vidi svojo perspektivo v tržnem gospodarjenju. To je sicer pohvalno, vendar je zaskrbljujoče to, da vsaka operacionalizacija v smeri tržnega gospodarstva takoj sproži bistvene razlike in velike odpore, ki lahko privedejo do propada reformnih prizadevanj.

Reforma političnega sistema nas je vsaj v Sloveniji pripeljala do spoznanja, da je edini izhod v političnem pluralizmu, da mora ZK končno opustiti svoj monopolni in privilegirani položaj v družbi, da mora torej končno zapustiti svoj položaj na oblasti, se tako demonopolizirati in sprejeti enakopravno konkurenco z drugimi programi drugih političnih subjektov.

Ustavna pravica državljanov je, da se po svoji volji politično organizirajo. In prav pri tem se zatika. Nekateri menijo, da se lahko ljudje politično organizirajo. In prav pri tem se zatika. Nekateri menijo, da se lahko ljudje politično organizirajo samo znotraj SZDL, pod enotno socialistično streho, pri čemer naj ima seveda ZK še vedno vodilno vlogo. Veliko je tudi pomislekov proti večstrankarskemu sistemu, ki naj bi samo še potencial mednacionalne spore. Kaj pa devet partij v enostrankarskem sistemu Jugoslavije? V tem pogledu se čuti še posebej prizadeta JLA, ki takšen sistem, ki vodi v depolitizacijo vojske, kategorično zavrača.

Nekateri se upravičeno sprašujejo, kje funkcionira in kje se je že izkazal nestranski pluralizem. Ali bo to zopet eden naših problematičnih eksperimentov? Najbrže imajo prav.

Vzporedno z umikanjem ZK z oblasti in dopuščanjem enakopravnega nastopa tudi drugih političnih subjektov na politični sceni, pa se mora seveda ZK tudi sama popolnoma spremeniti. Odpovedati se mora zlasti boljšeškim principom leninske partije, kot so princip demokratičnega centralizma, škodljiva in globoko preživela

centralizma, disciplinirati ZK republik, vsiljujoč jim nesprejemljiva stališča, predvsem nam, Slovencem. Vse kaže na to, da razmišljanja o reformiranju ali prenovi ZK niso zajela bistvenih vprašanj in da moramo biti zato v pripravi na zvezni kongres zelo tenkočutni in tudi odločni.

Socializem, kakršnega imajo danes v vseh državah, kjer so na oblasti komunistične partije, je v težki eksistencialni krizi. To dokazujejo krizne razmere in iskanje izhoda iz njih v vseh socialističnih državah. Na žalost Jugoslavija, ki je prva začela z nekaterimi reformnimi procesi, danes v naporih za transformacijo družbe že zaostaja. To vzbuja začudenje pri naših prijateljih. Namesto da bi samoupravljanje, ki je pomenilo demokratizacijo družbe v primerjavi s stalinističnim sistemom vzhodnoevropskih držav, pogumno razvijali, nam nekateri ponujajo kot izhod neostalinizem. Razvoj Jugoslavije hočejo preusmeriti v čas pred tridesetimi leti, ko smo uvedli delavsko samoupravljanje. To nas močno oddaljuje od Evrope, tudi vzhodne. Stojimi na razpotju, ki je za Jugoslavijo življenjskega pomena. Ali bomo obdržali (vsaj v grobem) stik z napredno Evropo ali pa se bomo začeli od nje oddaljevati.

Borci smo že večkrat ob raznih priložnostih odločno podprli reformsko prizadevanja in naravnost. Pa vseeno mislim, da moramo tudi danes izraziti najodločnejšo zahtevo našemu političnemu in državnemu vodstvu, da intenzivira reformske napore. Tudi najmanjši premiki in uspehi so življenjsko potrebni, saj je najbrže kriza ljudskega zaupanja — ne samo v vodstvo Partije, ampak tudi države — dosegla stopnjo, ko so mogoče predvidljive in nepredvidljive nevarnosti, tudi s tragičnimi posledicami.

Mislim, da moramo vsestransko podpreti demokratične volitve, ki naj bodo neposredne, tajne, splošne in poštene. Na osnovi teh naj se v republiki

skupščini konstituira takšno predstavniško telo, ki bo v stanju zastopati interese vseh prebivalcev Slovenije, in bo definiralo takšno politiko, ki bo izvela družbo iz vsesplošne krize, ter usmerjala politični in gospodarski razvoj v smislu čimprejnjega usposobljenosti za sprejem v Svet Evrope.

Borci še vedno menimo, da je ena največjih pridobitev štiriletnega NOB nova, federativna, demokratična skupna država Jugoslavija, v kateri imajo vsi narodi in narodnosti enake pogoje za svoj razvoj in v kateri si na podlagi pravice do samoodločbe, vključno s pravico do odcepitve, izgrajujejo svojo državo, uresničujejo vse suverene pravice, razen tistih, ki jih odstopajo federaciji zaradi boljše, ga skupnega upravljanja. Jugoslovanski federalizem je zato originalna rešitev za bivanje v skupni državi v zgodovinskem, kulturnem in gospodarskem pogledu tako zelo različnih delov. In prav tak položaj Slovenije v Jugoslaviji naj bi določali nedavno sprejeti amandmaji slovenski ustavi. Ni naš namen, da bi se ukvarjali s polemikami, ki jih je sprožil ne samo sprejem teh amandmajev, ampak tudi njihova priprava. Še manj je naš namen, da reagiramo na nesmisle, neresnice in žalitve, ki so ob tej priliki padale na račun Slovenije. Mnenja pa smo, da so si najvišji organi v federaciji, tudi politični, v tej kampanji dovolj pota, načine, ocene in izjave, ki jim nikakor ne gredo v čast, ki najmanj pomenijo utrjevanje jugoslovanske federacije, kar bi sicer morala biti njihova naloga. Republika Slovenija se je s svojimi ustavnimi amandmaji odločila o nekaterih izmed tistih vprašanj, ki so fundamentalna za njeno življenje v skupni državi, o vprašanjih, ki niso izrecno rešena v skupni federalni ustavi, in ki hkrati niso z njo v nasprotju. Samó ustavno sodišče pa je tista institucija, ki ugotavlja morebitno neskladnost. Noben drug organ, ne glede na svojo pomembno vlogo, ki jo ima sicer v državi, nima te pravice.

Ko že govorim o zadnji seji Zveznega predsedstva borčevske organizacije, pa še tole. Pod drugo točko dnevnega reda smo razpravljali o mednacionalnih odnosih. Spregovorili smo tudi o predvidenem mitingu Odbora za vrnitev Srbov in Črnogorcev v Ljubljani, načrtovanem za prvi december. Povedal sem, da smo imeli 13. novembra posvet s predstavniki občinskih odborov, na katerem smo jih seznanili z vsebino pisma, ki smo ga dobili od tega odbora, vi pa ste ga danes dobili na klopet. Reakcija na našem posvetu je bila, da je treba storiti vse, da se ta miting prepreči. Prosili smo jih za stališče baze za razpravo na letni skupščini. V Beogradu sem predlagal, da jim pismo preberem, pa navdušenja za to ni bilo. Povedal sem tudi, da bomo na današnji skupščini o njem razpravljali, da bi posredovali naš odgovor Kosovo-poljem.

Povedati moram še, da je ob koncu razprave v Beogradu tovariš Pekić predlagal, iskreno in nedvosmiselno, naj Zvezno predsedstvo naše organizacije sprejme sklep, da odboru za vrnitev Srbov in Črnogorcev priporoči, naj se mitingu odpovejo, če jih domačini ne sprejemajo. Ta sklep je bil soglasno sprejet. Na žalost brez učinka. Menim, da je odgovarjanje na pismo nepotrebno in neumestno, ne samo zaradi ultimativnih groženj in žaljivega tona, ampak predvsem zato, ker Odbor

za vrnitev Srbov in Črnogorcev na Kosovo ni pravi naslov; krivci so drugje, treba jih je imenovati.

Ker je Kosovo problem, ali bolje centralno vprašanje, ki je upravičeno zdaleč najbolj okupiralo slovensko in še zlasti jugoslovansko javnost in zaposlilo tudi vse organe in institucije sistema, naj tudi o tem povem nekaj pogledov in misli. Osnovno vprašanje je najbrže to, ali je kosovski problem stvar Srbije ali Jugoslavije. Ker ima materialne, politične in prestižne posledice za vso Jugoslavijo, bi verjetno moral biti jugoslovan-

Zbiranju pomoči za družine umrlih rudarjev v Aleksincu so se pridružili tudi udeleženci letne konference slovenske borčevske organizacije. Zbrali so 11,697.400 dinarjev, ki so jih takoj poslali na račun, kjer se zbira pomoč.

ski. Seveda pod pogojem, da tudi mi lahko povemo svoje mnenje in svojo oceno, da pa pri tem nismo takoj obsojeni kot grobarji ali razdiralci Jugoslavije, če ne še kaj hujšega. Kaj je lahko logičen zaključek iz dejstva, da se po osmih letih takozvane kontrarevolucije razmere na Kosovu samo še poslabšujejo. Zaključek je lahko sam ta, da ali diagnoza ali terapija, ali pa oboje, nista pravi. Mislim, da je tudi predlog za abolicijo, ki smo jo tudi mi podprli, bil sprejet na nož in s popolnim nerazumevanjem. V takih primerih je treba reagirati modro, realno in brezčutno. V tej zvezi, mislim na politični proces proti Azemu Vllasiju, mi dovolite, da še posebej poudarim naš interes in podporo Svetu za varstvo človekovih pravic in svobod pri RK SZDL, s tem pa seveda naš interes za pravno državo in civilno družbo, ki naj se končno že osvobodi državnega dušebrižništva in stalnega strahu pred represijo. To našo podporo je razumeti kot izraz našega hotenja, da po svojih močeh prispevamo k oblikovanju nove demokratične in humane podobe naše družbe.

Ob koncu zasedanja so delegati in gostje iz srca čestitali Bojanu Polaku-Stjenki ob njegovem sedemdesetem rojstnem dnevu, ki ga praznuje v teh dneh.

Družbeno-ekonomska kriza in hiperinflacija, predvsem v zadnjih letih, vedno bolj ogrožajo življenjsko raven borcev in vojaških vojni invalidov. To še posebej velja za uporabnike pravic iz zveznih predpisov, kjer se pravice odredajo na podlagi povprečnega OD v Jugoslaviji, ki je občutno nižji od slovenskega. Ni treba posebej omenjati, da tako stanje tembolj prizadane tiste, ki so jim ti prejemki edini vir preživljanja. Njihove kritike in zahteve, naj se stvari spremenijo, so vse bolj pogoste in upravičene.

V sistemu borčevskega in invalidskega varstva nastajajo glede na razmere vedno večje vrzeli na škodo udeležencev NOB. Osnovo enoletnega povprečnega OD v Jugoslaviji iz preteklega leta bo treba občutno skrajšati, vsaj na pol leta, izvajati redno valorizacijo vseh prejemkov uporabnikov pravic po zveznih in republiških predpisih, vključno s priznavalnimi. Le na ta način lahko vsaj delno odpravljamo hude posledice inflacije.

Zatika se tudi na drugih področjih, predvsem v zdravstvu

pa tudi v socialnem varstvu udeležencev NOB. Posredi je predvsem pomanjkanje sredstev, čeprav pravice borcev in vojaških vojni invalidov ne bi smele biti v ospredju zmanjševanja pravic iz zdravstvenega in socialnega varstva. Starostno stanje in zato zdravstvena in socialna ogroženost vseh kategorij udeležencev NOB zahteva večjo in ne manjšo družbeno skrb. Mnogi tudi nimajo dovolj denarja za oskrbo v domovih upokojencev ali za kvalitetno postrežbo na domu.

Zaradi takega položaja udeležencev NOB bomo vztrajali, da se sistem borčevsko-invalidskega varstva dograjuje tako, da bo še naprej učinkovit, in da se bodo pravice borcev in vojni invalidov ohranjale na doseženi ravni. Pri tem je naše sodelovanje z republiškim komitejem za borce in vojaške invalide dobro in koristno. Želimo le, da bi tako ostalo tudi v prihodnje, v reorganizirani javni upravi.

Kot je bilo že rečeno, smo vsi skušali delovati pomirjujoče. Zato v glavnem nismo odgovarjali na proteste in žaljive obtožbe na račun slovenskega političnega vodstva ali naše organizacije. RO se je vključil v razprave o prenovi SZDL v njenih delovnih skupinah. Tudi naše predsedstvo je že imenovalo delovno skupino za pripravo našega novega programa in statuta oziroma naše usmeritve za delo v pogojih političnega pluralizma in reforme političnega sistema na sploh. Tu je več možnosti: ali postanemo družbeno-politična organizacija v okviru SZDL, ali samostojna družbeno-politična organizacija, ali pa prenehamo delovati kot DPO in postanemo prava veteranska organizacija, kot so sicer v zahodni in tudi vzhodni Evropi. Pred nami je veliko razprav, usklajevanj in iskanj najboljših rešitev. Časa je malo, žal pa partija in SZDL kasnita in to ni dobro.

Kljub časovni stiski naj izrazim še eno bolečino. Zadnje čase se je zopet zelo razbohotilo napadanje, razvrednotenje in omalovaževanje NOB in njene organizatorke OF. Brez vsega sramu, tudi z lažmi in klevetanjem, po mojem globokem prepričanju znanstveno nefundirano, se skuša oblatiti vsa narodnoosvobodilna dejanja in izničiti pomen žrtve, ki jih je dal slovenski narod med svojo uspešno udeležbo v NOB na strani velike antihitlerjevske koalicije.

Države zahodne Evrope, po katerih se ti pisci zgledujejo, znajo drugače ceniti to obdobje in bi bile ponosne, če bi se lahko pohvalile z našim deležem v osvobodilni vojni, z našo zgodovino. Tudi danes imajo do svojih veteranov še primeren odnos. Ne mislim sedaj začeti strokovne razprave. Zdi se mi pa, da je čas za nekaj konkretnih in praktičnih ugotovitev, ki lahko vzdržijo tudi vsako zgodovinsko presojo.

Ker bodo že pred našim naslednjim borčevskim volilnim srečanjem v Sloveniji splošne volitve, bi vas končno prosil, da tudi mi sami storimo vse, da bi bilo kandidiranje, predvsem izbor kandidatov, njihova predstavitev in popularizacija konkretno, pošteno in za vse prikladno. Pri tem naj pride do polnega izraza naš sloves predanega aktivista in propagandista ter nesebičnega družbenopolitičnega delavca, ki je z vsem žarom, kljub letom, pripravljen dati svoj maksimalen prispevek na prvih neposrednih, tajnih, demokratičnih in poštenih volitvah.

Nekaj misli govorcev

Bogdan Osolnik je vse svoje razmišljanje namenil napovedanemu mitingu v Ljubljani in povedal, da so Kosovopoljci tudi Zvezi borcev poslali pismo, ki je zelo žaljivo in arogantno. V nadaljevanju je Bogdan Osolnik poudaril:

Organizatorji tako imenovane »mitinga resnice« so v svojem pismu sami odkrili, kakšna je njihova »resnica«. Ponovili so marsikaj tistega, kar se dan za dnem zlija na Slovence iz golide laži in podtikanj prek medijev in na raznih sestankih v Srbiji. Tako se tudi v pismu pojavljajo trditve, da je slovensko ljudstvo neobveščeno, da naivno naseda hujšakom fašističnih balistov, da nima poslušarja za trpljenje Srbov s Kosova in Metohije, in da je vse to posledica – kot pravijo: »grobih manipulacij centrov elite politične moči v Sloveniji«. Očitno je po njihovem v Sloveniji potrebna »antibirokratska revolucija«, kakršno so poklicni mitingaisti izvedli v Vojvodini in Črni gori. Med drugim so sporočili: »Ne prihajamo zato, ker bi zahtevali vrnitev tovarn, ki so bile vzete Srbiji...« Tudi oni uporabljajo parolo o ukradenih tovarnah, s katero v zadnjih mesecih v Srbiji hujškajo svoje ljudstvo, ne da bi kdo poskušal ustaviti tako lažno in neodgovorno obtoževanje.

Se bi lahko naštevali žaljivke in laži iz tega pisma, ki nam ultimativno sporoča: »Sprejeli smo odločitev in zahtevamo miting v Ljubljani.« Naknadne izjave organizatorjev, da bodo imeli miting v Sloveniji, pa čeprav pride do prelivanja krvi, govori o tem, kakšen je namen tega prihoda in kdo so njegovi organizatorji.

Nekateri očitno hočejo »ksovizirati« Slovenijo, jo zaplesti v krvavo obračunavanje med Srbi in Albanci na naših tleh, ustvariti stanje, ki bi upravičevalo uvedbo izrednih razmer tudi v naši republiki. Gre za provokatorsko akcijo v interesu neke hegemonistične in unitaristične politike, ki jo motijo pro-

ren in civiliziran dialog med predsedstvom Srbije in Slovenije, bi očito hoteli zdaj Slovincem vsiliti diktat svojih pritržencev, ne glede na posledice, ki jih to lahko izzove. To seveda pomeni nevarno razpihovanje ognja in strasti, ki zlasti nas borce vse bolj spominja na strašno krvavo mednacionalno obračunavanje ob razpadu stare Jugoslavije, za katero smo upali, da se ne bo nikoli več ponovilo.

Na osnovi vsega povedanega predlagam republiški skupščini, da sprejme naslednje sklepe:

Prvič: Glede na to, da je Mestni sekretariat za notranje zadeve že prepovedal zborovanje v Ljubljani, in da so organizatorji mitinga napovedovali, da se mu ne bodo odrekli, zahtevamo od pristojnih državnih organov SR Slovenije, da odločno preprečijo napovedani demonstrativni pohod ter tako zaščitijo suverenost Slovenije, mir in varnost njenih prebivalcev ter zaščitijo njihovega premoženja.

Drugič: Da s telegramom, ki bi ga takoj odposlali, od predsedstva SFRJ zahtevamo – prav danes razpravlja o Kosovu – da v skladu s svojo odgovornostjo za položaj v državi prepove napovedani miting v Sloveniji in vse podobne masovne provokativne pohode na območja drugih republik, ki lahko izzovejo težke, nepopravljive posledice za nadaljnji razvoj mednacionalnih odnosov v Jugoslaviji in postanejo uvod v državljansko vojno.

Tretjič: Da od predsedstva SR Srbije zahtevamo, da prepreči neodgovorno, provokativno dejavnost organizatorjev takih pohodov, ki delujejo v tej republiki, in da ustavi klevetniško propagandno vojno proti Sloveniji v nekaterih medijih, ki so pod njegovim vplivom.

Četrtič: Da od Zveznega izvršnega sveta zahtevamo, da služba SDK ugotovi, od kod se jemljejo sredstva za potovanja na množične mitinge ter da se prepreči nenamenska uporaba družbenih sredstev v ta namen – zlasti tistih iz fonda za pomoč manj razvitim. S to zahtevo bi bilo treba seznaniti tudi slovenske delegate v zvezni skupščini, da bi to zahtevo podprli z delegatskim vprašanjem ZIS in njegovim pristojnim organom.

Petič: In končno, da organizacije ZZB iz drugih republik obvestimo o naših stališčih o teh vprašanjih ter da jih pozovemo, da se vsi skupaj odločijo lotimo preprečevanja nacionalizma in sovraštva – vsakdo v svojem okolju. Da se zavzamemo za civilizirano demokratično reševanje vseh družbenih problemov z dialogom, za strpnost v premagovanju razlik ter za spoštovanje dostojanstva vsakega naroda in vsakega človeka. Skrajni čas je, da se vsi, ki živimo v Jugoslaviji, rešimo more mednacionalnih spopadov in medsebojnega obtoževanja ter da se lotimo učinkovitega ustvarjalnega dela, ki nas edino lahko povede iz sedanje krize.

Stane Vrhovc je spregovoril o stikih mestnega odbora ZZB NOV Ljubljana z mestnim odborom ZZB NOV Beograda julija lani. Pogovore so tovariši iz našega glavnega mesta gladko zavrnili. Vodstvo ljubljanske borčevske organizacije je prevzelo organizacijo posvetovanja odborov ZZB NOV glavnih mest republik in pokrajin, saj so menili, da bi na njem lahko tako odpravili marsikatero nesoglasje in nesporazum. Vendar tudi na tem srečanju to ni bilo

mogoče. Stane Vrhovc je dejal, da so posamezni dogodki, zaradi katerih nas obtožujejo v drugih republikah, samo obrobnege pomena, in da je bistvo vseh teh pritiskov neke druge. Dotaknil se je tudi političnega pluralizma. Dejaj je, da se člani njihove organizacije vključujejo v druge zveze in združenja, pričrjan pa je, da bodo tudi tam uveljavljali izročila NOB. Poudaril je še, da zveza borcev kot celota ne pripada nobeni stranki, ampak samo svojim članom. To pa ne pomeni, da se mora v popolnosti odpovedati svoji družbenopolitični dejavnosti in se posvetiti samo stanovskemu problemom. Čudil se je, zakaj predsedstvo SFRJ in srbsko vodstvo molčita o napovedanem mitingu.

Janez Vipotnik je dejal, da borci že dalj časa opozarjajo na vedno slabši položaj v naši družbi, vendar se nič ne spremeni na bolje. Vprašal se je tudi, kje so programi novih strank, ki samo pljujejo po ZK in se prepirajo zaradi denarja za delovanje, prostorov, časa, ki ga bodo dobili na televiziji za svojo predstavitev, in podobnega. Po njegovem mnenju je zaskrbljujoč podatek, koliko slovenskih znanstvenikov je našlo svoj kruh v tujini. Janez Vipotnik je tudi poudaril, da se iz težav ne bomo izkopali, če ne bomo v njihovo reševanje usmerili vseh svojih moči in znanja. Dejaj je, da borci menijo, da mlade generacije ne bodo iskale vzore v preteklih in zgrešenih rešitvah. Zato ne smemo biti strpni, če imajo mladi drugačne

Telegram Predsedstvu SFRJ

Udeleženci letne skupščine Zveze združenj borcev NOV Slovenije smo enoglasno sklenili, da opozorimo Predsedstvo SFRJ na zaskrbljujoče posledice, ki jih lahko povzroči množični pohod na protestni miting v Ljubljano, ki ga organizira Združenje odbora za vrnitev pregnanih Srbov s Kosova in Metohije. kljub odklonilnemu stališču vse slovenske javnosti in prepovedi državnih organov.

Zahtevamo, da Predsedstvo SFRJ v skladu s svojo odgovornostjo za položaj v državi prepove vse provokativne množične pohode na območja drugih republik in tega, ki je napovedan za 1. december v Sloveniji.

Predsedstvo SFRJ bo sicer soodgovorno za vse nevarne posledice takih hujšakških pohodov, ki lahko postanejo uvod v državljansko vojno.

Udeleženci letne skupščine ZZB NOV Slovenije

pogleda na sedanost in prihodnost.

Lado Kocjan je svoje razmišljanje namenil sistemu splošne ljudske obrambe in družbene samozščite. Menil je, da naš odnos do obrambne zasnove ni vprašljiv. Nujno pa bi se morali vrniti k njeni izvirni zasnovi. Obrambni sistem je namreč predviden tako, da ne bi smelo priti do krize, če pa bi do nje že prišlo, bi se iz nje morali čimprej izkopati. Opozoril je tudi, da je na obrambnem področju organiziranost preobsežna. Še posebej se to nanaša na normiranost. Dejaj je tudi, da ne v, kje v Evropi bi depolitizirali vojsko, ne pozna pa tudi primera, da bi imela vsaka stranka svojo vojsko, razen v republikanski Španiji. Kakšne posledice pa je to imelo, vemo vsi. zato tudi ne moremo reči, da je jugoslovanska armada armada zveze komunistov, ampak je armada ljudstva.

Udeležence letne konference je pozdravil tudi predsednik predsedstva ZZB NOV Jugoslavije Risto Džunov. Dejaj je, da borci ostro nasprotujejo sta-

liščem, da bi se ZZB NOV zreducirala na cehovsko raven. Opozoril je tudi na njihove zahteve, naj bi v državi zaustavili podivjano hiperinflacijo. Povedal je mnenje borčevskega vodstva o mitingih. Organizatorje pohoda na Ljubljano so pozvali, naj odstopijo od mitinga, saj bi lahko, zaradi nasprotovanja slovenske javnosti, prispeval le k poslabšanju mednacionalnih odnosov v Jugoslaviji.

Alojz Škofca je poudaril, da borci v ljubljanski občini Vič-Rudnik sprejemajo pluralizem kot dejstvo. Soglasni pa so tudi, da mora ostati borčevska organizacija politična organizacija, ki naj čimprej sprejme svoj program. Spregovoril je tudi o simbolih. Dejaj je, da rdeča zvezda ni simbol komunistične partije, ampak simbol boja za svobodo. Seveda pa bo treba to zvezdo oprati vse umazanije, ki se je v letih nabrala na njej.

Predsednik predsedstva republiške konference socialistične zveze Slovenije Jože Smole je izrekel priznanje članom borčevske organizacije za tvorno delo v SZDL na vseh ravneh.

Strinjal se je tudi z mnenji in ugotovitvami, da zamujajo s preobrazbo frontne organizacije. Menil je, da je preoblikovanje socialistične zveze temelj reforme političnega sistema, in da brez zavzetega dela v frontni organizaciji danes ne bi imeli toliko zvez in združenj. V svojih reformnih prizadevanjih se mora socialistična zveza oblikovati tako, da bo ustrezala razmeram sedanjega časa. Po mnenju Jožeta Smoleta se socialistična zveza zavzema za mavrični pluralizem, ne pa za to, da bi se v Sloveniji borili za oblast dve fronti, in sicer leva in desna.

Jože Božič je spregovoril o volitvah in dejaj, naj bodo izvoljeni najbolj sposobni, ne glede na to, na kateri listi bodo kandidirali.

Saša Cvahte je menil, da je zveza borcev organizacija s stanovskimi oznakami. Svojo skrb naj bi namenjala predvsem socialni varnostni in zdravstvu svojih članov, ob tem pa morajo ti ohraniti vso svojo politično integriteto.

S seje poroča Bojan Kuntarič

Sklepi letne skupščine ZZB NOV Slovenije

Delegati letne skupščine ZZB NOV Slovenije sprejemamo poročilo o delu republiškega odbora, njegovih delovnih teles in njegovega nadzornega odbora za čas od junija 1988 do septembra 1989 ter usmeritve za nadaljnje delo zveze borcev, ki jih je nakazal v svoji uvodni besedi predsednik Bojan Polak.

V razpravi smo se ponovno zavzeli za temeljito prenovo našega družbenega sistema in uporabo pridobitev parlamentarne demokracije. Zahtevamo polno uveljavitev pravne težave in prenehanje političnih sodnih procesov. Odločno obsojamo podžiganje mednacionalnih napetosti, obujanje starih in ustvarjanje novih razprtij, ki v krizne razmere naše družbe vnašajo dodatne nevarne elemente destabilizacije. Zavračamo odkrite in prikriti poskuse, da se metode pritiskov in nasilja uporabljajo kjerkoli ali da se poskušajo razširiti na vso Jugoslavijo. Odločno zavračamo napovedani miting Srbov s Kosova v Ljubljani.

Predsedstvu SFRJ smo s skupščine poslali telegram s zahtevo, da prepove to provokativno demonstracijo in vse podobne množične pohode v druge republike. V primeru, da sklicatelji mitinga ne bodo spoštovali prepovedi, ki jo je že izrekel sekretariat za notranje zadeve mesta Ljubljane, zahtevamo, da pristojni državni organi odločno preprečijo njihov demonstrativni pohod v Ljubljano ter tako zaščitijo suverenost Slovenije, mir in varnost njenih prebivalcev.

Slovenski borci smo življenjsko zainteresirani za to, da se v Jugoslaviji izboljšajo mednacionalni odnosi, da bi se lahko posvetili ustvarjalnemu delu, se rešili iz sedanje težke krize in preblizali razmeram, v katerih živijo narodi razvitega dela Evrope. Verjamemo, da je to tudi želja večine borcev širom Jugoslavije, ki se je zdaj znašla na usodnem razpotju.

Gospodarska kriza v naši državi z nezadržnim napredovanjem inflacije in z vsemi njenimi negativnimi posledicami vse bolj ogroža naše življenje. Nas borce v Sloveniji poleg drugega skrbi tudi pomanjkanje soglasja in volje, da bi se učinkovito izvajala dogovorjena gospodarska reforma, ki jo iz nekaterih okolij odkrito ali prikrito rušijo, krizno stanje pa izkoriščajo za opravičevanje poskusov vračanja v državno administrativni sistem odnosov in oddaljevanja od uresničevanja ustavnih sprememb, uveljavljanja trga in pluralizma lastnin.

Borci odločno podpiramo izvajanje sprejete gospodarske reforme, ki obsega tako dolgoročne sistemske spremembe kot nujne kratkoročne ukrepe. Zato smo proti odstopanju od reforme pod različnimi pritiski in grožnjami, ki očitno niso samo materialne narave, ampak izražajo tudi težnje po spreminjanju narave jugoslovanske federacije, ki je bila definirana s sklepi drugega zasedanja Avnoja.

Čas, v katerem živimo, zahteva, da vložimo v proces prenov političnega in gospodarskega sistema vse naše znanje in sposobnosti ter energijo celotne naše družbe. Tudi borci se dejavno vključujemo v uresničevanje političnega pluralizma kot neločljive sestavine in pogoja za uspeh preobrazbe političnega sistema pa tudi gospodarske reforme. Zavzemamo se za to, da bi se vsi problemi družbenega razvoja reševali s pomočjo

strpnega dialoga in demokratičnega usklajevanja različnih pogledov in interesov. Različnosti nazorov, zlasti pa razlike iz preteklosti, nas ne smejo ločevati in ovirati v skupnih prizadevanjih pri reševanju sedanjih perečih nalog in iskanju poti za čimprejšnji izhod iz krize.

Borci podpiramo prenovu socialistične zveze. Njeno središče naj bo človek, njeno delovanje pa ne sme biti obremenjeno s strankarskimi in drugimi ločevanji, tako da bo dostojna dedinja pozitivnih tradicij Osvobodilne fronte, ki je povezala Slovence različnih političnih in verskih nazorov.

Zavzemamo se za volilni sistem, ki naj udejani politični pluralizem v novi skupščini prek svobodnih, neposrednih, demokratičnih volitev z več kandidati.

Kot člani avtonomne družbenopolitične organizacije se bodo borci v priprave na volitve vključevali samostojno in tudi v okviru volilnih postopkov, ki jih bo vodila SZ Slovenije.

Politična združenja, njihove programe in kandidate bomo borci podpirali po lastni presoji, zlasti pa po njihovem odnosu do NOB oziroma po tem, kako spoštujejo njegov pomen za ohranitev slovenske državnosti in samobitnosti ter idej socializma.

Občinske organizacije ZZB se bodo takoj vključile v priprave na volitve. V vseh občinah bomo skrbno ocenili udeležence v tekmi za naklonjenost volilcev in poskrbeli za vključitev borcev na posamezne liste.

Od republiškega odbora in njegovega predsedstva pričakujemo, da bosta čimprej pripravila izhodišča in teze za prenovu programa in statuta ZZB NOV Slovenije, ki bi bila bolj skladna z duhom časa. Po široki javni razpravi med članstvom, ki naj jih dopolni in verificira, bi novi program in statut sprejeli na skupščini 1990. leta.

Republiški odbor naj do volilne skupščine pripravi tudi predlog za učinkovitejšo organiziranost in delovanje republiškega odbora, predsedstva in njegovih delovnih teles.

Hkrati naj se aktivno vključi v priprave sprememb programa in statuta ZZB NOV Jugoslavije in se pravočasno organizira za naš nastop na kongresu ZZB NOV Jugoslavije.

Republiški odbor naj s pomočjo znanosti in stroke oceni dosedanje delovanje na področju tradicij NOB ter na tej osnovi začrta bodoče naloge borčevske organizacije na tem področju in po potrebi priporoči tudi nove organizacijske oblike. Upošteva naj realne sedanje in bodoče možnosti borčevske populacije. Široko fronto delovanja pri ohranjanju izročil in tradicij NOB naj zoži ter določi prioritete tega, kar more in mora uresničiti še naša generacija.

Republiški odbor naj stalno spremlja socialno-zdravstveni položaj udeležencev NOV in se pri odgovornih organih zavzema za to, da bodo valorizacije pokojnin, invalidskih prejemkov borcev in vojaških invalidov, vključno z občinskimi priznavaalnami, čimbolj sledile višjim življenjskim stroškom.

Republiški odbor pričakuje, da bodo stališča in materiali iz današnje skupščine čimprej posredovani občinskimi odborom in objavljeni v našem borčevskem glasilu.

Republiški odbor ZZB NOV in naše uredništvo dobivata številne proteste ob napovedanem mitingu v Ljubljani. Med drugimi so nam svoje proteste in zahteve po prepovedi mitinga poslali člani Društva piscev zgodovine NOB in revolucije, skupnost borcev Notranjskega odreda, Občinski odbor ZZB NOV Kamnik, Krajevna organizacija ZZB NOV Ribnica, predsedstvo skupnosti borcev Cankarjeve brigade in drugi.

cesi demokratizacije v Sloveniji in ki želi pred začetkom razprav o novi ustavi Jugoslavije onemogočiti njen vpliv in odpor hegemonističnim težnjam. Zaradi vsega tega se moramo odločno postaviti po robu ne le skupinam razgrajčev, ki so se specializirali za uprizarjanje rušilnih pohodov, ampak predvsem tistim, ki izkoriščajo in usmerjajo njihovo delovanje.

Povejmo odkrito: Ker vse to početje prihaja iz tistega območja Srbije, ki je zdaj najbolj neposredno pod kontrolo političnega vodstva te republike, je očitno, da se nič ne dogaja brez njegove vednosti. Tudi za kampanjo proti Sloveniji v beograjskih centralnih medijih leži vsa odgovornost na garnituri Slobodana Miloševića. Tisti, ki so sami ultimativno odklonili mi-

Čas je za nacionalni referendum

Že kar nekaj let se kot na tekočem traku vrstijo obtožbe proti SR Sloveniji. Spomnimo se procesov proti četverici in slovenskim vojakom, spomnimo se glušičkih očitkov, da mnogi v tej republiki delujejo proti JLA, spomnimo se nasprotovanj slovenskim prenovitvenim težnjam na področju mednarodnih odnosov, človeških pravic, pravnosti države, pluralizma in drugih tokov v demokratičnih smeri. Ob neprestano pregrevani distinkciji, da je slovenski narod sicer dober in bratsko razpoložen, da pa ga kruto zavajajo njegova vodstva s tisočkrat imenovanimi čelnimi osebnostmi, nam mečejo naprej, da podpiramo albanski iredentizem in separatizem na Kosovu, kar da je v prvi vrsti pokazal zlovesči zbor v Cankarjevem domu v podporo stavkajočim starotrškim rudarjem. Enega izmed vrhov velike hajke smo doživeli ob sprejemanju republiških ustavnih dopolnil, češ da se pripravljamo na odcepitev od Jugoslavije, in da se sploh v najrazličnejših oblikah vdajamo kontrarevoluciji.

Gonjo sproža in obnavlja Srbija

Obtožbe se vsipljejo na Slovenijo zlasti iz Srbije, kjer si je prigrabil absolutno oblast vladajoči sestav pod vodstvom Slobodana Miloševića, sestav, ki je z geslom, da vodi takomenovano protibirokratsko revolucijo, domala ukinil avtonomijo pokrajin Kosova in Vojvodine, izpeljal nekašen puč v Črni gori ter tako očitno uresničil prvo stopnjo oblikovanja velike Srbije. Tesno oprt na rodovno tradicijo, ki koketira z obnovljenim državnim pravoslavljem in celo s četništvo, naslanjajoč se, kadar tako kaže, na neko hibridno boljševisko frazeologijo, včasih na skrb za jugoslovanstvo, vsekoli pa na razbijske odrede (kakršni so nam znani iz Orjuna in ljutičevskih zborov), skuša ta bojeviti nacionalistični srbizem, zgrnjen okrog velikega vodje, preiti v drugo osvajalno fazo. Pod pretvezo, da mora in hoče zaščititi »tudi zadnjo kapljo srbske krvi« v Bosni, Makedoniji, na Hrvaškem, se pripravlja na nadaljnje velikopotezno osvajanje jugoslovanskih ozemelj, sanjajoč nedvomno o lastni državi, v primerjavi s katero je bilo nekdanje Dušanovo carstvo komaj skromna ohišnica. In prav Slovenija, mala dežela, ki je vsek-

kor prva spregledala te osvajalske nakane in se jim postavila po robu – tako samodejno z lastno demokratizacijo kot z razkrinkavanjem izvoznim-tingarskih metod – je zgodaj postala trn v osvajačevi peti. Odpor Slovenije je postal nalezljiv, začel je dramiti nekoč sijajne, a pozneje grobo utišane demokratske sile v sami Srbiji, še bolj pa v drugih jugoslovanskih republikah.

Tu tiči poglavitni vzrok za to, da so se zoper Slovenijo sprožili tolikeri plazovi popolnoma neargumentiranih, slepih, včasih do tragikomičnosti povzpelih graj: da smo Slovenci sebičneži, izkoriščevalci, tatovi srbskih strojev, separatisti, grobarji jugoslovanske enotnosti in bratstva, izdajalci socializma, partije, delavskega razreda... In, kot že rečeno, vseh teh pregreh nista bila obtožena »dobri« slovenski človek in narod, temveč njuni zavrženi voditelji. Zato da je treba slovenskemu narodu pomagati, ga poučiti, mu predložiti njegove zablode. To bo najlažje izvesti tako, da bo prišlo v Slovenijo na obisk na stotisoče ali vsaj na deset tisoče Srbov, med njimi veliko tistih, ki jih Albanci kruto preganjajo s Kosova. Na največjem mitingu vseh časov bodo Slovencem jasno prikazali – vsak kranjski Janez bo lahko dobil pač vsaj enega lastnega informatorja – kako drugače, po Miloševićevsko je treba videti dom in svet...

Vsiljivost brez primere

Ne bomo obnavljali podrobnosti te peklenke ofenzive, ki je zadnje dni polnila vse naše obzorje, nam oteževala dihanje, zbujala strah pred razbijskostjo, krvoprelitji, državljansko vojno, grozila našemu okusu z realsocialističnim frazerstvom, topoumjem, tisočkratnim ponavljanjem večnih resnic, sladkobnim dvorjenjem in podobnimi zoprnimi balkanizmi. Tudi ne bomo obnavljali občutkov svoje zgroženosti, ko smo opažali, kako poniglavo in sprenevedavo so se vedle do mitingarske nasilnosti celo najvišje državne in politične institucije, kako je mižala vojska, ki bi nedvomno morala obsoditi grožnje z orožjem in poboji znotraj neke urejene države. Moramo pa povedati, da se Slovenci spriče teh in drugih dogodkov počutimo vse bolj utrujeni. Začenjamo se vpraševati, do kdaj bomo še prestajali te homati-

je, v imenu koga ali česa, v imenu katerih vrednot bomo še dalje sklanjali glave in se pomirjali s takšno usodo. Do vrata zakopani v gospodarsko krizo ter naraščajočo materialno in duhovno revščino, potisnjeni v občutja brezizhodnosti in brezcilnosti čutimo, ne bomo več dolgo ne mogli ne hoteli vztrajati v tem močvirju. Kako naj še dalje delamo in si nakopavamo bremena, da bi vzdržali v tej nepravici, a hkrati naših žuljev nenasitni skupnosti? Do kdaj bomo še dajali svoj arogantno zahtevani visoki delež, za zahvalo pa prejeli zlobo, obrekovanje, neprestano zapostavljanje in cinčni posmeh, naj se obrišemo pod nosom za svojo narodno in človeško svobodo, enakopravnost, samostojnost, pravice?!

Zares gre za našo eksistenco

Niti ta in takšna Jugoslavija, kakršno imamo zdaj, niti slovenska izvoljena predstavništva ne morejo veljavno odgovoriti na vprašanja, ki nas vznemirjajo in navdajajo z obupom.

Odgovorimo si lahko zgolj sami, slovenski delovni ljudje, suvereni udje evropske kulture in civilizacije. Čas je, da napovemo temeljit nacionalni referendum, čas, da povprašamo vse slovenske državljane, delavce, kmete, meščane, množice, kaj hočejo, kako si mislijo izbojevati znosnejšo usodo in prostor pod soncem, po kateri poti nam je kreniti, kako se odločiti večinsko, konsenzualno, demokratično. Ob iskanju rešitev bi bilo veliko premalo opreti se na prepričanje raznih izvedencev in politikov, na teoretična modrovanja, na stokrat prefiltrirane strankarske »programe«, ki po navadi ostajajo zgolj igrače za lahkoverneže, zgolj papirji, v katerih podatki se pogosto skrivajo karizem, osebni prestiž, spopadi za privilegije in oblast. Izogniti se kaže bolj ali manj spretno lansiranim voluntarizmom raznih lobijev, umetno homogeniziranih skupin marionetnih strank ali sumljivo prosvetljenih posameznikov. Taka in podobna sredstva utegnejo biti državljanom prej zavora kot pomoč pri odločanju; ne morejo nadomestiti dejanske, odgovorne, demokratične samoodločbe. Ne, v trenutku, ko gre Sloveniji in Slovencem zares za biti ali ne biti, more in sme nagniti tehtnico v prid tej ali oni odločitvi

samo dosleden, pošten, preudaren nacionalni referendum. Vanj nam je iti brez kakih paternalističnih pomislekov, češ, ali bo vedel sleherni naš »mali človek«, kaj je zanj in za ves narod dobro in prav. Ne pozabimo, da je šel ta človek vse od pomladi narodov 1848, še zlasti pa od leta 1941 dalje skozi tolikere preizkušnje in krize zavesti, da nad seboj res ne potrebuje več skrbniških elit, ki jih bo volil, da bi odločale v njegovem imenu. Seveda pa v tak referendumski projekt ne kaže iti s figo v žepu: njegovi rezultati morajo biti krvavo obvezujoči za vse državljane, še zlasti pa za tiste, ki jim bodo ljudje zaupali, da te rezultate udejanijo, spravijo v življenje.

Če bodo slovenski državljani – med temi je še kakih 87 odstotkov Slovencev – večin- sko porekli: Ostati hočemo ad infinitum v takšni Jugoslaviji, čeprav nam prinaša bedo, štrajke, nacionalistične nemire, ječe, izolacije, krvoprelitja, pohode skvadrastičnih razbijskev – bo tudi takšno večinsko voljo treba brezpogojno spoštovati. Če se bo izkazalo, da ostajajo slovenski državljani še dalje zaverovani v uresničevanje sanj svojih prednikov, ki jih je do zadnjega vlakna prevzemala jugoslovanska ideja, jim nihče več ne bo smel kratiti pravice ostati v tej državi, tudi če bi se le ta spremenila iz Titove Jugoslavije v kako Miloševićevsko Srbijo. Prav, če bodo Slovenci še dalje vsem tegobam navkljub sklenili pridno delati, z vso vdanostjo polniti s presežki zvezne proračune in fonde solidarnosti, ob tem pa bodo verjeli, da njihov delavski razred uživa čast in oblast. Sprijazniti se bo treba, če bo takšna narodova večinska volja, da bodo naši vnuki prebirali Prešerna in Cankarja kot kakšne brižinske spomenike, govorili srbohrvaščino, pisali v cirilici, opustili svoje narodne običaje, pozabili svojega Gallusa, Jakopiča, Groharja – in se opajali z napisom »Živela bratstvo in enotnost!« na milijonih transparentov, pa z neskončnimi proslavami in mitingi resnice...

No, drznemo si izraziti skromen dvom, da bo predlagani referendum prinesel takšne rezultate. Prej je verjeti, da bodo Slovenci rekli: Jugoslavija naj se nemudoma spremeni, če to še more, iz sedanjosti pasti narodov v tisto domovino, za katero smo se bojevali. Sicer si bomo utrli takšno ali drugačno pot ven iz nje.

Zvone Kržišnik

Politkomisar Sime zbira in komentira

Božič v Srbiji

Beograd, 18. novembra – Sveti arhierejski sinod srbske pravoslavne cerkve je zahteval, naj bo božič v SR Srbiji dela prost dan. To zahtevo, ki temelji »na želji vseh pravoslavnih Srbov v vsej SR Srbiji«, so poslali koordinacijskemu odboru RK SZDL Srbije za odnose z verskimi skupnostmi, podpisal pa jo je član svetega arhierejskega sinoda, zagrebško-ljubljanski metropolit Jovan. Koordinacijski odbor za odnose z verskimi skupnostmi bo o predlogu razpravljal 22. novembra.

Ob tem predlogu res ne vidim nobene potrebe po zavajanju javnosti. Prav to pa je po mojem mnenju storil spoštovani vladika Lavrentije, episkop sabiško-valjevske eparhije:

»U Sloveniji se od rata božič slobodno praznoval. Nikad se niko od njihovih rukovodilcev nje to me usprotivo. Dok je kod nas to bilo nemogoče. Znači, ako nismo imali ista prava in ispoljavanju vere to je bila greška našeg, srpskog rukovodstva. Za celu Jugoslavijo je važio jedan isti Ustav i Zakon o položaju verskih zajednica.« (konec navedbe)

Pri tem pa je ugledni cerkveni dostojanstvenik hote ali ne hote povsem spregledal dejstvo, da bo božič letos prvič v SR Sloveniji dela prost dan...

Ob tem pa je vladika Lavrentije povsem pozabil, kako so sredstva javnega obveščanja dežel, kjer so pravoslavni v večini, pred dvema letoma grobo in za-

ljivo napadala Jožeta Smoleta (po Mladini »Božička«), šefa slovenske socialistične zveze, zaradi njegove božične čestitke...

Prezvisešni arhiepiskop pečki, metropolit beograjsko-karloški in patriarh srbske pravoslavne cerkve German je 6. januarja lani na straneh beograjskih listov čestital vernikom ob božiču.

Na liturgiji, ki je bila opolnoči v Saborni Cerkvi, je pridigar požel aplavz, ki je med drugim dejal: »V Sloveniji so dan mrtvih proglasili za državni praznik, nam pa ne pustijo slaviti niti božiča; tam v Sloveniji politiki čestitajo za božič, tu v Beogradu (in Srbiji) pa je patriarh od osvoboditve sem vernikom prvič javno čestital ob božiču«.

Zaradi nekaterih znamenj pa prav nič ne dvomim, da bo še letos božič tudi v Srbiji dela prost dan...

Eden izmed znakov, ki ga nikakor ni moč zanemariti, je vse pomembnejša vloga srbske pravoslavne cerkve. Poznavalci razmer se nagibajo k oceni, da ima SPC v Miloševićevi Srbiji celo pomembnejšo vlogo, kot jo je imela, denimo, v času dinastije Karadževićev. Zategadelj naj bi Milošević raje tvegale oster spor z Makedonci, ki vedno glasneje in ostreje zahtevajo svoje pravice glede samostana Prohor Pčinjski in priznanje avtokefalnosti makedonske pravoslavne cerkve, kot pa da bi se zameril mogočni srbski pravoslavni cerkvi...

Milošević ima v ZDA strastno zagovornico, spoštovano re-

publikansko poslanko Helen Delich-Bentley, ki v amerškem kongresu predstavlja 2. poslansko okrožje države Maryland. Ta kongresnica se je na povabilo patriarha Germana udeležila tudi mogočne proslave 600-letnice kosovske bitke na Gazi Mestanu. Tam sta jo prisrčno sprejela Slobodan Milošević in njegov prijatelj Milan Pančevski, trenutni šef jugoslovanskih komunistov. Prav nič ju ni motilo dejstvo, da je Helen Delich-Bentley znana in neutrudna zagovornica vojnega zločinca Draže Mihajlovića, ki se nenehno zavzema za to, da bi mu v ZDA postavili spomenik, in ki je javno izjavila: »Ja sam četnik!«

(Povsem mimogrede: spoštovanega Pančevskega sem že dvakrat javno pozval, naj pojasni razloge, zakaj je, kot šef jugoslovanskih komunistov, sprejel Helen Delich-Bentley, vendar tega doslej še ni utegnil storiti...)

Prve dni novembra pa je republikanska poslanka v časopisu Baltimore Sun (naklada okoli 360 tisoč izvodov) objavila pravi slavospev svojemu prijatelju Slobi in njegovi politiki. Pohvalila je Slobu, ki da mu je po 500-letni turški zasedbi – ki so ji nato sledila še avstro-ogrška, fašistična, nacistična in Titov zatiralski totalitarni režim – uspelo, da je med Srbi dosegel spravo in jim pomagal opredeliti njihovo vlogo do sosedov.

Milošević naj bi – po mnenju Delich-Bentleyeve – Jugoslovane najprej prepričal, da je maršal Josip Brozovič (sic!)

– Tito mrtev, in da ne bo vstal iz pepela, da bi »rešil« državo. Prepričal jih je tudi, da je sedaj čas, da Titova generacija trdorokcevi odstopi in prepusti mesto novi in mlajši generaciji voditeljev.

Menim, da je spoštovana kongresnica doživljala pravi orgazem svoje politične ljubezni do »vožda« Slobodana, ko je pisala:

»Nova svoboda in odprtost, ki se porajata v Jugoslaviji, in ki jima Srbija utira pot, sta v veliki meri delo predsednika Miloševića in njegove vodstvene generacije, ki vidi v enakopravnem, združenem in svobodnem ljudstvu edini način, da se Jugoslavija spremeni v resnično sodobno državo in sestavni del evropske skupnosti.«

Bo že držalo, da papir vse prenese...

Kljub »sladostrastnemu« pisanju pa je kongresnica zelo realistično zaključila svoj slavospev Miloševiću: »Človek si sicer ne more kaj, da se pri tem ne bi spomnil, da sta tako Milošević kot njegova žena komunistična voditelja. Toda Milošević je hkrati tudi sin in vnuk srbskih pravoslavnih duhovnikov ter prvi povojni predsednik, ki se je udeležil skupaj s patriarhom srbske pravoslavne cerkve. Rek, da kri ni voda, torej še velja!«

Spričo vsega navedenega ni preveč tvegana moja napoved, da bo božič v Srbiji že letos dela prost dan... Za dosego tega pa ni po mojem mnenju prav nič potrebno zavajanje javnosti, kot

si je to privoščil častiljivi vladika Lavrentije.

Srbska pravoslavna cerkev in Slobodan Milošević hodita zdaj očitno družno z roko v roki. Zato me prav nič ne čudi, da na procesijah in drugih verskih slavnostih ne nosijo samo cerkvenih bander in slik že priznanih svetnikov, temveč tudi slike Velikega Slobodana. To pa se ne dogaja samo v združeni enotni Srbiji, temveč tudi zunaj nje – v Kninu, Titovem Drvarju itd...

Mirna odcepitev

Poročal sem že, kako se je po sprejemu dopolnil k slovenski ustavi na malo, toda pokončno in neupogljivo Slovenijo usula prava kanonada iz vseh topov in havbic, kar jih premore »principialna« os Beligrad – Novi Sad – Priština – Titograd.

Vsem navedenim topničarjem in havbičarjem gre zlasti v nos deseto dopolnilo, ki jasno in nedvomno določa: »SR Slovenija je v sestavi SFRJ na temelju trajne in neodtujljive pravice slovenskega naroda do samoodločbe, ki vključuje tudi pravico do odcepitve in združitve.«

Zadnje čase pa se oglašajo nekateri ugledni znanstveniki in univerzitetni profesorji, zlasti iz enotne in močne Srbije, ki sila resno zatrjujejo, da je navedeno dopolnilo le veliko slepilo, in da v novejši zgodovini ni zabeležen noben primer mirne uporabe pravice do odcepitve!

Tudi to ne drži, kajti kakšni primeri so! Tako je, denimo, Singapur kot neodvisna država 16. junija 1963 prostovoljno pristopil k Malezijski federaciji in postal njen polnopravni član, skupno še s 13 državami te federacije. Toda že 22. decembra 1965 je Singapur izstopil iz Malezijske federacije in se proglasil za neodvisno republiko. Singapur je tako na najbolj miren način ustvaril svojo neodtujljivo pravico do odcepitve, pri čemer ga niso ostale članice Malezijske federacije niti najmanj ovirale!

Pri tem pa moramo ugotoviti, da ima Singapur srečo, ker je v Aziji in ne na Balkanu... Velja še omeniti, da je Singapur v svojem gospodarskem razvoju že močno prehitel Jugoslavijo s Slovenijo vred, dasiravno je po končani drugi svetovni vojni močno zaostajal za njima!

Jugoslovanskega modela pa ne odklanja samo hitro razvijajoči se Singapur v Aziji, temveč tudi Giscard d'Estaing, bivši predsednik Francije. Le-ta je, govoreč o razmerah v francoski desnici, dejal: »Zdaj osemdeset odstotkov naše energije izgubljam v notranjih prepirih in zadevah, a samo dvajset odstotkov za pravo delo. Pa vendar ne mislimo vztrajati pri tem jugoslovanskem modelu!«

Žalostna, toda povsem resnična ocena jugoslovanskega modela...

Vaš Sime

Svet Evrope

Jugoslavija na robu Evrope

»Sredi XX. stoletja smo se narodi Evrope zbrali v Strasbourg, da bi končali svoje spopade,« je v latinskem jeziku zapisano na katedrali v Strasbourg, kjer ima svoj stalni sedež Svet Evrope, ustanova, ki je nastala po drugi svetovni vojni, da bi »varovala in razvijala ideale in vrednote, ki so nastale v njihovi skupni preteklosti – evropski civilizaciji.

Kljub tako visoko zastavljenemu cilju se Svet Evrope seveda nikoli ni izognil blokovski razdeljenosti stare celine. Članstvo v njem se je začelo in končalo zahodno od tiste črte ločnice, ki zadnjih petinštirideset let deli celino na dva politična, vojaška in ideološka bloka. Izvirni kriteriji članstva ostajajo v veljavi tudi danes: spoštovanje in varovanje človekovih pravic, svoboda političnega izražanja in združevanja, privrženost demokraciji v okviru pravne države. Toda črta ločnica postopno izgublja svojo ostrino, s tem pa tudi Svet Evrope dobiva nov pomen. V zadnjih nekaj letih doživlja ta ustanova pravo renesanso. Novo življensko moč je začela črpati iz živahnih integracijskih silnic in procesov, ki jih je spodbudil projekt Evropske gospodarske skupnosti Evropa 92. Po vsej celini se je sprožil pravi plaz preverjanja in spreminjanja starih konceptov sožitja in ravnotežja moči v Evropi. Namesto blokovske razdeljenosti je kar naenkrat prodrla v ospredje ideja o vseevropski integraciji. To seveda ne bi bilo mogoče, če se ne bi hkrati začele dogajati spremembe tudi na drugi strani železne zavese. Politične reforme v Sovjetski zvezi in pa procesi popušča-

nja med velesilama, ki sta jih začela Mihail Gorbačov in Ronald Reagan, so Evropejcem omogočili, da so o svoji celini zares lahko začeli razmišljati kot o skupnem, enotnem domu. V takšnem političnem ozračju pa je Svet Evrope ustanova, ki se kar sama po sebi ponuja, da prevzame vlogo krovne organizacije v procesu ponovnega združevanja.

Odnosi Jugoslavije z Svetom Evrope so bili v vsej njegovi štiridesletni zgodovini povsem identični odnosom, kakršne smo imeli z drugimi, podobnimi mednarodnimi organizacijami, ki niso bile povsem po meri naše ideologije in notranje ter zunanje politike. To je bil odnos toplo – hladno oziroma nekaj vmesnega, kakor je pač ustrezalo v posameznih obdobjih. Odtod tudi naš polovičen, pridružen status.

Kakršnakoli že bo nekoč končna ocena zadnjih štiridesetih let jugoslovanske zgodovine, verjetno bo potrjeno, da je takšen neopredeljen (neuvrščeni) zunanje-politični status v blokovsko razdeljeni Evropi vendarle opravljal svojo funkcijo, in da ga je bilo mogoče smiselno ohranjati ter opravičevati. Problemi nastajajo zdaj, ko se železna zavesa dviguje.

Očitno postaja, da na Madžarskem, Poljskem, Čehoslovaškem, v Vzhodni Nemčiji nimajo prav nobenih zadržkov do vrednot in idealov, ki jih predstavlja in svojemu članstvu predpisuje Svet Evrope. Hitrost, s katero se te države vračajo nazaj k svojim civilizacijskim izvirom, preseneča celo »zahodnjake«. Zdaj se je

naenkrat sesula zgradba optimizma, na kateri smo v Jugoslaviji načrtovali naše postopno, previdno »vračanje v Evropo«. Verjeli smo, da smo v prednosti pred državami znotraj vzhodnega bloka. Zanašali smo se na kapital, ki smo si ga prislužili z uporabo Stalina in s socializmom z bolj človeškim obrazom, kot je bil sovjetski socialistični model. Toda ta kapital je Jugoslavija porabila oziroma ga ni izkoristila, ko je bil čas. Danes Jugoslavija seveda ni več simbol reformatorskega socializma in most, ki pelje mimo železne zavese med Vzhodom in Zahodom. Je le še simbol gospodarskih in političnih nesmislov: ropotarnica vsega, kar sta zavrгла konkurenčna gospodarsko-politična sistema. Tako postaja hitrost približevanja oziroma včlanjevanja v Svet Evrope eden od zgornjih simoblov naše pripravljenosti oziroma nepripravljenosti za gospodarske in politične reforme po meri evropskih civilizacijskih vrednot – tistih, ki so prestale preizkušnjo časa in ki pač veljajo.

Naš zvezni sekretar za zunanje zadeve obljublja, da bomo v naslednjih šestih mesecih podpisali večino konvencij Sveta Evrope, ki so predpogoj za članstvo. Prizadevanja Budimirja Lončarja za ohranjanje osnovnih stikov z Evropo so vsekakor hvalevredna toda – ali verjamete, da bomo prav v naslednjih šestih mesecih na celotnem ozemlju v Jugoslaviji začeli spoštovati in varovati osnovne pravice državljanov do svobodnega mišljenja, izražanja in političnega združevanja? Potem, ko enemu od prvakov ZKJ sodijo zaradi mišlenskega delikta? Kot je nedavno za ljubljansko Delo izjavila generalna sekretarka Sveta Evrope Catherine Lalumiere so glavni kriterij za vstop v Svet Evrope notranje razmere v državi oziroma celota, ki tvori njeno notranje-politično življenje.

Andrej Poznič

Ali res Sieg heil?

Nenadoma se je težišče v srednji Evropi premaknilo. DR Nemčija išče nove rešitve, Češkoslovaška prižiga sveče in previdno dviga glas protesta, v Bolgariji imajo novega voditelja, le Nicolae Ceausescu je menda še vedno trdno v sedlu.

Berlinski zid je prebit, zahodnoberlinski župan pa je presenetil svet z izjavo. »Nemci smo najsrečnejši narod na zemljini obli!« Celo previdni državnik Willy Brandt si ni mogel kaj, da se ne bi zahvalil »vsemogočnemu« za to, kar je doživel. Toda, kaj kmalu so se začeli trezniti treznejši Nemci na obeh straneh Berlinskega zidu in se spraševati, kdo bo vse to plačal.

Večina Evropejcev, navdušena »nad zmago nad večnim tekmečem«, je začela spoznavati, da bi bila to kaj lahko pirova zmaga, in da je – kar je še hujše spoznanje – »nemško vprašanje« znova na dnevnem redu mednarodne skupnosti. Najhuje pa je, da nihče na zemljini obli ne pozna pravega odgovora na vprašanje, kako rešiti nemški problem, ne da bi škodoval drugim, in da ne bi trpela mednarodna stabilnost.

Spominjamo se »znamenitih« predvojnih in medvojnih povečevanj nemških voditeljev, zavedamo pa se tudi tega, kaj pomeni hvala, da so Nemci najsrečnejši narod na našem planetu. Taka hvalnica gre lahko samo na račun povečane nesreče drugih. Osupili smo, ko je po berlinskih ulicah spet odjeknil zloglasni »Sieg heil! Stvarnost sodobnega mednarodnega življenja kaže, da smo znova tam, kjer smo bili leta 1945. Tudi takrat se je nemško vprašanje reševalo čustveno, vendar v obratni smeri. Tedaj je ameriški predsednik Rooseveltno javno sanjaril o »pokmetenju« vseh Nemcev. Nekateri se spominjajo, da sta se 1. in 2. svetovna vojna začeli – kot pravijo Francozi – z zapoznelim in nasilnim formiranjem nemškega naroda, najprej pod Bismarckom, nato pa tudi pod Hitlerjem. Slednji je to počenjal z izgovorom, da mu je »vsemogočni« zaupal nalogo, da združi vse Nemce in vsa nemška ozemlja, nato pa zanje zahteva »življenjski prostor« od drugih držav.

Če dopustimo, da so Nemci odplačali svoj izvirni greh, in da ni več razlogov za njihovo razdelitev – kar je na splošno precej blizu zdravi pameti in novi evropski in tudi mednarodni resničnosti – se zastavlja predvsem vprašanje združene Evrope, ne pa združenih Nemcev! Nihče izmed razumnih ljudi ne bo pristal na združitve dveh nemških držav brez tesnega povezovanja vseh narodov na naši celini.

Še vedno ni prave ideje, prave zasnove in programa, kako naj bi tako povezovanje potekalo. Ali naj zanj skrbi Evropska skupnost, ki bi segala od Atlantika do Urala, NATO, ki naj prevzame in razširi svoje pristojnosti tudi na Vzhodno Evropo, ali pa naj bo vse to v moči in sferi Evropejcev? Ali je to še nadalje stvar SZ in ZDA ter morda njunega novega sporazuma, tokrat doseženega na Malti?

Nepripravljeni zahodni državniki so nenadoma odkrili pravno plat tega problema: »Ni nemške združitve brez mirovne pogodbe, vodilni zavazniki pa so leta 1945 sami sebe pooblastili, da bodo to nekega dne tudi sporazumno storili.« Brez sporazuma štirih velikih sil mirovni sporazum in nemška združitve nista mogoča. Kako torej začeti »drugo fazo v evropski zgodovini«, kot je dejal francoski predsednik Mitterrand in s tem korigiral svojo prejšnjo oceno, da se je ta faza že začela s prebojem Berlinskega zidu.

Vse kaže, da si Mitterrand ne želi niti nove evropske konference o varnosti, ki jo je predlagal sovjetski voditelj Gorbačov, niti konference štirih, na kateri bi imela SZ obenem z ZDA glavno vlogo. Zato je naglo predlagal sestanek, vrh Evropske skupnosti, »večerjo« v Parizu, kjer bi skupnost 12 držav prvič razpravljala o tako pomembnih političnih vprašanjih. Nekateri zahodnoevropski voditelji si že dolgo želijo transformacijo Evropske skupnosti v politično jedro, okrog katerega bi se zbirale vse evropske države, tudi tiste iz Vzhodne Evrope. Ta nova politična transformacija se je začela, ko so evropski zavezniki skupaj z ZDA sklenili, da bo njihovo pomoč Poljski

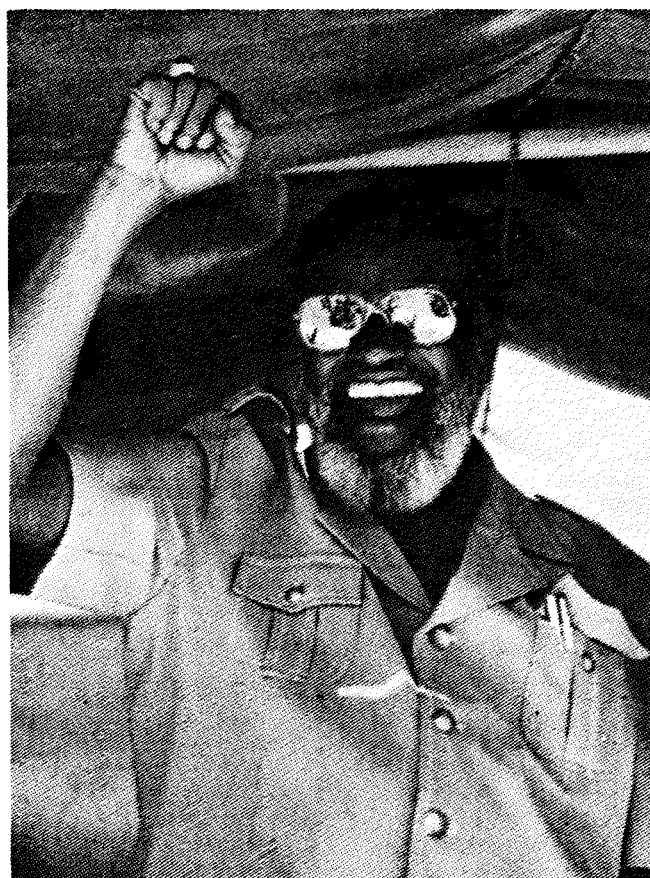
in Madžarski koordinirala Evropska skupnost. Nato je prišla na vrsto DR Nemčija in na zahtevo italijanske vlade tudi Jugoslavija. Stvari so se začele zapletati!

Mitterrand meni, da je »nemško vprašanje« dobrodošlo, če bi z njim lahko prisilili Veliko Britanijo, da bi leta 1992 pristala na monetarno unijo. Po mnenju Francozov bi bilo mogoče takšno Evropsko skupnost učinkoviteje angažirati za povezovanje drugih, predvsem vzhodnoevropskih držav. V nasprotju z njimi pa ima Margaret Thatcher nemško vprašanje za razlog, da se vsa stvar odloži, in da bi se vsa Evropa morda povezovala na federalnih načelih.

Zanimivo je, da teh »Evropejcev druge kategorije«, kar je francoski izraz za britanski »ostanek Evrope«, nihče nič ne vpraša! Morda računajo s tem, da gre za države, ki niti niso bile suverene in neodvisne, in da kot takšne nimajo želje, da bi spreminjale svoj status, pa bodo zato brez ugovarjanja pristale na ta ali oni »pridruženi« status.

Vsi ti novi dogodki in razprave bodo otežkočile učinkovitejšo in hitrejšo angažiranje Evropske skupnosti v odnosih s Poljsko in Madžarsko. Žal to velja tudi za Jugoslavijo. To še toliko prej, ker je zamišljena shema pomoči in povezovanja »reformskih« vzhodnoevropskih držav praktično zamrznjena. Madžarska in Poljska se čutita prevarani, Lech Walensa je prepričan, da »sprava« med predsednikom poljske vlade Mazowieckym in kanclerjem Kohlom ne prinaša Poljski praktično ničesar. Obrnil se je na ZDA, vendar je tudi tam razočaran. Učinek ponujene dolarske pomoči je ocenil s stavkom, da Poljski pomaga prav toliko, kot »če bi mrtvecu zavezal novo kravato«.

Poljska je padla šepetaje, enako se je dogajalo z Madžarsko. V DR Nemčiji pa je bilo nekoliko glasneje. Ena domina podira drugo. Odšel je Honnecker, odšel je Živkov, Ceausescu pa se je na vso moč postavljal na 14. kongresu svoje partije. Popustil ni niti za milimeter. A razvoj je neizprosno: dej-

Končana je 105-letna nadvlada tujcev v Namibiji, končana pa je tudi 23-letna osvobodilna vojna gibanja SWAPO z Južno Afriko. Na volitvah so prepričljivo zmagali borci in politiki SWAPO pod vodstvom Sama Nujoma.

stvo je, da so dnevi zadnjih Mohikancev v rezervatih poznega stalinizma šteti ne glede na njihov lik in ime, obraz in krinko, podobo in pojavno obliko.

Nemci dobro vedo, kakšno mnenje ima ostali del Evrope o njih samih. Nizozemci so po koncu 2. svetovne vojne govorili, da na vratih njihovih lokalov sicer ne piše »Nemci

niso zaželeni«, priznavali pa so, da kljub temu niso zaželeni v njihovih lokalih.

Nekoč so si bili sosede tudi na drugi celini, v Afriki. Nizozemski naseljenci v Južni Afriki, Buri, so izgubili boj z Angleži za kolonijo, vendar so ostali na svojih tleh. Nemci so gospodarili v sosesčini, v Nemški vzhodni Afriki, koloniji, ki so jo po koncu 1. svetovne vojne izgubili. Zatem je desetletja dolgo tam (v Namibiji) vedrila in oblačila Južna Afrika.

Zdaj je morala tudi Južna Afrika kloniti pred svobodoljubnim prebivalstvom, ki mu iz ljubezni do domovine nobena žrtev ni bila preveč. Po dolgoletnih bojih za osvoboditev, po številnih bitkah v Generalni skupščini ZN, po zapletenih političnih kombinacijah na afriškem jugu je namibijsko ljudstvo na volitvah pod okriljem ZN in njihovih mirovnih sil lahko povedalo, kaj si misli o življenju v svobodi, pa čeprav v stiski. Pregnanim belcem nikjer v kolonijah, ki so jih morali zapustiti, še na misel ni prišlo, da bi pomagali stopiti na noge ljudem, ki so bili še večeraj teptani in zaničevani. Tudi z Namibiji ne bo drugače, pa bodo vendar, tako kot drugi osvobodjeni narodi, začeli ponosno življenje. Še posebno zato, ker je padla ena zadnjih kolonij na svetu.

fi

Izobraževalno informativni seminar

Poslanstvo klubov OZN

Od 17. do 19. novembra je v Opatiji potekal osrednji izobraževalno informativni seminar za člane klubov OZN Slovenije v osnovnih in srednjih šolah, povabljeni pa so bili tudi člani klubov OZN iz drugih republik Jugoslavije. Seminar je organiziral Center klubov OZN pri RK ZSMS v prepičanju, da je takšen način seznanjanja, ozaveščanja in izobraževanja mladih klubovcev nujen, saj sedanji vzgojnoizobraževalni sistem vse premalo vključuje mednarodno izobraževanje v redno učno dejavnost. Seznanjanje z dogodki doma pa je ponavadi preveč enostransko.

Seminar, ki je zaradi pisane udeležbe in različnega starostnega razpona potekal dvotirno – vsak se je pač odločil po svojem interesu – je s pestro vsebino pokazal celovito sliko o klubih OZN. Pogovarjali so se o varovanju narave in kulturne dediščine, o vzgoji za mir in delovanju mirovne skupine, o človekovih in otrokovih pravicah, o podjetništvu, o spremembah političnega sistema v SRS itd., še posebej pa je pozor-

nost vzbudila nova vloga klubov OZN in njihovo mednarodno sodelovanje. Potem, ko je 13. kongres ZSMS razpustil Zvezo socialistične mladine Slovenije in ustanovil samostojno, odprto politično in družbeno organizacijo, se je namreč spremenil tudi položaj klubov OZN, ki sedaj lahko pristopijo k ZSMS kot kolektivni član organizacije in v tej obliki še naprej delujejo za boljši in pravičnejši svet. Pred klube in njihove člane pa stopa nova naloga: klubi OZN lahko v šolah namesto razpuščenih osnovnih organizacij ZSMS prevzamejo politično animacijo mladih in jim približajo politiko ZSMS kot napredne stranke »mladih«. Poleg tega pa klubi OZN lahko sodelujejo tudi pri ponovnem organiziranju mladih v občinskih organizacijah ZSMS.

Takšen le seminar gotovo igra pomembno vlogo pri uvajanju novih vsebin. In tudi to je res, da če se želimo čim bolj vključiti v evropski svet, moramo na to pripravljati tudi mlajše člane naše družbe.

Živa Drole

Na obisku pri belokranjskih Srbih v Bojancih

Dajte nam mir s politiko!

Nezaupljiv pogled izza naročja drv je govoril natančno tisto, česar sem se bal, prihajajoč v belokranjske Bojance. Treba je bilo torej začeti taktično in prebiti led.

»Vas, »gnjavijo?« sem previdno vprašala. In kakor bi pritisnil na pravi gumb, je moja sogovornika Danica Radojčič dahnila: »Res, vsi skupaj imamo zadosti novinarjev. Vdrli ste v to naše mirno življenje, prej pa desetletja ni bilo nikogar. V nekaj dneh se je zvrstila cela procesija, od onih iz Politike pa iz Duge in kdo bi vedel, od kod še vse.« Toda človeka nenadna sprememba v življenju ne more spremeniti tako zelo, da bi prikril svojo dobroto in stoletja negovano gostoljubnost. Tako je tudi Danica zamahnila z roko in naju s kolegico povabila v hišo, »da ne bomo takole na pragu klepetali«.

Ženske z ženskami nekako bolj »znajo« in instinktivno vedo, kaj kaže vprašati in kaj odgovarjati. Tako sem od danice izvedela, da se je priženila v Bojance iz sosednje vasi, da sta oče in mati njenega moža v stari hiši »tamladi« pa v novi, kjer smo posedli v kuhinji. Da se vsi skupaj z dedom in babico pogovarjajo po srbsko, sicer pa kakor nanese – slovensko, srbsko ali pa pač po belokranjsko, ki ima v svojem besedišču veliko število hrvaških besed. Nikoli si niso mislili, da bodo oni sami in življenje v njihovih vaseh postali tako medijsko zanimivi, da bodo doživeli naval radovednih in sumničevih novinarjev, ki kar naprej sprašujejo, kako se počutijo med slovenskim življenjem, če so zapostavljeni, če jih kdo zatira, če imajo res vse pravice tako kot drugi Belokranjci...

V vasi je več Radojčičev, m vendar so Daničini neposredno v sorodu le z enim. Z vsemi pa so v prijateljstvu, kakor tudi z ljudmi iz drugih vasi. Večina domačinov hodi v službo v Črnomelj, občinsko središče, ali v Vinico, medtem ko ostajajo po domovih praviloma starejši, upokojeni starši, ki še kar naprej pridno kmetujejo.

Poslovala sem se od prve prijazne sogovornice in se po lepi asfaltirani vaški cesti odpravila proti hiši na vzpetini, kjer je očitno nekakšen vaški dom. Pojasnili so mi, da je bila to nekoč šola. Kasneje so se vaški otroci začeli voziti v šolo v Vinico in Črnomelj, saj jih je bilo za podružnično premalo. Spominski plošče na poslopju so povedale, da je bila tam med vojno partizanska bolnišnica. Nekaj z družbenimi sredstvi in veliko z lastnimi rokami so vaščani stavbo lično obnovili, tako da imajo danes lahko tam vsakovrstne prireditve ali seštanke.

Dan je bil božanski, tisti tihi jesenski, ko se med pešajoče sončne žarke lovijo prve meglice in se mehak pogled

Najstarejši Bojančan Rade Vrlinič je bil rojen okroglega in davnega leta 1900. Prvo vojno je doživel v Tirolah, drugo pa je preživel med partizani – v Petnajsti belokranjski brigadi. Skupaj z mladim gospodarjem sta pokukala iz hleva in za hip poklepetala z nami.

prek belokranjskih gričev še bolj omehča. Enakomerno petje tesačeve sekire je vzbujalo nekako poseben občutek pomirjenosti, vonj po zakurjenih pečeh pa je opominjal na bližajočo zimo.

V vsaki hiši v Bojancih so na zimo dobro pripravljeni. Skladovnica natančno zloženih drv in trsk pričajo o marljivosti vaščanov, čista dvorišča in »gartelci« pa o dobrih gospodinjah.

Prenekatera hiša v vasi ima poleg nove stavbe še lepo ohranjeno staro poslopje, z iz kamna zidanimi temelji in le-

seno nadzidavo. Samo upamo lahko, da se ne bodo teh prelepih ostankov svoje bivanjske preteklosti tako naveličali, da bi vse podrli. Kajti le še teh nekaj starih hišk daje resnični občutek avtentične belokranjske vasi. Po drugi strani pa »v dva štuka« zidane nove hiše pričajo o tem, da mladi ostajajo doma, da nič več ne mislijo – kot pred vojno in še precej po njej njihovi predniki – na odhod v Ameriko ali pač kam drugam za kruhom.

Če so pravoslavni, sem si rekla, potem mora biti tudi cerkvena notranjost nekako drugače urejena, kot smo pri nas zvečine vajeni. Tako sva s kolegico stopili do možakarja, za katerega so nam povedali, da ima ključ.

Naš vodnik skozi vas in sogovornik v prijetnem popoldnevu: Zdravko Vukičević. Tudi na pokopališču so pomembni podatki o njihovih srbskih prednikih.

Deda Zdravko je ravno nekaj šaril po dvorišču. Tudi on naju je nekam strmo pogledal izpod pletene kape, češ, pa kaj za vruga bi radi od nas? Potlej pa je tetka Milka ublažila ton in nas z besedami, da niso vsi novinarji slabi, povabila v toplo izbo.

»Kaj naj vam povem novega? Vse je lepo zapisano v knjigah in enciklopedijah. Nekateri pravijo, da smo se priselili iz Bosne pred štiristo leti – tako nekako menijo tudi strokovnjaki. Ustno izročilo pa omenja celo, da utegnemo biti potomci Črnogorcev, tam od reke Bojane. Karkoli

sedstvu SNOS nikoli ne srečajo. Zdaj, ko mu ni treba več v službo kot nekoč, bi se kdaj pa kdaj lahko odtegnil domačemu delu.

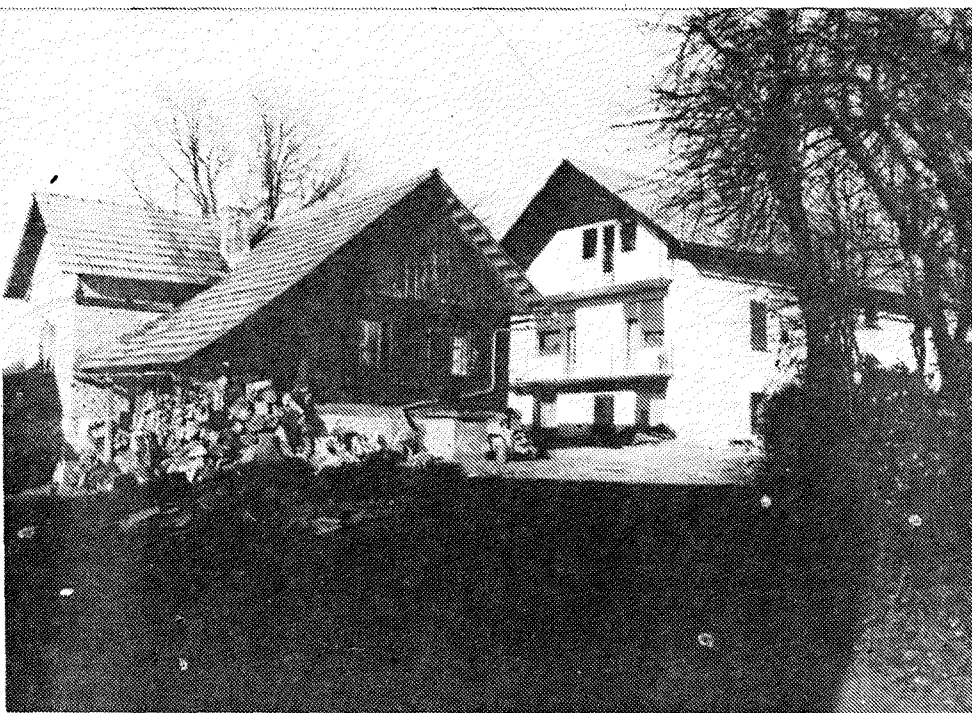
Seveda pa je z delom tako – kakor si navajen od mladih nog. Zdravko Vukičević še v toplicah, kamor mora včasih na zdravljenje, ne miruje. O tem priča v dnevni sobi razstavljenih več kot ducat gobelinov. Vse je izvezel sam.

Tetka Milka je iz skrinje potegnila staro narodno nošo, ki gre iz roda v rod, in nam ravno razlagala, kako se deli oblačil imenujejo, ko je

je res, nesporno je, da živimo v Beli krajini že stoletja, da ohranjamo svoje izročilo, vero in navade.«

Zdravko Vukičević se je priženil k hiši Vrliničev iz bližnjih Miličev. Spominja se še, da je bilo pred vojno tod 65 hišnih števil, danes pa jih je še 39. Mnogi so od tu odšli v Ameriko, kakor tudi iz drugih belokranjskih vasi. Med vojno so okupatorji vse moške pobrali in odpeljali na Rab. Sreča v nesreči je bila, da so se vrnilo vsi, razen enega. Sicer pa je bila vas pravo partizansko zavetišče in je iz nje odšlo v partizane več mož.

Tudi deda Zdravko je bil partizan v Rogu, na Bazi 20. Zal mu je, da se nekdanji borci zaščitne čete pri pred-

Staro živi v sožitju z novim. Da bi le tako ostalo...

prispela domov snaha, učiteljica v Črnomlju, z otroci. Tudi ona je nekam utrujeno skomignila ob naših vprašanjih. V šoli je bilo skrbi dovolj, ko pride človek domov, si želi vsaj malo zasebnosti in miru.

Tako sem nadaljevala pogovor s tetko Milko. Kako sta se spoznala z Zdravkom in podobno – sem jo spraševala.

»E, ne boste verjeli, spoznala sva se v Postojnski jami. Bilo je po vojni. Tja so nas peljali na izlet. On je bil pa še v oficirski uniformi.«

Potem so naše skupne misli odromale v preteklost, ko so

Takole je povedala o domači narodni noši Milka Vukičević: »Ženska narodna noša je sestavljena iz **zubuna** / brezrokavnika/, **skute** / krila/, **košuljca** / ali oplečnika/, **kanička** / pasu, obšitega s skrebnimi tolarji, ki jim pravijo »cvancike« in tkanice / pasu za vsakdanjo rabo/. Moška noša pa je sestavljena iz **gač** / dolgih, iz lanu stanih hlač/, **košulje** / tudi lanene srajce/ in **kape** / ki po videzu nadvse spominja na črnogorske ali pa dalmatinske okrogle kapice, ki čepijo na vrhu glave/.

V Bojancih imajo nadvse radi etnologinjo Marijo Makarovičevico in ji pravijo kar »naša«, saj je pogosto med njimi in si skrbno zapisuje vse, kar je povezano z življenjem in starimi šegami belokranjskih Srbov. Med pogovorom o nošah in etnologiji nam je tetka Milka zapela tudi tole pesmico:

*Došla je došla,
ljepa lata,
oko vrata
puna je dukata.
V belome zaključku,
na majhnem osličku,
na majhnem osličku,
v mlincu je mlela,
čarape je plela,
pesmico je pela,
bila je vesela.*

na vasi še pri vsaki hiši sejali in tkali lan. »Uro hoda smo ga nosili na Kolpo namakat. Po osmih, desetih dneh, ko je ostajal lan na dnu reke obtežen s kamni, smo ga odpeljali domov, posušili razprostrtega na travniku in ga nato naprej obdelovali: tolkli v stupi-tolkači, nato na trlici in končno spredli na preslici.«

Za Milkinih mladih dni je bilo v Bojancih tudi po sto dvajset ovac. Danes ni nobene. Od Zdravkove hiše je zadnja odšla prav letos. Bili so pastirji in pastirski časi, bili so ognji na paši in pesmice s spremljavo na frulicah. Te-

Ni lepšega, kot so stara vrata belokranjske domačije. Vse manj jih je še ohranjenih.

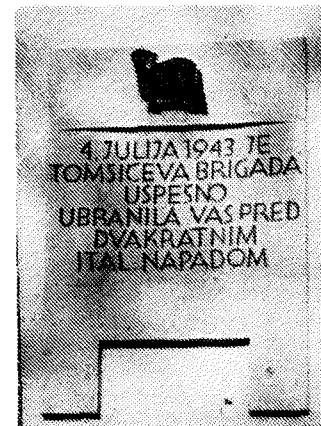
ga ni več. Tudi lanu nihče več ne seje in ga ne namaka v Kolpi. Vendar ta čas kljub vsemu še ni tako daleč, da bi »ne dišalo po njem«, saj je Milka še pred petnajstimi leti nazadnje tkala platno. In ker se staro umika novemu, Bojančani vedo, da je treba vsaj nekaj ohranjati za potomce. Zato skrbno negujejo vaško folkloro in s svojimi plesi v domačih nošah pogosto nastopajo – bili so že v Cankarjevem domu pa v Kopru in drugod. Na belokranjskih jurjevanjih jih tudi ne manjka.

Človek se sprašuje, kako so se ohranili skozi vseh teh štiristo let. Tako, malo za šalo in malo zares, smo deda Zdravka vprašali, ali tudi Slovenecem pripisuje, da se bodo še dolgo obdržali. Pa se je namuznil, češ, če bodo takole rojevali, po enega ali dva otroka, okrog njih pa drugi po veliko več, jim bo bolj trda predla.

Noč se je že spuščala na pokrajino in megla so se začele gostiti. Tudi prijaznega pogovora pri Zdravku in Milki Vukičević je moralo biti konec. Kar težko se je bilo ločiti od tople kmečke peči in dišeče sveže potice. Avto je kašljajoč ubiral kilometre makadamske ceste. Kajti Bojančani še vedno niso povezani z regionalno cesto z asfaltom. Za tisto, kar je asfaltiranega znotraj vasi, pa so zbrali skupaj sami.

Naj torej na koncu tega zapisa ponovim osnovno misel, ki so jo ponavljali vsi vaščani, ki smo jih srečali: **Pustite nas s politiko pri miru, raje recite kakšno dobro besedo v prid asfaltiranju ceste od Bojance proti Črnomlju ali Vinici, da bomo bližje svetu in svet nam.**

Bojana Žokalj-Jesih

To je le ena od spominskih plošč na vašem družbenem domu – nekdanji šoli in partizanski bolnišnici.

Najstarejši vaščan čiča Rade Vrlinič je dal skozi obe svetovni vojni.

Borci iz občine Ljubljana Vič-Rudnik se pripravljajo na letno skupščino ZZB NOV Slovenije

Dne 26. oktobra se je sestal občinski odbor ZZB NOV Ljubljana Vič-Rudnik, predstavniki krajevnih organizacij in predstavniki domicilnih enot, ki imajo domicil v naši občini. Seje so se udeležili tudi predsedniki vseh družbenopolitičnih organizacij.

Na seji so razpravljali o političnih razmerah v Sloveniji in Jugoslaviji, predvsem o ustavnih dopolnilih. Strinjali so se z vsemi dopolnili, zlasti pa s tistimi, ki omogočajo izhod iz sedanje gospodarske krize, in tistimi, ki govorijo o pravici do samoodločbe, vključno s pravico do odcepitve in združitve, ter zagotavljajo suverenost slovenske države.

Na seji so spregovorili in odobrili poročilo republiškega odbora za leto 1989. Posebej so poudarili potrebo po politični samostojnosti borčevske orga-

nizacije. Odločili so se, da bodo na prihodnjih volitvah podprli tiste kandidate in stranke, ki bodo imele v svojih programih pozitiven odnos do NOB in socializma. Sprejeli so tudi sklep o spremembi občinskega statutarnega sklepa.

V pogovoru o političnem pluralizmu so bili borci mnenja, da je edina možna politična prihodnost v večstrankarskem sistemu, ki ni v nasprotju s socializmom. Izrazili so prepričanje, da bo borčevska organizacija našla svoj prostor v novi družbi kot samostojna družbenopolitična organizacija. Borčevska organizacija se v slovenskem političnem prostoru ne bo pojavljala s samostojnim programom, ampak se bodo njeni člani opredeljevali za demokratične socialistične cilje, ki so izraženi v programih ZK, SZDL in drugih političnih strank.

Na seji so se strinjali z razpravo predsednika občinske organizacije SZDL Draga Černoša glede ocene, da je v Sloveniji prevelika centralizacija oblasti in odločanja, in z njegovim opozorilom, da je potrebna v institucijah sistema večja demokratizacija in decentralizacija.

Mira Svetina je na seji obravnavala težave, v katerih se nahaja borčevski časopis TV-15, in pojasnila napore republiškega odbora, časopisnega sveta in vseh prizadetih za sanacijo teže situacije. Vnela se je razprava o usodi borčevskega glasila TV-15. Borci so z grenkobo ugotavljali, češ da si niso zaslužili dovolj pomoči od naše skupnosti, da bi omogočili njegovo redno izhajanje. Podpirajo prizadevanja republiškega odbora za večjo družbeno pomoč, sami pa so se obvezali, da

bodo med borci iskali nove naročnike, prispevali v tiskovni sklad TV-15 in dali predloge, ki bi popestrili in izboljšali vsebino časopisa ter ga naredili še bolj zanimivega – po možnosti tudi za širši krog bralcev. Pri tem so kritično ocenili dosedanje pisanje v TV-15. Samokritično so ugotovili, da tudi oni sami premalo sodelujejo pri pisanju v časopis. Več bo potrebno pisati o aktivnosti ZZB NOV na terenu. Razpravljali so tudi o zanimivem in zelo branem pisanju komisarja Simeta, so pa tudi kritizirali njegovo pisanje, saj išče napake in slabosti le izven naše republike, kar postaja že moteče. Izrazili so mnenje, da bi v svoje kritično pisanje moral vnesti tudi kritiko pojavov v domačem slovenskem logu in včasih pomesti tudi pred domačim pragom.

Miloš Rutar

Obeležje padlim Lackovcem

Ob jugoslovanski-avstrijski državni meji Duh na Ostrnem vrhu so občani Selnice ob Dravi skupaj s tamkajšnjimi domačimi Lackovci in ostalimi borci na Kolarjevi kmetiji proslavili krajevni praznik. Doslej so ga praznovali v dolini, tokrat pa na kraju, kjer so 4. novembra 1944. leta okupacijske enote napadle prvi in tretji bataljon ter štab Lackovega odreda. Ob tej priložnosti so na poslopju kmetije odkrili spominsko obeležje, ki ga je v imenu tamkajšnje šolske mladine prevzela v varstvo pionirka Vlasta Duh.

O tem dogodku in o vlogi Lackovega odreda za razvoj NOB v tem delu Slovenije ter

za moralno podporo odporniškega gibanju v Avstriji je govoril Ljubo Robnik, predsednik borčevske skupnosti te enote.

Lackov odred je kot najmanjša teritorialna partizanska enota na zelo pomembnem in hkrati izpostavljenem severnem delu Slovenije s svojimi nanadnimi napadi zelo vznemirjal nemške vojaške enote. Na svojem operativnem območju, ki se je na južni strani razprostiralo od levega brega reke Drave do Dravograda in čez Maribor, Ptuj in Ormož, na severnem delu pa na črti Volšperk-Lipnica-Cmurek, Koralpe, prek Kozjaka v Slo-

venske gorice, vse tja do Prekmurja, je izvedla več uspešnih akcij. Trije bataljoni Lackovega odreda so v drugi polovici oktobra 1944 delovali ločeno eden od drugega. Štab odreda je bil zdaj pri enem, drugič zopet pri drugem bataljonu.

Franc Šteindl, vodja takratne nemške štajerske domovinske zveze v Mariboru, je zaprosil polkovnika Treecka, da prične s »čistilnimi akcijami« proti partizanskim enotam na Kozjaku. 4. novembra 1944 je Lackov odred doživel enega izmed najhujših udarcev. Takrat sta bila 1. in 3. bataljon s štabom odreda pri Kolarjevi domačiji. Policijske enote so na-

padle z več strani. Vnel se je srdit boj. Lackovci so bili zaradi lege domačije v slabšem položaju, poleg tega pa niso imeli dovolj nabojev. V naglici so se začeli prebijati proti gozdu. Padlo je 7 borcev, nekaj je bilo ranjenih in zajetih – med njimi Ivan Malij-Bruno, politkomisar odreda, Jurij Kamenšek, operativni oficir in eden izmed obveščevalcev, ter ranjena bolničarka. Kljub temu sovražnik ni uspel razbiti glavnine odreda.

Kolarjeva domačija je ves čas narodnoosvobodilnega boja nudila zatočišče aktivistom OF, terencem, obveščevalcem celo bataljonskim enotam. Ti ljudje, hrabri in zviti, so ostali takšni do konca vojne.

Drago Miklavc

Prijetno srečanje v Novem mestu

Občinski odbor ZZB NOV v Novem mestu je organiziral 2. srečanje nekdanjih političnih zapornikov, internirancev, vojnih ujetnikov in izgnancev iz novomeške občine. Udeležilo se ga je več kot 80 ljudi, ki jih je pozdravila Mimica Perc. O časih, v katerih živimo, je udeležencem govoril Boris Dular, predsednik Obk SZDL, hkrati pa se jim je zahvalil za njihov delež v izgrajevanju nove Jugoslavije.

Upravnica doma starejših občanov Lojzka Potrč je nato goste seznanila z življenjem in delovnim utripom v domu, ki po 10-letnem obstoju nudi toplo zavetišče že 300 stanovalcem. Zanje skrbi stočlanski kolektiv doma, ki sodeluje tudi v negi na domovih. V domu poteka živahno kulturno življenje.

Srečanje je minilo v prejetnem tovariškem razpoloženju in obujanju spominov. T. G.

Prijazno na Paškem Kozjaku

Letos je bilo na Paškem Kozjaku že deseto, jubilejno srečanje gospodarjev kontrolnih točk Šaleške planinske poti in planinske poti po sledih Štirinajste. Tako so počastili štiridesetletnico velenjskega planinskega društva, petnajstletnico delovanja Šaleške planinske poti ter petletnico obnovljene poti po sledih Štirinajste.

Srečanje konec septembra je bilo res prisrčno. Zbrani so obiskali bližnji spomenik padlim borcem na Visokem in pri Joštu. Mlajši pa so jo potegnili celo na Špik, od koder je prelep razgled na Šaleško dolino.

Mladinke s Paškega Kozjaka so goste pričakale s šopki, domača muzikanta pa urezala »eno veselo«. Ko je raztegnil meh še Grobelnikov Stanko, se je družba dodobra razživela. Moto srečanja je bilo »poglabljanje medsebojnega prijateljstva in spoznavanje med ljudmi«.

S tem srečanjem smo se želeli vsaj simbolično oddolžiti za prijaznost vsem domačijam, kjer so kontrolne točke ŠPP in PŠ. Na koncu smo si zaklajali le še: »Ob letu gremo v planine!« in se veseli vrnili domov.

Julijana Hočevar

Zbor in proslava 45-letnice slovenskih krajišnikov

V soboto, 28. oktobra 1989, sta bila v osnovni šoli Herojine Milke Kerin v Leskovcu pri Krškem redni petletni zbor skupnosti borcev Slovenskega bataljona 1. Krajiške udarne proletarske brigade in proslava 45-letnice ustanovitve bataljona.

Zbora in proslave so se udeležile borke in borci ter njihovi svojci iz vse Slovenije in celo iz Beograda, svojci padlih in gostje: Stane Nunčič, predsednik ZZB NOV domicilne občine Krško in predstavnik Republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, Sandi Strupeh, podpredsednik Skupščine občine Krško, Dušan Kecman, komisar bataljona in predstavnik koordinacijskega odbora sekcij borcev 1. Krajiške brigade iz Beograda, Filip Korošec in Tone Krafogel, predstavnika 1. Prekmurske brigade, Pavli Križovnik in Stanko Colnarič, predstavnika KUD Alojz Colnarič iz Starš, Ivan Kozole, direktor DO Merkator-Agrokombinat Krško, ravnatelj Ivan Mirt in Danica Zalokar, tajnica osnovne šole Herojine Milke Kerin, Stane Škrabar iz Radia Ljubljane, delegati pobratenih krajevnih skupnosti Lovas pri Vukovarju: Marko Filič, Pavle Klisurič, Julija Baltič, Piroška Vencelj in Djuro Eser iz Leskovca: Arh Jože, Peter Cesar, Zdenka Lipovž, Bojan Petan, Marija Pirc, Reza Pirc, Franc Vakselj in Vili Zorko ter še 47 krajanov iz Lovasa – med njimi tudi člani krožka slovenskega jezika, ki smo se jih posebej razveselili. Namestnik komisarja bataljona Obrad Trninič nam je po-

slal pismo, v katerem je zbor pozdravil in čestital k 45-letnici ustanovitve bataljona, ker se srečanja iz zdravstvenih razlogov ni mogel udeležiti. Zbor so pozdravili mnogi gostje, med njimi tudi podpredsednik Skupščine občine Sandi Strupeh. Odboru je izročil plaketo občine Krško, ki jo je predsedstvo Skupščine občine podelilo Slovenskemu bataljonu.

Zbor je nato izvolil delovno predsedstvo, ki ga je vodil dr. Dušan Vidmar, člani pa so bili: Ivan Čobal, Drago Dolžan, Danica Jandl in Pavle Tavčar. Prisotni so z enominutnim molkom počastili spomin na 121 padlih bork in borcev, Josipa Broza-Tita ter najmanj 110 bork in borcev, ki so umrli od osvoboditve do danes. Spomnili so se tudi pred kratkim umrlih Olge Kozole in Helene Fléré, ki sta prizadevno sodelovali z našo skupnostjo borcev.

Nato je predsednik delovnega predsedstva ugotovil, da prisostvuje zboru 33 bork in borcev in da je zbor sklepčen. Po sprejetju dnevnega reda je bila izvoljena kandidacijska komisija, ki jo je vodil Mitja Vidic, člana pa sta bila Zdenka Kovačič in Jože Renar ter zapisnikar Pavle Fléré z overovateljema Zoranom Hočevarjem in Marijo Prohinar.

Odbor je zboru poročal o opravljenem delu v preteklih petih letih. Najvažnejše opravljene naloge so bile: vsakoletno polaganje vencev na grobnici padlih v Komletincih in Lovasu (ki je vsako peto leto množično); sodelovanje s pobrateniimi krajevnimi skupnostmi Lovas

in Leskovec ter krajevno skupnostjo Starše, katere KUD Alojz Colnarič je pobrateno s KUD Ivan Goran-Kovačič iz Lovasa; sodelovanje s krožkom slovenskega jezika na osnovni šoli Mladost v Lovasu; sodelovanje z odbori skupnosti borcev enot v katerih je bil Slovenski bataljon oziroma njegovi borci, koordinacijskim odborom sekcij 1. Krajiške brigade, 1. brigade NOVJ, ustanovljene v ZSSR, in 1. Prekmurske brigade; sodelovanje z domicilnimi občinama Krško in koordinacijskim odborom odborov enot in služb NOV in POS pri Republiškem odboru ZZB NOV Slovenije; sodelovanje na zaključnih prireditvah po poteh partizanske Ljubljane, na proslavi ob 40-letnici osvoboditve Jugoslavije na Poljanah in drugih osrednjih borčevskih prireditvah; sodelovanje

v pripravi oddaje o našem bataljonu »Še pomnite tovariši« na Radiu Ljubljana, za katero je sprejel novinar Stane Škrabar 1986 leta nagrado vstaje slovenskega naroda; sodelovanje pri opremljanju spominskega obeležja Sremska fronta pri Sidu; sodelovanje s pisci knjig: Petrom S. Brajovićem, Cirilom Porekarjem-Humskim, našima soborcema Rudolfom Doboviškom in Štefanom Lednikom ter nekaterimi založbami; sodelovanje pri pripravi razstave Celjski gimnaziji 1941–45 v Muzeju revolucije v Celju; prirejanje zgodovinskih ur o bojni poti bataljona na osnovnih šolah, spremljanje z diapozitivi, ter še vrsta drugih nalog.

Na zboru smo izvolili nov odbor za naslednje petletno obdobje, nato pa smo na pobudo Franca Jelerčiča-Rada pri-

Na zbor borcev Slovenskega bataljona Prve krajiške udarne proletarske brigade so prišli tudi učenci Osnovne šole Mladost iz Lovasa, ki obiskujejo krožek slovenskega jezika. Borci so jim izročili 177 knjig, 81 revij, 27 zvezkov in tri kasete.

pravili protestno pismo glede naslovnice 37. številke Mladine ter ga poslali Republiškem odboru ZZB NOV Slovenije.

Po končanem zboru je sledilo osrednje dejanje tega srečanja. Predstavnika odbora skupnosti sta izročila predstavnikom osnovne šole Mladost v Lovasu, ravnatelju Pavlu Klisuriču in voditeljici krožka slovenskega jezika Juliji Baltič ter članom krožka, knjige, revije, zvezke in kasete, ki so jih krožku darovale slovenske založbe. Na prošnjo odbora se je odzvalo vseh 18 slovenskih založb, po naslednjem vrstnem redu: Mladinska knjiga 30 knjig, Mohorjeva družba 30, Prešernova družba 9, Založba Lipa 6, Tehniška založba Slovenije 10 revij, Slovenska matica 6 knjig, Založba Borec 9, ČGP Delo Dodelava 6, ČZP Kmečki glas 10, Pomurska založba 1, Cankarjeva založba 20, Založba Planinske zveze Slovenije 71 revij, založba Komunist 14 knjig in 27 zvezkov o spomenikih delavskega in revolucionarnega gibanja in 27 zvezkov o spomenikih delavskega in revolucionarnega gibanja in NOB, Državna založba Slovenije 7 knjig, založba Partizanska knjiga 6, založba Delavska enotnost 15, založba DOMUS 8 knjig in založba Obzorja 3 kasete tečaja slovenskega jezika. Skupaj so prejeli 177 knjig, 81 revij, 27 zvezkov in 3 kasete. Prejemniki tega dragocenega darila so se vidno ganjeni zahvalili slovenskim založbam, predstavnika odbora skupnosti pa sta krožku zaželela veliko uspeha in veselja pri učenju

slovenskega jezika ter jih spomnila na slovenski pregovor: Več jezikov znaš, več veš. Dodala sta še, da se bomo tako boljše razumeli, kar je temelj bratstva in prijateljstva.

Sledila je kulturno-umetniška prireditev v počastitev 45-letnice ustanovitve bataljona. Nastopili so učenke in učenci osnovne šole Mladost iz Lovasa. Recitali so nekaj slovenskih pesmi, med prvimi Prešernovo Zdravljico, zaplesali sremske, ciganske in slovenske folklorne pleske. Z recitacijami in plesi so nastopili tudi učenke in učenci osnovne šole Herojine Milke Kerin iz Leskovca. Spored je povezoval ravnatelj šole Ivan Mirt.

Po akademiji je sledilo kosilo s tovariškimi srečanjem. Žal se je naše srečanje zaradi pomanjkanja časa končalo vse prehitro, saj smo se morali odpovedati slavnostnemu govoru, ki bi ga moral imeti arhitekt Miloš Lapajne, in ogledu diapozitivov o bojni poti bataljona in povojnih srečanjih bork in borcev, ki sta ga pripravila Jože Romih in Pavle Fléré.

Kljub temu so se udeleženci srečanja zadovoljni razšli.

Zbor in proslavo so denarno omogočili Skupščina občine Krško in Zveza združenj borcev NOV občine Krško, ki sta naši domicilni pokroviteljici. Osnovna šola Herojine Milke Kerin nam je nudila gostoljubje in pripravila slavnostno akademijo in kosilo. Z različnimi uslugami so odboru pomagali tudi Ustavno sodišče SR Slovenije, DO Commerce iz Ljubljane, DO Merkator – Agrokombinat Krško ter Tovarna celuloze in papirja Videm.

Milan Peroci

Katja Špurova:

Pustite me tu...

Modri plašček in sinje oči

Mestece je bilo polno otrok. Katarina jih je srečevala na vsakem koraku. Vsak svetlo modri plašček, vsaka kodrolasa glavica in vsake sinje oči so jo vznemirile. Tisočkrat je pospešila korak v upanju, da je otrok pred njo njen; ko pa je prišla do njega in mu je pogledala v sinje oči, je bil njegov pogled tuj.

Srce ji je še vedno govorilo, da njen otrok živi, in to je bilo najhuje. Če bi ga bila videla mrtvega, če bi ga bila pokopala, bi se njena bolečina polagoma umirila: mnogo mater izgubi majhne otroke. Če ostane živa in se bo mož vrnil s hribov, bosta še lahko imela otroke. Potolažila bi se ob živih in bi prenehala žalovati za mrtvim. Tako pa je rana odprta in čas je ne more pozdraviti. Čutila je otrokovo stisko. Kdove kje in v kakšnih razmerah jo čaka in kliče.

Po bombardiranju mesta se je preselila. Zdaj je živela v tretjem nadstropju visoke hiše.

V mestu je znova zagospodarila črna legija. Pogromi židovskih družin so se nadaljevali. Katarinine hiše se je v trikotu dotikala druga hiša in tam so v tretjem nadstropju živeli Židje. Katarina se je skozi okno v svoji sobi pogosto pogovarjala z Levyjevimi. Večkrat je bila ob njihovem kuhinjskem oknu babica s triletno vnučko Eriko. Deklica je pošiljala Katarini poljubčke in jo klicala teta mama. Včasih je stopila k oknu mlada otrokova mama in vprašala Katarino, ali kaj potrebuje. Objela je deklico in ji rekla: »Če boš kdaj izgubila mene, bo

teta Katarina tvoja mamica, veš?« Tako je pametna mati pripravljala svojega otroka, kajti bala se je, da se bo to res zgodilo.

Teta mama

Tistega dne je nastal na cesti pred Levyjevo hišo direndaj. Črnolegiji so spet pobirali Žide. Katarina je stala v svoji sobi pri oknu in zaslišala pridružen ženski jok iz Levyjevega stanovanja. Pogledala je na cesto, ko so jih privedli iz hiše: moža, ženo, babico in teto. Otroka ni bilo med njimi. Katarina se je vznemirila. Ali so pustili otroka samega v stanovanju, ki so ga zapečatili, ali pa so ga umorili?

Medtem ko so se vsi stanovalci hiše drenjali ob oknih in z ogorčenjem gledali na cesto, je Katarina poiskala desko za likanje in jo kot most položila s svojega okna na kuhinjsko okno Levyjevega stanovanja: ne meneč se za nevarnost, je stopila na desko in šla po njej kot po brvi do drugega okna. Spustila se je v kuhinjo in odprla vrata v sobo, kjer je bila otroška posteljska, cela pokrita z odejo. Pod njo je ležalo dekletce in spalo. Stisnilo jo je pri srcu. Mati je bila gotovo v naglici vrgla odejo prek spečega otroka in ga tako prikrila v upanju, da ga bodo dobri ljudje rešili smrti; nemara je mislila prav nanjo...

Dvignila je otroka, se z njim povzpela na desko in se visoko nad dvoriščem vrnila v svoje stanovanje. Šele tu se ji je zavrtelo v glavi: kako lahko bi bila padla ali pa bi jo kdo videl... Objela je deklico in ji rekla: »Poslušaj me, Rikica! Tvoje mamice in očka dolgo ne bo

nazaj. Ti si zdaj moja hčerka in jaz sem tvoja mama. Nikomur ne smeš reči, da jaz nisem tvoja mama!«

Čeprav je Katarina nekaj časa skrivala deklico v stanovanju, so ljudje v sosesčini kmalu izvedeli, da je Levyjeva hčerka pri njej. Našel se je človek, ki je to povedal ustašem. Lepega dne je prišel h Katarini človek v civilni obleki. Razgledal se je po stanovanju in vprašal:

»Čigavega otroka imate?«

»Svojega!« je odgovorila Katarina.

Moški – gotovo je bil tajni agent – je ostreje ponovil:

»Povejte po pravici: Čigav je otrok?«

»Ta otrok je moj« je tudi Katarina odgovorila ostreje. »Čigav naj bi bil, če ne moj?«

»Kje je tvoja mamica?«

»To je mama,« je deklica pokazala na Katarino.

»Vaši sosede vedo, da imate samo fantka,« je s strogim glasom spregovoril agent.

»Jaz pa vem, da imam fantka in punčko!« Pokazala je na otroka: »Poglejte ju! Oba imata enake lase in sinje oči. Punčka je moj otrok, živa vam je ne dam!«

Agent je odšel. Vendar pa so jo imeli zdaj na sumu in začela je misliti na to, da bi odšla iz mesta.

Proti koncu leta je znova šla sovražna ofenziva čez hribe in doline, od mesta do mesta. Ljudje so trumoma zapuščali domove in bežali na vse strani.

Katarinin mož se je prikradel domov, da bi se pripravila za beg. Zadnje dni v decembru ju je val beguncev tako naglo potegnil na vlak, da se Katarina še obuti ni utegnila in je nesla čevlje v rokah. Na vlaku sta se znašla v množici beguncev, ustaškega in nemškega vojaštva, tajnih agentov in raztrgancev, ki so izgubili vse in so bežali, da bi si rešili golo življenje.

Zimska pokrajina v ognju

Od Žepča naprej so gorele vse železniške postaje. Zemljo je pokrival sneg. Vlak je skozi ogenj in dim drvel v noč. Katarina je potegnila iz cule kos kruha, da bi ga dala otrokoma, a iz teme se je stegnila tuja roka in ji vzela kruh izpred otrokovih ust. V tem vlaku, podobnem ranjeni zverji, ni nihče govoril; vse je nemo strmelo predse. Nemec poleg domačina s kučmo na glavi, tajni agent poleg starke ali otroka, raztrganec poleg oboroženega ustaša... Ljudje so nemo srepeli drug mimo drugega, ne vedoč, kdo je sovražnik ali prijatelj, z eno samo željo: priti čim dlje od fronte!

Proti jutru se je znašel ob Katarini znan musliman, mlad, premožen človek. Sklonil se je k njenemu možu in mu zašepetal na uho: »Kam greš, tovariš?«

Mož je pogledal Katarino in zmignil z rameni. Katarina je pogledala muslimana in dvignila glavo v smer vožnje, kar je pomenilo: Naprej!

Med ljudmi se je bila razvila govorica rok; gibi so dobili svoj poseben pomen. Katarina je za spoznanje razprla roke – to je bilo vprašanje: Kam vi?

Musliman je sklenil roke in položil mezinček čez mezinček; Katarina je razumela njegov odgovor: V gozd!

Nekaj postaj pred Zagrebom je musliman vtaknil v možev žep rumen pisemski ovaj in mu zašepetal: »Tukaj je moj naslov, oglasi se mi kaj.«

Potem se je začel priverjati proti izhodu. Temu ali onemu potniku je prav tako previdno stisnil v roko ali v žep rumeno pismo. Na naslednji postaji je izstopil.

Katarina je previdno potegnila pismo iz moževega žepa in ga spravila v nedrje. Odprla sta

ga šele, ko sta se v Zagrebu izstopila. V pismu sta našla vsoto denarja in nobene besede.

Postaja je bila eno samo mravljišče ljudi, z morečim vzdušjem nezaupanja in sovražstva. Kljub temu pa se je v tej gneči našlo čuteče človeško srce: mlad fant v ustaški obleki je ponudil Katarini svojo čutario, da bi napojila otroka. Pokadila se je topla tekočina in otroka sta hlastno pila.

»Kam potujeta s tema otrokoma?« je vprašal vojak.

»Nekam, kjer nam bo mogoče živeti,« je rekla Katarina. In vojak ji je svetoval:

»Tedaj pojdi v kakšno vas v Podravini – tam je zdaj mir.«

Žalost, večna sopotnica

Pa tudi v Podravini so bili domobranci in ustaši. Tudi tu so bile ofenzive, brigade, ki so osvobajale kraje in mesta, in je bilo treba podpreti njihov boj v zaledju. To je bila vojna, ki nikogar ni pustila ob strani. Katarinin novi dom je kmalu postal postojanka ilegalnega delovanja. S seboj je prinesla tudi žalost za ugrabljenim otrokom. To žalost je nosila v sebi do tistega dne, ko je bil sklenjen mir in so se brigade osvobodile prelivale po vsej osvobojeni domovini.

Katarina je objemala Eriko, deklico tuje matere, ki jo je bila vzljubila kot lastnega otroka, in je mislila na Darka, ki nikoli več ne bo prestopil domačega praga. Če bi oblekla Eriko – zdaj ji je bilo pet let – v svetlo modri plašček in ji pristigla lase, bi bila kakor Darko...

Strupeni sadovi vojne so bili dozoreli. Mnoge matere so poromale na grobove svojih otrok. Lahko so se dotaknile prstí, pod katero počivajo. Lahko so poljubile zemljo, ki je pila njihovo kri. Mnogo huje je bilo tistim, ki niso vedele za

grobove svojcev. Med njimi je bila tudi Katarina.

Z možem niskoli nista govorila o Darku. A srce jima je težilo misel na ugrabljenega otroka. Ali je živ. Kje je? Ali ne čaka, kdaj bodo prišli ponj, da bi ga vrnili materi in očetu? Kako bodo našli njegov dom, ker nista več tam, kjer je otrok preživel svojih prvih pet let? Ali bo razumel, da ga nista mogla rešiti, ko so jima ga ugrabili...?

Po tolikem času Katarina še ni izjokala vseh solz za otrokom. Zdaj, ko so se tisoči vračali s hribov in iz gozdov, iz taborišč in ujetništva, iz Nemčije in drugih evropskih držav, je njeno srce znova zahrepelo po sinu. Čutila je, da je še živ. Šla bi na vsako, še tako težko pot, da bi ga našla. A kje je ta pot? Kadarkoli je pogledala mlajšega sina – zdaj je bil star pet let kakor Erika – in deklico, kako se skupaj igrata, se ji je srce stisnilo od nezacepljene bolečine.

Vrstice v časopisu

Nekega dne je prebirala časopis. Posebno skrbno je brala objave in obvestila, zmeraj s skrito mislijo, da bo našla kakršnokoli sled za otrokom. Pogled ji je obstal na oglašju Rdečega križa: dolgo je strmela v kratke vrstice – vprašanja nekega strica, ki išče nečakinj: Levy Eriko.

Odložila je časnik. Ustnice so se ji stisnile, guba na čelu se je poglobila. Ne bo se mu oglašila! Otrok nima staršev, sama ga je rešila, deklica jo ima rada kakor lastno mater, njej pa nadomešča sina.

Ista objava se je ponavljala. Isti stavki – ista prošnja in stričev naslov. Bil je brat deklčinne matere. Nemara sta on in ta otrok edina preživela v družini. Zakaj jo tako vztrajno išče? Kako srečna bi bila sama, če bi lepega dne prebrala podobno objavo – da nekdo išče starše

Vojni spomini na Vis in Malto

Josip Gojanović

6

Takoj po prihodu v vojaško pristanišče Tarant, smo se vkrcali na tovornjake in se prepeljali do tabora NOVJ v Gravini. Tam sem v Komandi predal našo zastavo iz tranzitnega tabora na Malto, ki sem jo med potjo skrbno varoval. Medtem ko smo čakali razpored, smo prebili nekaj dni v Gravini. Obhajalo nas je domotožje in prosili smo, da nas čim prej pošljejo v borbo. Želeli smo v borbi preveriti svoje vojaško strokovno znanje, ki smo ga pridobili na Malto. V komandi tabora Gravina so želeli, da ostanem tam in delam v skojevski in mladinski organizaciji. S tem se nisem strinjal. Povedal sem jim, da sem opravil radio-signalni in topničarski tečaj, in da bi bil bolj koristen v borbenih enotah. Na srečo je v Gravino službeno pripotoval podpolkovnik Biočić z otoka Visa in uredil, da sem se lahko vrnil v domovino.

Resnični dan veselja je bil za mene 8. julij 1944. leta. Odpotoval sem domov, v našo domovino. V Barju sem se vkrcal na našo, pravkar popravljeno ladjo, ki se je – vsaj zdi se mi tako – imenovala Ljubljana. Kmalu smo izpluli iz pristanišča. Z iskreno radostjo in navdušenjem smo vsi na ladijskem krovu peli pesem »Domovina, domovina zove nas.«

Toda plovba ni minila brez težav. Naša ladja je vlekla za seboj »pinico«, vrsto vlačilca (tovorna ladjica brez motorja). Ko smo prepluli 25–30 milj v smeri pristanišča Manfredonia, se je morala naša ladja ustaviti. Počila je jeklena vrv, s katero je bila pripeta »pinica«. Precej močan veter in valovi so jo hitro odnašali daleč proč. Začel se je lov za njo. To je bilo zelo težko, čas pa je hitro tekel naprej. Ko smo ugotovili položaj ladje, je poveljnik videl, da so na robu minskega

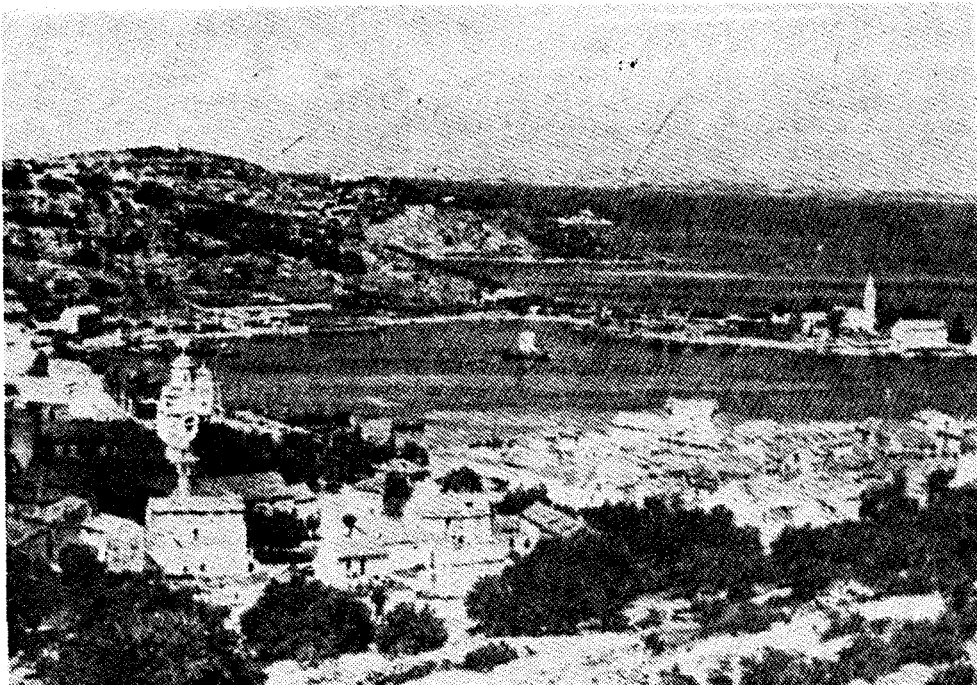
polja, ki so mu ga zarisali v pristanišču Bari. Oblasti je preko radio-oddajnika obvestil o položaju in dobil ukaz, da odpluje naprej proti Manfredoniji brez »pinice«. Ponjo so iz Barija poslali vlačilec, ki jo je odvel na zal. Naša ladja Ljubljana je potem, ko je v pristanišču Manfredonija prejela še dodaten tovor, nadaljevala pot proti otoku Visu.

Modre, meglene obrise Visa smo videli že daleč z morja. Bil je tople poletni dan. Nebo je bilo jasno in plavo, brez enega samega oblaka. Beli galebi so leteli nad našo ladjo. Slišati je bilo njihove čudne skovikajoče glasove. Zdelo se nam je, kot da nas domovina in rojstni kraj pozdravljajo in nam želijo pristrčno dobrodošlico. Skoraj 7 mesecev je minilo, kar sem zapustil Vis. Sedaj, ko se zopet bližam njegovim sovobodnim kamnitim obalam, občutim v svojem srcu minilo in ljubezen do tega otoka. Sedaj, ko po tolikih letih pišem te vrstice, se spominjam besed, vklesanih na neki kamniti plošči na Visu;

»OVDJE JE SVAKI KAMEN BIO
PUŠKARNICA
I SVAKI ČOVJEK ŠTIT SLOBODE
USPOMENA NA TE DANE NEKA ŽIVI
TRAJNO KAO KAMEN
OVH ŽIVOTIMA OBRANJENIH OBALA«
Približni prevod verzov pa bi bil:
»TUKAJ JE BIL VSAK KAMEN PUŠKARNA
IN VSAK ČLOVEK ŠČIT SLOBODE.
NAJ ŽIVI SPOMIN NA TE DNI
VEČNO KOT KAMEN
TEH Ž ŽIVLJENJI OBRANJENIH OBREŽIJ«

Avtor teh verzov je borec in pesnik Jure Franičević-Pločar.

Naša ladja Ljubljana je priplula v pristanišče Komiža. Hitro smo se izkrcali, nakar so nas

Pogled na medvojni Vis

poslali v Dopolnilni bataljon 12. dalmatinske brigade. Tu smo čakali na nadaljnji razpored.

Po dveh dneh so me razporedili v 1. baterijo 1. divizion gorskih topničarjev otoka Visa. Bil sem strelček (merilec) na topu 75 mm M1, obenem pa tudi sekretar organizacije Skoja v bateriji. V tej bateriji sem bil tudi 14. avgusta 1944. leta na viškem letališču ob proslavi ljudske vstaje v Dalmaciji. Petnajste avgusta so me iz baterije poslali na topničarski oficirski tečaj. Ko sem ga uspešno opravil, so me postavili za pribočnika štaba 3. gorskega divizion na Visu.

Po ukazu topniškega oddelka Vrhovnega štaba NOVJ sem 18. septembra odletel z ameriškim vojaškim letalom z Visa v Italijo. Moja naloga je bila, da v Vojaško misijo NOVJ v Barju odnesem ukaz in določene dokumente o predstavitvi ene izmed gorskih baterij z letali iz Italije v Hercegovino. Tedaj so po zračni poti prepeljali topove, strelivo, sredstva, mule in

ljudi. Ta baterija je z gorskimi topovi 75 mm M1 prišla v sestavo topništva 29. hercegovske divizije. Objavo za to moje potovanje v Italijo, na katerem je pečat topniškega oddelka Vrhovnega štaba NOVJ, hranim še danes.

Po nekaj dneh sem se vrnil iz Italije na Vis. Tam me je čakal ukaz, da se javim na dolžnost pribočnika 1. gorskega divizion. To je bila moja stara enota, v kateri sem bil nekoč strelček na topu v 1. bateriji. Divizion je sodeloval v borbeni akciji na otoku Hvaru in napotil sem se tja.

Po končani borbi za otok Hvar smo s tovrnimi ladjami (trabuklani) odšli proti majhnemu pristanišču Žuljana na polotoku Pelješcu. Sle-dile so nove borbe z Nemci za Ston, Vukov klanec in Neum, Brač, Split, Šibenik in Knin. Pravo srečo sem imel, da v kninski bitki nisem bil ranjen in sem ostal živ.

ugrabljenega dečka... pomislila je, da ji nemara deklico ne bi vzeli, ko bi videli, kako srečna je pri njej... Napisala je pismo otrokovemu stricu.

Prišel je čez nekaj dni in takoj ji je povedal, da bo otroka vzel s seboj. Povedala mu je, kako je deklico rešila, in da ji nadomešča izgubljenega sina.

Kakor nekoč Darko se je zdaj tudi Erika, ki ni poznala svojega strica, oklepala Katarininega vratu in jokaje prosila:

»Mama!... ne daj me... ne daj me!...«

Domenila sta se, da bo prišla ponjo čez nekaj dni, ona pa naj jo pripravi na to, da bo šla živeti v mesto, da ji bo tam lepo in dobro.

V Katarininem srcu je spet zakravela rana.

Zdaj je Karatina spoznala, kakšna moč je v časopisu in v organizaciji Rdečega križa. Poiskala je Darkovo fotografijo. Odnese jo je fotografu, da bi jo razmnožil; hotela je imeti sto otrokovih slik.

Tedaj je njena roka začela pisati tiste v brezskorčnosti ponavljajoče se stavke:

»... star pet let... svetle kodraste lase... sinje oči, nad desnim ušesom ima znamenje: temen madež v velikosti slive... na dan ugrabitve je bil oblečen v svetlo modri plašček... ime mu je Darko...«

Pisma so odhajala zdaj v Berlin, zdaj v Ženevo, v London... Z zmeraj isto prošnjo: »... če bi ga našli... prosim, da sporočite...«

Prihajali so odgovori: na gladkem, dobrem papirju s pečatom Rdečega križa, zmeraj ista, vljudno resnoba-sporočila: »... iskali smo brez uspeha... sliko vam vračamo...«

Pisma Rdečemu križu

Ko se je Katarina odpeljala v Zagreb, da bi obiskala Eriko, je videla v mestu avtomobile iz številnih evropskih držav.

Zmeraj je imela pri sebi listek, popisano z nekaj stavki v francoskem, angleškem, nemškem jeziku: »Sem mati, ki išče v vojni ugrabljenega otroka; prosim vas, pomagajte mi ga iskati. Zdaj bo star deset let... Prilagam otrokovo sliko, izročite jo pri vas Rdečemu križu...«

Tujci, ki jim je v črno oblečena ženska ponudila pismo, napisano v njihovem jeziku, so jo sočutno pogledali. Obljubili so ji pomoč.

Čez dva ali tri tedne je prišel odgovor: sliko in podatke o otroku so izročili Rdečemu križu, od tam ji bodo poslali odgovor. Dva ali tri tedne pozneje je prišel odgovor tistega Rdečega križa. Katarina je razumela samo dve besedici: »brez uspeha...« Priložena je bila otrokova slika.

Takšen odgovor je prišel iz Dunaja in iz Milana. Pisali so ji iz Ženeve, da bodo njenega otroka še iskali...

Z močjem sta molče prebirala odgovore, ki so prihajali. Kadarkoli sta vzela iz poslanega pisma otrokovo sliko, so se zastrmele vanju široko odprte sinje oči. Bolečina je bila prevelika, da bi bilo mogoče govoriti. Ali je zdaj, z desetimi, enajstimi, dvanajstimi leti še kaj podoben dečku na fotografiji?

Mož ni verjel, da ga bosta našla. Vendar je podpiral ženo v njeni veri in upanju, saj svet ni tako velik, da na njem ne bi mogli najti otroka s tako dobro opaznim znamenjem, če je le še živ; Katarina pa je čutila, da je živ.

Tako je minilo pet let.

Katarina je bila znova v Zagrebu, pri Eriki. Bilo je v času gospodarske razstave, mesto je bilo polno tujih vozil.

Pravkar sta se ustavila pred njo avtomobila s turško registracijo. Ko je turek z belim turbanom na glavi izstopil, mu je Katarina ponudila svoje pismo, napisano v angleškem jeziku.

Neznenc ga je prebral, začuden pogledal žensko v črni in podal listek sopotniku. Ogledovali so si otrokovo sliko, prebirali prošnjo in se spogledovali. Obljubili so ji, da bodo pismo vzeli in storili, kar morejo.

Katarino je preplavilo veselje, kakor ga ti ljudje odhajajo naravnost tja, kjer je njen sin, in ji ga bodo pripeljali.

Čez tri tedne je prejela njihov odgovor. Bil je enak vsem prejšnjim: tamkajšnja organizacija Rdečega križa je dala pregledati vse dečke v šolah, vendar njenega otroka niso našli. Pripisali pa so, naj ne izgubi upanja, še naprej ga bodo iskali.

To je bila slaba tolažba za mater, ki jo je vse dneve in noči preganjal otrokov klic; tisočkrat ga je videla raztrganega in lačnega nekje na cesti, kako hrepeni po domu in po materini ljubezni, pa ni vedela, kam naj ga gre iskat. Kje naj išče pomoč?!

Eleonora Roosevelt!

Če ga ne bo našla ta žena, ki ima tako veliko moč v svojih rokah, kdo ga bo našel?

Eleonora Roosevelt ji ni odgovorila sama; v njenem imenu je poslala odgovor ena tistih šol, na katerih so iskali njenega otroka, a ga, žal, niso našli... Skrbno, kakor vsi drugi, odkar ga je bila izgubila.

Pismo je prišlo iz Nemčije, z daljnega severa. Na ovitku je bil pečat Rdečega križa. Katarini se ni mudilo, da bi ga odprla. Hotela je zadržati tistih nekaj minut, ko še lahko upa...

Pismo je bilo napisano v nemščini. Čeprav Katarina tega jezika ni dobro razumela, ni mogla čakati na moža, da bi ji ga prebral. Poiskala je slovar in prebirala besedo za besedo. Tako je razumela, da so na tamkajšnjem Rdečem križu neki gostje iz Turčije pustili podatke in sliko dečka, ki bi ga

bilo treba poiskati. Takšnega otroka so našli v pokrajini Meklenberg. Za bolj natančne podatke o otroku naj pišejo na naslov, ki je bil priložen.

Zapisano je bilo nemško ime... Katarino je zazebllo pri srcu, ko ga je prebrala: Dr. Herman Brunnen.

Mož jo je prvič po tolikih letih našel nasmejan in srečno. Položila mu je roko na ramo in vzklila:

»Našla sva ga!«

Mož je hlastno segel po pismu. Najprej ga je prebral zase, potem jo je prijel za obe roki in jo poljubil.

»Mama, našla si ga!« je rekel in solze so mu zalile oči.

Bilo je samo sporočilo Rdečega križa. V drugem razredu tamkajšnje gimnazije so našli dečka, ki odgovarja podatkom; to je Darko Brunnen, posinovljenec, nad desnim ušesom ima opisano znamenje. Pismu je bil priložen otrokov naslov.

Nista našla besed, da bi spregovorila. Deset let sta dihala za ta trenutek, zdaj pa je kakor sanje, ki se bodo ob prvem zvoiku razblinile v nič. Morala sta se s prsti dotakniti tistega kraja na zemljevidu, da sta dojela resnico: našla sta ugrabljenega otroka!...

Nobenega pisma nista postavljala s takšno tesnobo v srcu, s tolikšno ljubeznijo in strahom. Pisala sta Hermanu Brunneni in njegovi ženi: da jima je bil ugrabljen petletni otrok, da sta ga dolgo in povsod iskala. Dobila sta zanesljive podatke, da je njun sin pri nji. Kakšen je in v kakšnem okolju živi? Kako je prišel tja? Doma ima starše in brata, vsi trije močno žalujejo za njim...

Nazadnje je Katarina sestavila pismo za otroka. Nad vsako besedo je padla solza, vsaka beseda je bila iztrgana iz srca, ko je pisala:

»Moj izgubljeni, ljubljeni sin, ali si moraš zamisliti materino srečo, ko sem te našla? Ali

se spominjaš svoje domovine, kjer si bil pred petnajstimi leti rojen, in kako so te iztrgali iz mojega naročja? Srce mi pravi, da pišem tebi, moj sin... Ali veš, da imaš tukaj očeta in brata? Čimprej mi odgovori, kje si in v kakšnih razmerah živiš. Ali bi se rad vrnil med nas, ki smo te ta leta tako hudo pogrešali? Kako sem jaz žalovala za teboj in sem te iskala vse do današnjega dne, ti ne bom mogla nikoli povedati...«

V hišo, kjer že dolgo niso poznali nobenih življenjskih tegob, je prišlo pismo in bilo je, kakor da bi vrzel kamen v vodo in jo skalil. Ženi, ki je držala v roki to pismo, so se prsti tresli. Dr. Brunnen je namrščil čelo. Deček, ki je bral vrstice, napisane z neznano roko, je razvozlat uganko svojega mladega življenja. Ali je ta roka res neznana? Dečkove, sinje oči so se zastrmele v preteklost – v nejasno podobo kraja, ki mu ne pozna več imena. Bilo je nekje in nekaj, kakor spomin na sanje, ki se jih nikoli ne more do kraja spomniti, pa tudi ne do kraja pozabiti.

Sreča Brunnenove družine je bila skaljena.

»Ne jemljite mi otroka!« V vsako vrstico svojega dolgega pisma neznani ženski je vpletela prošnjo žena, ki sama ni mogla roditi in je z globoko materinsko ljubeznijo vzljubila tujeja otroka.

»Otroka smo posvojili,« je pisal dr. Brunnen, »jaz sem zdravnik in mu nudim vse, kar morem. Otrok je navezan na mojo ženo kakor na lastno mater. Vaše pismo nas je vznemirilo in rad bi, da bi naju z ženo razumeli in nama pustili otroka...«

»Ljuba moja mama, ko sem prejel tvoje pismo in sem videl, da je prišlo iz Jugoslavije, se me je polotil čuden nemir. Ko pa sem ga prebral, sem vedel, od kod žalost, ki jo nosim v se-

bi, ne da bi vedel, od kod in zakaj. Zdelo se mi je, da me ves čas nekdo išče, a nikoli nisem mogel razvozljati, od kod ta klic in čigav je. Vedno sem nekaj čakal, nekaj me je težilo. Zdaj vem, kaj je bilo to... Bodi brez skrbi zaradi mene, živim zelo dobro. Imam vse, kar si lahko poželim; igram violino, imam svojo sobo in svoj avto... Rad bi, da bi me pustili tu,« je pisal Darko svoje prvo pismo materi.

»Rad bi, da bi me pustila tu...«

Venomer ta stavek v ušesih, v srcu in v sleherni kaplji krvi. Katarina je mislila na malo Eriko, kako težko ji je bilo oditi od nje, kako si je sama takrat želela, da bi jo mogla zadržati pri sebi! Kako se ji je smilil otrok, ko so ga nasilno trgali od njene ljubezni. Ali naj se to ponovi z njenim otrokom? Vseh teh deset let ni mogla ničesar storiti zanj. Ali naj zdaj, ko ga je našla, ne izpolni te edine njegove želje?

»Rad bi, da bi me pustila tu...«

Dan in noč, doma in na cesti, v ušesih in srcu, v krvi ta otrokova prošnja na belem papirju...

Dolgo se je mučila, preden je zapisala tisti stavek in se z njim obsodila: »Storila bom, dragi moj sin, kakor boš želel ti...«

Vedela je, česar nemara njen sin ne ve: da je vojna hujša od vsega drugega gorja, ki si ga je izmislil človek; vojna rojeva le mrtve in sirote, strta srca mater in otrok; vojna rodi grobove, solze in pogorišča.

Ni mu mogla napisati besed, ki so šlele iz srca: »Ne bom te pokopala, moj sin, ker si živ in sem srečna, da si živ. Kljub temu pa te bom objokovala kot mrtvega in dokler bom živa, ne bo odložila črnine za teboj... moj izgubljeni, ugrabljeni sin...«

konec

V spominu mi je ostala Radučka glavica, hribček zahodno od Knina v bližini vasi Radučić. Na njem smo imeli topniško opazovalnico, od koder smo usmerjali ogenj iz naših topov na sovražnike. Nemci so nas opazili in tudi oni začeli streljati na nas s topovi. V bližini mene je padel oficir voda 3. baterije, dva radista pa sta bila težko ranjena. Eden od njih je pozneje v bolnišnici podlegel ranam. Komandir 3. baterije Vojimir Kljaković in jaz nisva bila niti ranjena. Moj vojaški plašč je bil na nekaj mestih strgan in poln drobnih jeklenih drobcev. Topovska granata, ki je pred tem »rikoštetirala«, se je odbila od tal in padla le nekaj metrov za mano, a ni eksplodirala. Imel sem resnično neverjetno srečo, da sem ostal živ in nepoškodovan.

Po krajšem predahu se je zgodaj spomladi leta 1945 začela neustavljiva ofenziva Četrte jugoslovanske armade, katere glavnino je tvoril 8. udarni korpus. Sledila je osvoboditev Like, Korduna, Gorskoga Kotarja, Istre in Slovenskega primorja. Tedaj sem bil oepativni oficir štaba topniškega divizion 20. udarne divizije. Z njim sem šole skozi številne vojne akcije – od Smilčića v severni Dalmaciji pa vse do Trsta. Naštel jih bom v vrstnem redu, kot sem si jih zapomnil: boji za osvoboditev Donjega Lapca, Gospića, Primišlja, dela Gorskoga kotarja ob reki Kolpi, Mašuna pod Snežnikom, Knežaka. Z našimi granatami smo zasuli Nemce ob prvi osvoboditvi Ilirske Bistrice, potem pa smo nadaljevali borbo za Pivko, Kozino in Sežano, ob koncu vojne pa še za Bazovico, Občine in Trst.

Opisal bom dogodek, ki se je pripetil na strelnem položaju 2. baterije blizu kobilarne Lipica. To je bilo 30. aprila 1945. leta. Bil sem namestnik komandirja baterije. Komandir je bil na opazovalnici, nekaj kilometrov proč od našega položaja. V vasi Ribnica smo pustili vso vlečno in tovorno živino, nas pa so divizijski tovarnjaki skupaj s topovi in strelivom odpeljali do nekega kraja na cesti Kozina-Trst. Od tam pa vse do našega strelnega položaja, v razdalji okoli 3 km, so borci-topničarji vlekli topove, strelivo in vso ostalo opremo. Ponoči borci niso spali, zato so bili zelo utrujeni in izčrpani. Toda

kljub temu smo se morali zaščititi. Ukazal sem, naj iz kamenja in drugega materiala naredijo zavetja za ljudi, topove in strelivo ter vse to potem zakrijejo. Slišal sem pritajno godrnjanje, proteste in kletvice, češ da je zdaj najpotrebnejši počitek, a nalogo so vendarle opravili. Pozneje se je pokazalo, da se je trud izplačal. Ko so Nemci s topovi streljali na nas, nismo imeli ne mrtvih ne ranjenih, zahvaljujoč prav zakloniščem. Sedaj so borci razumeli, zakaj sem vztrajal da se zaklonišča postavi. Spoznali so, da je boljše preletiti nekaj znojga, kot pa kri. Pozneje, po akciji, so mi celo prinašali različna darila iz vojaškega plena.

Prvega maja leta 1945 je bila moja baterija v neposredni bližini slovenske vasi Padriče (Italijani ji rečejo Padriciano) nad Trstom. Od tam smo s topovskimi streli onemogočili delovanje nemške baterije iz smeri Milje. Obstreljevali smo tudi nemške ladje, ki so se umikale iz tržaškega pristanišča, in dve celo zažgali.

Enote našega divizion 20. udarne divizije tudi v uličnih bojih v Trstu in na Občinah. Zadnji topniški naboj v borbi za Trst je bil izstreljen okoli 17. ure 3. maja leta 1945. Izstrelil ga je top iz 2. voda 5. protikoklepnih baterije našega divizion 20.

Posebno veselje smo občutili, ko se je komandantu 20. udarne divizije tedaj podpolkovniku Bogdanu Pecotiću, na Občinah predal nemški komandant, polkovnik z okoli 3.000 vojaki.

Vojne je bilo konec. Po zdravljenju in usposabljanju na Malti sem kot topničar sodeloval v številnih borbenih akcijah, in naredil več kot 1.000 km. Svobodo smo si izborili z velikimi žrtvami. V mojem spominu ostajajo za vedno žive podobe padlih tovarišev. Spominjam se tudi težko ranjenih. Čisto na koncu, zadnji dan vojne, je bil komisar naše protiletalske baterije Ivo Šegvić hudo ranjen v glavo in je oslepel na obe očesi. Tedaj je bil star nekaj več kot 20 let.

Povojni obisk Malte in grobov naših tovarišev

8. decembra leta 1979 je bilo v splitskem Domu JLA srečanje borcev, tovarišic in tovari-

šev, ki so se med vojno zdravili na Malti. Našli so se po 35 letih. Toda vsi se niso mogli odzvati vabilu. Posledice starih in novih ran ter različne bolezni so storile svoje. Mnogi borci so bili že mrtvi, nekateri bolni, stari in nesposobni, da bi se srečanja udeležili, čeprav so si tega zelo želeli. Danes, kakšnih 10 let po tem našem srečanju, ko v Splitu pišem te vrstice, vem, da nas je še dosti manj. Niso več živi naši dragi tovariši Mile Kukoč, Ivo Radelić, Niko Radić, dr. Špiro Janović in še nekateri.

Zvečer, 8. decembra leta 1979, je 150 borcev in članov njihovih družin na lastne stroške odpotovalo z ladjo Ambasador na Malto. Odšli so obiskati kraje, kjer so preživeli del svoje vojne mladosti. Želeli so videti grobove prijateljev in tam položiti rože ter pozdraviti mrtve tovariše, ki so za vedno ostali na Malti.

Na tej povojni plovbi proti Malti se nam ni bilo več treba bati sovražnih letal in podmornic. Pluli smo mirno in brez strahu. La Valletta nas je v sončnem dnevu pozdravila kot stare, dobre znance. Sedaj se nam je zdela lepša, saj na njenih obalah, trdnjavah, ulicah in trgih ni bilo ruševin in drugih sledi minule vojne.

Po pristanku ladje smo se z avtobusi odpravili v kraje, kjer smo se nekoč zdravili, okrevali in se usposabljali za nove boje. Ko smo se peljali z avtobusi, smo zopet peli naše borbene partizanske pesmi. Ob prisrčnem pozdravu starih Maltežanov smo izvedeli, da se nas še vedno spominjajo, in da so nas po teh pesmih spoznali. Spomnile so jih tudi na njihovo mladost.

Obiskali smo bolnišnice, Rekonvalescent in Tranzit tabor, ki jih pravzaprav ni več. Ostale so le zgradbe in zemljišča, kjer so nekoč bili.

Še posebno žalosten in presunljiv je bil obisk zavezniškega vojnega pokopališča Brascia pri mestu Floriana. Tja so prenesli tudi posmrtno ostanke naših tovarišev, ki so bili pred tem pokopani na majhnem začasnem pokopališču v bližini Melliehe. Prenesli so jih leta 1967 in tako so zdaj pokopani z zavezniškimi borci.

Na tem vojaškem pokopališču smo položili

tudi vence in cvetje na 17 grobov Jugoslovancev. Trije trobentači Malteške armije, ki so bili oblečeni v svečane vojaške uniforme, so zaigrali žalostno melodijo. V enem izmed grobov leži tudi naša tovarišica, partizanka Dragice Kokić, ki je bila doma iz Šibeka. Leta 1942 je zaradi nevarnosti, da bi jo italijanski fašisti zaprli, odšla v partizane, kjer je bil njen soprog že nekaj časa. Doma je pustila otroka, hčerkico, staro nekaj mesecev. Dragica je bila v enoti pogumna borka, bila je celo puškomitraljezec. Težki napori, lakota in pohodi v peti ofenzivi pa tudi smrt njenega moža v borbi so pustili globoke posledice na njenem zdravju. Hudo je zbolela in po dolgem potovanju prispela na Malto na zdravljenje. Toda upanja v njeno ozdravitev ni bilo. Zavedala se je, da bo kmalu umrla. Govorila je o svoji deklici: »Ostala je brez očeta, zdaj bo še brez matere, vendar vem, da bodo tovariši pazili nanjo.«

In tako zdaj stoji in tiho joče ob njenem grobu njena deklica – odrasla hči Milena. Bila je še premajhna, da bi si zapomnila obraz svoje matere. Videla jo je samo na slikah. Ob Mileni je tudi njen soprog in 4–5 let star sin. Za to žalostno priložnost si je okoli vratu zavezal rdečo ruto, na glavi pa ima pionirsko kapo z rdečo zvezdo. Medtem ko so vojaške trobente igrale otožne melodije, je vnuk položil šopek rož na Malični grob. Gledal sem peterokrako zvezdo na njegovi kapi in se spominjal njegove babice partizanke, ki je na svoji titovki prav tako nosila rdečo zvezdo. Pomislil sem, da ju ne vežeta le kri in družinske vezi, temveč tudi to rdeče znamenje, peterokraka zvezda. Z njo se je babica borila za vnukovo svobodo, vnuk pa bo sodeloval v graditvi dežele.

Po častnem pozdravu vojaških trobent smo tudi mi zapeli pesem »Počivajte mirno iu grobnici tejk«. Naše petje ni bilo prav skladno in melodično, saj smo vsi bili pretreseni od prejšnjih vtisov s tega pokopališča. Toda naši občutki so bili iskreni in globoki. Tiho, brez besed smo se odpravili k našim avtobusom. Vsi smo vedeli in bili trdo prepričani, da bodo podobe mrtvih tovarišev za vedno ostale v naših mislih, v naših spominih.

Aleksander Zupanc-Aco:

Topničarji v boju za Črni vrh nad Idrijo

Boj je trajal 12 ur

Ura je odbila štiri in petnajst. Vsi so pričakovali, kdaj bodo poleteli v nebo tri zelene rakete in napovedale začetek topniškega ognja. Raket ni bilo. Nad postojanko je še vedno ležala megla. Korpus je zato preložil napad za pol ure.

Nekaj minut pred šestimi so črnovrške straže opazile partizane. Nastal je preplah. Na sedlo okoli kapelice je priletelo nekaj min. Očitno so bili tudi topničarji krivi za preplah v postojanki, ker so za čiščenje prostora pred levokrilno havbico uporabili žago. Njen značilni zek-zek je zbudil pozornost. Pa nič hudega.

Ob 06.00 so se na nebu prikazale zelene rakete: prva, druga, tretja. Topovi so zagrmeli, eni bolj zamolklo, drugi bolj ostro. Kmalu so se pokazali tako zaželeni dimčki okoli bunkerjev, po zvoniku, župnišču, šoli in velikem bunkerju. V Črnem vrhu so odmevale eksplozije. Smola – eni izmed havbic, tisti ki je prišla pred mesecem na Lokovec »po intendantski poti«, se je pokvarila sprožilna naprava in je kmalu umolknila. Protitankovca sta sekala po bunkerjih in se spretno pomikala vse nižje proti vasi. Minometi so tolkli po strehi velikega bunkerja pred šolo.

Kmalu je bila opazovalnica v zvoniku uničena. Preživel je en sam človek. Ena granata je zgrešila odprtino v zvoniku in padla na streho cerkve, jo prebila, tako da je v stropu cerkve zazijala velika luknja. Tudi skozi okna župnišča je zletelo nekaj granat.

Nekje z Godoviča so se zaslišali topovski strel. Granate so odzvižgale v gozdove, daleč za partizanskimi položaji. Garnizija v Idriji je pohitela v pomoč proti Idrijskemu Logu in Godoviču, kjer se je ves dan brez uspeha zaganjala v Prešernovo brigado.

Gradnikovci so si med dveurnim topniškim ognjem urejali položaje in opazovali, od kod

sika najhujši ogenj. Pripravljali so se za naskok.

Ura je odbila osem. Topovske cevi so utihnile. V akcijo so stopile udarne skupine z bombami in minami. Odpor je bil hujši, kot so pričakovali. Iz hiš so letele ročne bombe. Prvi ranjenci. Nekaj hiš je zajel ogenj. Vaščani so pognali živino iz hlevov. Domobranci so bili prisiljeni na umik iz zgornjega dela vasi. Neka družina je bežala proti Predgrizam. V toči krogel je omahnil oče, mati in 16-letna hči. Pri življenju je ostal le dojenček, ki ga je partizanska bolničarka po boju prinesla v Črni vrh.

Po dveurnem boju je bil zavzet prvi in nato še drugi zunanji bunker.

Okoli poldneva je streljanje ponehalo. Nasprotni strani, napadalec in branilec, sta iskali šibke točke drugega, da bi ponovno napadli. Vodnik Zob je s skupino domobrancev obupan poskušal izsiliti preboj v smeri proti gozdu in Godoviču, vendar brez uspeha. V boju je padlo ducat udarnikov z bogoslovcem in obema njegovima bratoma. Pred položaji bataljona iz Vojkove brigade v rajonu Kalce se je pojavila kolona domobrancev. Kmalu zatem je prišel še Rupnikov udarni bataljon. Vojkovci so odbijali napade in vztrajali na položajih do večernih ur.

Poveljstvo korpusa je končno poslalo v boj še svojo rezervno, bataljon Kosovelove brigade. Na vrsto je bil napad na poslopje poveljstva, na zapore in veliki bunker. Desetina domobrancev je iskala rešitev v podzemnem kanalu. Zunanja pomoč bi bila nujna. Razvila se je neobičajna bitka – ihtavo in krvavo obračunavanje med partizani in njihovimi sovražniki, bitka brez usmiljenja in prižigavanja. Mitraljezec Andrej je skočil na sredo ceste in stoji spuščal dolge rafale v okna, od koder so se oglašali domobranci strelji. Namestnika brigadnega poveljnika Franca Nem-

garja je zadelo v glavo, vendar so ga kmalu spet zagledali v boju z belim zavojem čez glavo. Nekdo iz korpusne opazovalnice je streljal na domobranci, ki se je v skokih poganjal proti današnji bencinski črpalki.

Okoli tretje ure popoldne so poprijeli topničarji pod poveljstvom poročnika Stanka Petelina iz Bevk pri Vrhniki za havbico in jo na »rokah« spuščali čez sedem serpentin v postojanko. V splošnem streljanju se jim je posrečilo brez žrtev postaviti orožje na južno stran poveljstva, na razdaljo, manjšo od 100 m. Havbičarji so delali hitro. Na prostem, brez zaklona so vkopali rep lafete, napolnili cev in namerili na sredo zgradbe, kar ni bilo posebno težko. Strel. Pokazal se je rdečkast oblak dima. Koščki ometa in opeke so leteli na vse strani, tudi nazaj na topničarje. Nekaj zadetkov v isto merilno točko je napravilo precejšnjo odprtino. Da bi ogromno zgradbo preluknjali še z druge strani, so pogumni topničarji premaknili orožje na vogal Pagonovo gostilne, s krampom raztrgali žično vrstno ograjo in namerili najprej na vleiki bunker in nato še na poveljstvo.

Juriš!

Gradnikovci pa tudi topničarji so napadli poveljstvo, kjer je po kratkem boju obležala kopica mrtvih, med njimi tudi poročnik Jakoš, poveljnik 15. domobranske čete.

Postojanka je bila ob 18. uri že v rokah hrabrih borcev 9. korpusa.

Človek se vedno uči

Vojaška vrednost 15. čete ni bila kdo ve kaj. Ker pa ji je bila že zaupana tako pomembna politična in vojaška naloga, bi morale biti vsaj posredniške sile dovolj močne, pravočasne in tudi učinkovite. Odgovornost za popolno uničenje čete nosijo nemško-domobranska poveljstva, ki so načrtovala postavitev postojanke in zagotavljala njen obstoj.

Poveljnik topništva Aleksander Zupanc-Aco opazuje učinek topovskih izstrelkov.

Veliko napako je zagrešila črnovrška posadka, ker je spregledala življenjsko pomemben položaj pri kapelici, od koder bi se partizani lahko ob vsakem času neslišno in neopazno vsuli v dolino in jo zalotili »še v toplih posteljah«.

Boji v naseljenem mestu ali vasi so neverjetno trdovratni in polni presenečenj. Branilec, tudi slabše kakovosti, se lahko uspešno in dalj časa zoperstavlja nasprotniku. Obojestranske človeške izgube in materialna škoda hitro naraščajo. Petnajsta četa je imela največ mrtvih v spopadih za »zadnje« oporišče in pri poskusih izpada iz postojanke. Poročilo poveljstva skupnih SNVS v Postojni, dne 3. 9. 1944, priznava 107 mrtvih. Ogenj je zajel kakih 15 poslopij. Korpusne enote so v napadu in zavarovanju utrpeli 15 mrtvih in 14 ranjenih. »Nekatere starešine – zavoljo osebnega zgleda – so se bojevali v prvih vrstah, kar je bilo tudi vzrok za povečane izgube«.

Naša taktika napadanja utrjenih oporišč je na Črnem vrhu doživela značilno spremembo. Štab korpusa se je odločil za dnevni napad z topniškim ognjem na odprane točke, kar je sovražnika povsem presenetilo (iz oper. poročila ŠDK, št. 26, za obdobje od 20. 8. do 5. 9. 44). Vsako presenečenje pomaga k uspehu. Kolikor večje je presenečenje, toliko večji je uspeh.

Sile, ki so naskakovale Črni vrh, so bile po številu najmanj 4-krat močnejše od 15. čete. Tako je tudi prav, če hoče poveljstvo doseči uspeh hitro, še pred prihodom intervencijskih

čet, po pravilu: uniči in se umakni. Pehoto je podpirala topniško – minometna skupina dveh havbic, treh topov in treh minometov.

Glavna naloga je bila dodeljena eni najboljših brigad – Gradnikovi. Borci te enote so z nešteti primeri junaštva, preziranja nevarnosti, požrtvovalnosti in skrajne odločnosti izbojevali eno največjih zmog v narodnoosvobodilnem boju na Primorskem. Za nemoteno zavzetje Črnega vrha so mnogo prispevale tudi Bazoviška, Prešernova in Kosovelova, predvsem pa Vojkova brigada, ki se odbijala intervencije iz Idrije, Godoviča, Hotedrišice in Logatca.

Z dobro načrtovano in učinkovito izvedbeno pripravo napada so topničarji doprinesli precejšen delež pri zavzetju in uničenju postojanke. Havbica, ki so jo topničarji pripeljali na jurišno razdaljo – v neposredno bližino še zadnjih odprnih točk, je častno opravila svojo dolžnost. Z rušilnimi in smrtonosnimi zadetki je prispevala, da se je boj za postojanko končal še pred nočjo.

Podobno se je zgodilo tudi pri napadu na Žužemberk, ko so topničarji prepeljali čez Krko kar brez mostu protitankovski top 50 mm z ducat granatami, ga postavili na Cvibelj, od koder je imel sijajen bočni »pregled« na glavne okupatorjeve postojanke in tako pripomogel k hitrejšemu padcu oporišča.

Topniška priprava, ki je trajala celi dve uri, ni bila hitro in množično izstreljevanje granat,

temveč streljanje na odredene cilje z večjim ali manjšim časovnim presledkom. Vsako drugo minuto je zletela po ena havbična granata! Domobransko poveljstvo v Postojni, pod katero je spadala tudi črnovrška posadka, je svojemu moštvu prikrivala, da imajo partizani tudi topništvo in oznajal: »Za ta napad so Italijani posodili partizanom več topov... Z vsem težkom orožjem so upravljali Italijani...« (poročilo z dne 5. 9. 44).

Partizani so zavzeli Črni vrh z razmeroma skromno količino topniškega streliva – z vsega 233 granatami. Pri napadu na Spodnjo Idrijo (1. 4. 44) je ena sama havbica porabila 4000 granat, na Žužemberk so topovi izbruhal 1000, na Trebnje, Mirno peč in na Tržišče pa po 500 granat!

V tem pomembnem boju so topničarji potrošili zadnje originalne havbične granate (100), skoraj vse zalogo za gorske topove (63) in 70 granat za protitankovce. Slavili so zmago »Črni vrh ni več bel«, vendar s tesnobo v srcih – kje dobiti granate in smodnik za nadaljnje bojevanje?

Napad na Črni vrh prišteva mo med največje bojne uspehe v Sloveniji, saj je bila sovražna posadka uničena do poslednjega moža.

Poveljstvo korpusa je vsem oficirjem, politkomisarjem, podoficirjem in borcem Gradnikove brigade, 3. bataljona Kosovelove brigade in Artilerije 9. korpusa, ki so se v boju posebno izkazali, izreklo vse priznanje in pohvalo. **konec**

Dr. Davorin Gros

Bil je predvsem človek

Malo pred svojim 92. letom je 23. oktobra v Novem mestu umrl upokojeni odvetnik dr. Davorin Gros. Srce mu je zastalo nanaglo. Svoji, med njimi doraščajoči pravniki, mu niso mogli pomagati. Ugasnil je kljub visokim letom tako nepričakovano, da sta njegovemu slovesu lahko drugovala samo grenko začudenje in sočutje.

Lepa smrt. Bilo je videti, kakor da se hoče usoda vsaj v zadnjem trenutku odkupiti temu možu za boje in bolečine, s katerim mu je radodarno stregla vse žive dni. Dovolila mu je, da je odšel duhovno in telesno vzravnat, mladostno luciden, skorajda športne drže in pojavnosti, z obema nogama uprt v življenje in dogodke.

Če je res, da se človeku ob zadnji uri odvrti pred očmi film lastnega bivanja, je imel Davorin Gros kaj gledati. V tem filmu se je zvrstilo nemalo zares dramatičnih prizorov.

Rojen v Strazišču pri Kranju se je že v detinstvu moral trdo boriti za obstanek, kajti peterski izmed dvanaestih otrok sta v tej delavski družini pobrali revšči-

na in jetika. Vsakršne tegobe je moral premagovati, ko ga je nadarjenost vodila skozi kranjsko in ljubljansko gimnazijo. Komaj sedemnajstletnik ga je zgrabilo kolesje prve svetovne vojne: od rekrutacije v Judenburgu spomladi 1915 je prestal izčrpujoči dril vojaških šol, preživel boje na Dnjestrju in hudo rano na Soški fronti, trpinčenje v budimpeštanskih in dunajskih lazareti, kjer je pred podjetnimi vojaškimi kirurzi ubranil, da bi mu odrezali skoraj odmrlo nogo... Kot avstrijski vojaški uradnik v bosanskem in črnogorskem zaledju je pozneje pač tvegati smrtno kazen, ko je pletel zveze z gverilskimi komiti, gnan od jugoslovanske osvobodilne in združevalne ideje. Ista neustojljiva misel ga je povedla v celjski polk borcev za severno mejo – kmalu potem, ko je o božiču 1918 že v uniformi jugoslovanskega oficirja prispel domov na Slovensko.

Dobri dve desetletji miru tja do 1941 sta se vtisnili v Grosov življenjski film kot obdobje drugačnih, a po svoje spet razbirljivih epizod. Poiskati smisel,

narediti nekaj iz sebe v tistih stisnjenih razmerah, dograditi osebnost, kakor so mu velevali značaj, izkustvo in napredni nazor o svetu – ti cilji so mu določali ravnanja. Navzven malo vidno, zato pa z naporom, katerih razsežnosti je poznal zgolj sam, je presegal mejnike na svoji poti: glad in brezdno, preden je ob zaslužnih službah z odliko doštudiral pravo na zagrebški in ljubljanski univerzi ter doktoriral; zapreke, ki so jih pred njegovo kariero postavljali strankarski hermetizmi; težke preboje skozi lokalno konkurenco, preden se je po koncipienstvu v Globevnikovi pisarni l. 1930 dokopal do sa-

mostojnega odvetništva... Mi-mo lastne žilavosti je takrat že premogel vdanega, iskrenega sobojenika: bila je to njegova žena Jelica Dularjeva, ki je od 1927 leta delila z njim vse dobro in hudo več ko šestdeset let – vse dokler mu ni zatisnila oči.

V nezmisljivi ljudski vednosti je Gros kmalu obveljal za takega, kakršen je dejansko bil: odlični zagovornik, a poštenjak, ki v svojo korist ni poginjal domačij na boben; tih asket, zagledan v svojo pravno stroko, ki jo je obvladoval kot zelo redki izbranci. Toda kljub umirjenosti in značaju in temperamentu je bil družaben človek, kar je izpričeval na teniškem igrišču, med kegljači pa v sokolskih srečanjih, kjer je imel prenekatere predavanja, prežeto s slovenskim in jugoslovanskim patriotizmom.

Skladno s celotno svojo človeško smerjo dr. Davorin Gros leta 1941 ni mogel drugam kot v osvobodilno fronto. Bil je med njenimi novomeškimi ustanovitelji. Organizacija mu je zaupala delo na terenu, še zlasti zbiranje denarne pomoči. Neke avgustovske noči 1942 – potem ko so sredi roške ofenzive padli sovražnikom

v roke obremenili spiski – so italijanski vojaki vpadli v njegov dom in ga zgrabili.

Pretrpeti je moral več kot tri mesece uničevalnega taborišča na Rabu. Od tod so ga odvedli pred fašistično vojaško sodišče, ki ga je obsodilo na osem let ječe. Šestnajst mesecev je preživel v temnicah Castel Franca. Po kapitulaciji Italije je kmalu padel v roke Nemcem, pa je zato do spomladi 1944 odčemel še v Lucci. Ko mu je naposled vendar uspelo priti na prostost, se je na smrt izmučen pretolkel iz Firenc do Ljubljane, kjer pa njegova ilegalna skrivališča pri sorodnikih in prijateljih niso ostala skrita. Prestati je moral še gestapovski in belogardistični teror v Prisilni delavnici.

Po vojni so ga klicali v pomembne službe. V republiških ministrstvih za narodno zdravje in pravosodje je bil med pionirji naše nove zakonodaje, nato sodnik Vrhovnega sodišča, predsednik senata... Toda hrepenenje po mirni zasebnosti – kjer človekova ustvarjalnost redkeje prihaja v nasprotju z vladajočo ideologijo in politiko ter ni vezana s kakimi neprincipialnimi ustrežanji ali komolčarstvom – ga je razmeroma zgodaj potegnilo nazaj

v Novo mesto. Polagoma je obnovil razdejano hišo v Rago-rem logu, dolga leta vodil občinsko pravno službo, bil krajši čas spet odvetnik ter naposled, že po upokojitvi in 70. letu starosti, vsaj še desetletje izdatno poprijemal v tovarni IMV. Ob dolžnosti je našel zadosti časa, da je tvorno spremljal razcvet svojega potomstva v treh generacijah, pisal spomine (ki Slovencem na škodo še niso ugledali belega dne) in užival prijateljstvo s takimi sveceniki kulture, kot so Božidar Jakac, pisatelj Jože Dular ali plesna umetnika Mlakarjeva.

Kdo ve, katero izmed življenjskih poglavij se je utrinjalo temu novomeškemu patriciju pred ugašajočimi očmi. Verjeti je, da mu je bilo priznanešeno z utrinki razočaranja, ki so ga sicer spreletevali zadnje čase, ko je zgrožen motril, kako ogroženi so sadovi skupnega in tudi njegovega boja in skozi kolikšne stiske spet brede njegov narod. Ni dvoma: preveč vere je bilo v njem, preveč humanizma, preveč stoječnega miru in življenjskega poguma, da bi v zadnjih trenutkih ugledal v svojem ljudskem nadaljevanju kaj nepremagljivo tragičnega.

Zvone Kržišnik

France Mihelič

Mitično usodni Kurent

Rada bi nekaj velikega napisala o slikarju, čigar umetnost se dviga iznad časa, čigar poteze so se odtrgale od domačih ožin in prešle v zavest sveta, pa se mi zdi, da morajo moje besede kar lepo obmolkniti ob izrazni govorici njegovih risb, slik in grafik. Kako je prišel do vsega tega, kar danes svet pozna pod imenom France Mihelič? Kako strmo je moral stopiti navkreber in se spoprijeti s svetom okoli sebe? Koliko svobode je v njegovih delih? Kaj je narekoval takšen ali drugačen čas skozi posamezna obdobja njegovega življenja in ustvarjanja? Tako sem se spraševala, ko sem zvonila na njegova vrata.

... Sedela sva med njegovimi slikami, ki so se prav pred kratkim rodile pod njegovimi spretnimi prsti in v katere je vloženi ogromno misli. Iz pogovora se je pred mano začela luščiti podoba njegovega življenja. Segla je prav tja do njegovega rojstva leta 1907 v Virmaših pri Skofji Loki, kjer je odrasčal v železničarski družini osmih otrok. Velika revščina, o kateri tako nerad govori, je zapustila sledove tudi v njegovem poznejšem slikanju. Po končani srednji šoli se je France namreč odločil za akademijo. »Toda, kako?« je spraševal oče. »Denarja ni.« Res ni bilo denarja, pa je kljub temu odšel v Zagreb. Streho nad glavo je dobil na dvorišču Dijaškega doma v barakah nekdanjih ruskih ujetnikov, ki so tam ostale še iz prve svetovne vojne, za borne denarje, ki jih je dobil na posodo od ribniške posojilnice. Potem je v Hudoklinovi restavratski delavnici izvedel, da bi se v porodnišnici morda našlo kakšno delo zanj. Potrebovali so namreč povečave slik za predavanje.

France Mihelič

ampak združuje fantastiko in daje možnost izrazu vsem tistim silam, ki narekujejo povezovanje z naravo in preoblikovanje stvari. Vse to je izviralo iz umetnika samega, iz njegovega občutenja stvari, kajti zahodne tokove je takrat še zelo slabo poznal.

Krajša potovanja na razstave niso mogla kaj dosti vplivati.

Sicer pa je Mihelič ostal vedno zvest svojemu slogu, ki je eno samo logično nadaljevanje.

In tako je začel delati pri dr. Dolinšku, za opravljeno delo pa je dobil hrano. Dve leti je vse sobote in nedelje pa še marsikateri večer prebil v pravem muzeju porodnišnice, kjer so bile razstavljene najbolj grozne stvari iz porodnišničnega ambience, da je razstavljene eksponate lahko spravil na papir. »To je bilo moje zelo socialno obdobje,« pravi. Je bila to svo-

rajoča iz njegovih rosnih let. Ko jih je v Ljubljani pokazal Jakopiču, je bil ta zelo navdušen in nekaj jih je uspel tudi prodati.

In ko so šli nekateri diplomanti iz Zagreba v Pariz, je šel Mihelič na sluzenje vojaščine. Potem je bil v Ljubljani cela tri leta brez službe. Seveda, družil se je s Klopčičem, Mrzelom in drugimi, ki so bili socialno ožigosani, in tudi zato ni mogel dobiti službe, čeprav njegova dela v bistvu niso bila socialno udarna, ampak bolj razmišljanja o socialni problematiki. Kak dinar si je zaslužil z litografijami, ki jih je izdelal v tiskarski delavnici pri Blazniku in jih nekaj izdal skupaj s Klopčičevo zbirko pesmi.

Skratka, takratno predvojno obdobje je slovenske ustvarjalce odtrgalo od avantgardnih smeri v Evropi. Stipendij ni bilo. Gotovo takšna kulturna politika ni bila najboljša. Vprašanje je, kaj bi se na primer zgodilo v Miheličevi umetnosti, če bi že takoj po študiju lahko odšel v nadrealistični Pariz, tako pa je vonj po njem okusil šele po vojni, v letih 1949 in 1950 – za komaj sedem mesecev. Pred tem je še njegovo dvoletno službovanje na gimnaziji v Kruševcu, v globoki Srbiji. Pravi, da je takrat zelo veliko risal, čeprav mu je bilo okolje povsem tuje. Pravega samega sebe pa je našel v Ptuj, kamor je bil premeščen potem, ko so ubili kralja Aleksandra.

Kurentovanje na Ptujem polju je naredilo nanj tako velik vtis, da je iz tega razvijal in še danes razvija svojo umetnost. Nekako se ne more ločiti od Kurenta, ki ni samo prikazovanje folklorne,

V Ptuj je ostal do okupacije, ko je vojna vihra zajela tudi njega in njegovo delo: na

eni strani je nastajala zamišljena kronika partizanstva, na drugi pa fantastična satira vojnega zločina. Tudi propagandne motive je risal, ker je tako narekoval čas. »To je bilo slikarstvo v službi revolucije,« pravi. »Eni so se bojevali z orožjem, naše orožje pa so bile risbe in grafike.« Neumrljiv je seveda ciklus njegovih med vojno nastalih lesorezov z naslovom Krvava bratovščina, ki je izšel po vojni, predstavlja pa prave satirične liste tedanjih razmer v svetu in doma. In še to: med vojno je kot tiha abstinenca veljal sklep že prvega sestanka kulturnih delavcev, da namreč med okupacijo ne bodo razstavljali. Prav tako so v tistih vročih revolucionarnih dneh sestankovali tudi zaradi bodoče likovne akademije v Ljubljani, ki je res zaživela po vojni leta 1945, med prvimi rednimi profesorji pa je bil tudi France Mihelič.

Povojno obdobje socialističnega realizma je poznano po svoji dnevni agitaciji, vendar pa, pravi France, v Sloveniji ni bilo ne vem kakega pritiska, da bi morali umetniki delati v smislu propagande, čeprav je to viselo v zraku. Pa ga ni motilo. Njegovo delo je bilo logično nadaljevanje medvojnega. Ciklus litografij, ki je v tem obdobju nastal, še spominja na vojne dogodke.

Umetnostni kritiki ocenjujejo, da so Miheličeve grafike iz petdesetih let vrhunec njegovega ustvarjanja. Sicer pa so skozi vsa obdobja njegova dela cenjena in dobro sprejeta – tako pri nas kot doprinos slovenskemu slikarstvu, kakor tudi v mednarodnem merilu, o čemer zgovorno priča veliko število mednarodnih nagrad. »Ja, nagrada je bila vedno potrdilo, da sem

na pravi poti,« pravi moj sogovornik. »Pomenila mi je spodbudo za delo, čeprav seveda to ni bila edina sila, ki je gnala k ustvarjanju. Tudi na razstavah me ljudje kar dobro sprejemajo. Seveda pa nisem »dopadljiv« slikar, kakršne imajo radi nekateri.«

O današnjem slikarstvu meni, da je zelo raznoliko, prava »džungla«. Veliko je takšnega, ki bolj kot na umetniški temelji na trgovinski osnovi. Problematične stvari – muhe enodnevnice so se sicer tako pri nas kot v svetu vedno kazale, toda danes je to še bolj izrazito. Glede kritikov pa je mnenja, da so bili vedno bolj nazadnjaški kot slikarji (na primer v ekspresionizmu), danes pa je ravno obratno: kritiki hočejo biti naprednejši od vseh mogočih slikarjev, razen tistih, ki pihajo v »najmodernejši rog«. Ta pojem je sicer zelo vprašljiv in kratkoročen.

»Vsakdo ima pravico po svoje presojeti,« pravi France Mihelič. »Jaz sem starejši in drugače gledam na stvari. Ne mislim spreminjati svojih nazorov o umetnosti. Čas pokaže, kaj je vrednost. Ali pa tudi ne.«

Današnji umetniki imajo managerje, kataloge in monografije, če se hočejo uveljaviti v svetu. Mihelič je uspel brez vsega tega. Niti svoje monografije še nima. Vedno se je sam boril za tisto, kar je hotel doseči. »Lahko bi še več dosegel, če bi bili vetrovi ugodnejši,« sklepa svoje razmišljanje. Ustvarja pa še vedno z vsem žarom. Med platni, na katerih oživljajo metamorfoze, kjer je vse neprestano prerajanje oblik, prepletanje človeka in narave, predvsem delčkov gozda, ki ga je že kot deček imel tako rad, je njegovo življenje.

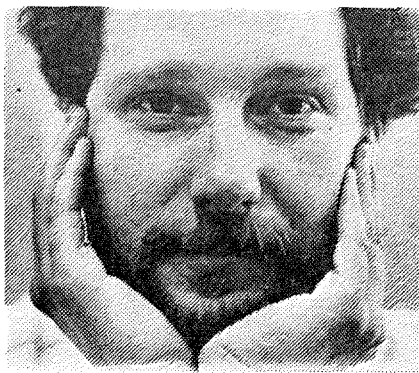
Živa Drole

Boris Zaplatil

Šiva, šiva kot zamorc

Lahko bi začeli takole, klasično: mama je šivilja in doma so bili vselej vajeni krpice, ki se valjajo po tleh. Deček si je vselej mislil, da bi lahko krpice skupaj sešil v nekaj posebno lepega, takega, česar še nihče ni sešil... Pa pustimo šalo-ob strani – čeravno je njegova mama res šivilja in čeravno Boris Zaplatil danes poleg klasičnega slikanja na platno v svoje in slovensko slikarstvo uvaja šivano sliko (ali krpanko oziroma krpaz, kot jo je nekdaj s slovenskega zabavno po francozili)! Spada v generacijo še vedno mladih, vendar že uveljavljenih slikarjev, ki so vstopili v domačo in svetovno razstavno orbito.

Neroden, na hitro domemben pogovor ga ni, za razliko od prenekaterega našega dragega umetnika, ne zmedel ne onejevoljil. Deluje umirjeno, kot ljudje, ki natančno vedo, kaj in zakaj delajo. Medij je medij; če te povabijo, se pač odzoveš, če se le da. Zakaj bi se izogibal manjšemu naporu, če si že kdo želi povzročati se o slikarstvu, o tvojih pogledih, delu in – uspehih? Torej – prvi vtis je, da imamo pred seboj poleg umetnika tudi moža, ki ve, da je pol vsakega uspeha komunikacija z ljudmi. Kdo mu ureja posle okrog razstav? Sam, kdo bi drug. Pred tremi meseci je imel razstavo v Rožku na avstrijskem Koroškem, kjer so se na otvoritvi pojavili vsi lokalni mediji: televizija, radio in pet novinarjev tamkajšnjega časopisja. No, pri nas, pri nas je pa tako, da sem ter tja na kakšno malo bolj razglašeno razstavo pridejo, ali pa tudi ne. Ljudje so razstavo lepo sprejeli, skoraj vse slike pokupili in na osnovi tega uspeha je spet povabljen na začetku novega leta v Celovec, kjer odpirajo z njegovo razstavo novo galerijo. V načelu ga na razstave vabijo, sem ter tja pa ponudi razstavo tudi sam, če meni, da je prostor zanimiv, in da bi njegova dela v njem dobro zaživela. Glede teh stvari je praktičen, kakor mora najbrž tudi sicer biti

Boris Zaplatil je iz generacije »vnukov«, rojen leta 1957. Končal je likovno akademijo v Ljubljani in prav tam tudi slikarsko specialko. Med osnovnimi podatki v njegovih katalogih piše, da se ukvarja s slikarstvom, kiparstvom in tudi z unikatnim oblikovanjem. Za mladca, kar v žargonu likovne kritika še vedno je, si je nabral že kar lepo število nagrad – od študentskih Prešernovih pa do tistih, ki vsaj v jugoslovanskem prostoru napovedujejo nove »likovne moči« – kot je na primer nagrada na jugoslovanskem bienalu mladih na Reki. Njegova bibliografija je polna podatkov o razstavah, samostojnih od leta 1979 naprej. Zadnji samostojni razstavi je imel v Obalnih galerijah na Koprskem in pred slabim mesecem sredi Pariza.

vsakdo, ki je v teh časih v naši družbi svobodnjak.

»Se živi od slikarstva, lahko živiš od tega?« me zanima, ker običajno vsi še dodatno poučujejo po šolah, ali pa se ukvarjajo z oblikovanjem in podobnim. Odgovor je jassen, nič prikrit, pa tudi bahaški ne. »Jaz živim spodobno,« pravi. Seveda v okviru realnih možnosti, ki jih nudi življenje zdaj in tukaj. Če bi živel v tujini, pravi, bi imel kakšnega menedžerja, kot svoj pač tam vsi imajo in bi se sam mudil le s svojim slikarstvom. Delo bi bilo zato najbrž temeljitejše in bolj mirno. Tako pa mora biti deklica za vse. Pravi, da je prava potrata to, kar se je razpaslo pri nas, da hočejo galerije za vsako ceno natisniti ob vsaki razstavi vsaka vsaj mini »katalog« na enem listu, namesto da bi se za avtorja, ki razstavlja na več koncih, domeni za skupni katalog. Zdaj, hvala bogu, to že počnejo bolj pogosto, saj jih je v to prisilila denarna stiska. Tako postajajo katalogi vrednejši zapisi o umetniku. In o razstavah: pravi, da ima raje manjše, intimnejše. Sanja o času, ko bo dobra slika lahko med obiskovalci razstave dosegla svoje ustrezno vrednotenje tudi, če bo sama visela na steni in »se ji ne bo treba potrjevati s količinsko zmogljivostjo umetnika«, se pravi z večjim številom razstavljenih del. Spomnil se je Stupice, ki je menda edini primer v naši povojni likovni srenji, ki je dobil celo nagrado za eno samo razstavljeno sliko.

Preskok. O umetniku v naši družbi in o malem umetniku še posebej. Kako se uveljavlja, kako živi, ali mu je dostopen širni svet, mu družba kaj pomaga... Njegova generacija, je rekel, je ugotovila da si od institucij v kulturi nima kaj dosti obetati, zato je začela iskati svoje kanale in uspešno uveljavila nove oblike neposrednega sodelovanja umetnikov – na primer v trajni delovni skupnosti Equrna in drugih.

Zdaj pa k stvaritvam. Koliko dela, kdaj dela in podobno?

Odgovor: »Delam vsak dan. Če mi ne gre slikanje, napenjam platna, če ni tega opravila, najdem kaj drugega. Vendar delam vsak dan. Vozim se z Gorenjske, kjer zdaj stanujem, v Ljubljano v atelje. Ne slikam več tako eruptivno in hitro kot še pred letom, dvema, raje se bolj mirno posvetim sliki. Pri šivanih slikah, ki jih delam tudi doma, pa je itak tako, da gre delo izredno počasi in traja kar nekaj mesecev.«

Prodiram Slovence v svet z likovno umetnostjo? Premisli in počasi zaokroži: »Mojo veliko šivano sliko (3,5×3,5 m) so kupili za veliko svetovno likovno zbirko Peter Stuyversant v Amsterdamu. Plačali so jo za naše razmere dobro, za svetovne pa so najbrž odšteli minimalno ceno. Podobno šivano sliko iz istega obdobja pa sem prodal v Banja Luki takorekoč

zastonj. Pri nas gre pogosto, ko kupujejo slike galerije, za nekakšen napol darovalni princip, ko natančno veš, da denarja nimajo, sliko bi pa radi imeli v zbirki...« Pa kljub temu živi od svojega dela. Ni še dolgo, odkar se je vrnil s svoje pariške razstave. Je to uspeh? Kdo bi vedel. Gotovo je nekaj na stvari, če so ga povabili tudi na uradno mednarodno francosko razstavo ob 200-letnici francoske revolucije. Tema razstave je bila »Humor in revolucija«. Zaplatil je naslikal giljotino, ki samo sebe giljotinira in ji dal naslov Velika zvezda revolucije. Verjame v umetnost, takšno, ki ni hipna moda. Treba je namreč vedeti, pravi, da številne likovne galerije po svetu delujejo kot nekakšni slikarski butik: letos so modni poljski, madžarski in sovjetski avtorji. Nekaj malega (na robu) tudi naši. Vendar se jugoslovanska umetnost v obeh svetovnih javnosti še vedno ne more otresti misli, da smo in ostajamo predvsem znani po naivi.

Je bila starejša generacija slovenskih umetnikov kaj na boljšem od današnjih mladih? Malce se zamisli. Potem spomni na prvo povojno generacijo, ki je bila zagotovo pod pritiskom. Naslednja, ki se je svetu (z zamudo) odprla, je tam doživela očitke, da posnema. Še naslednja je družbi, že zavedajoča se svoje težave, očitala, da je kriva njenega zamudništva. Danes teh zamer ni – razen najbrž tistih, ki zanedajo splošno nezadovoljstvo nad tistimi, ki so nas pripeljali v revščino. Ta nam zapira potovanja v svet. Pa vendar, pravi Boris Zaplatil, so skupine, kot je na primer Irwin, popolnoma suveren in sočasen likovni pojav, ki v svetu novih likovnih iskanj dosega lepe uspehe.

»Seveda je težava v tem, da pri nas funkcionira umetnik še vedno predvsem kot priden delavec,« v belem svetu pa so naloge lepo razdeljene. Pri nas tudi umetnik še vedno sam sebi postavlja ceno. In to ni dobro.

Verjame v umetnost? Verjame. Izdeluje umetnine in išče svoja pota, kako jih bo uveljavil. Bolj malo ve o tem, kako se sedaj v uradnih kulturnih instancah obračajo stvari. Zaveda se, da mora ostajati odvisen le od sebe. Verjame, da prihaja čas, ko se slika vrača k »majhnim atrakcijam«, proč od bučnih nastopov zvezdnških predstavitev.

Bojana Žokalj-Jesih

Domovina dobi za rojstni dan nove pionirje – iz osnovne šole Danile Kumar za Bežigradom

Samo okus po torticah ali še kaj več

Nekaj dni pred praznikom, 29. novembrom, je v osnovni šoli Danile Kumar za Bežigradom, kakor verjetno tudi po drugih slovenskih osnovnih šolah, vse v največjih pripravah na sprejem cicibanov, sedaj novih pionirjev, v pionirske vrste. Kar stopetdeset prvošolcev iz petih prvih razredov bo rumeno ruto zamenjalo z rdečo in to je že dovolj jasen znak, da odslej ne bodo nič več cicibančki, »ta mali« pa zapostavljeni, kakor se jim zdi. Zmotila sem jih sredi teh njihovih priprav prav zato, da bi slišala kaj več o tem, kako nameravajo izpeljati proslavo, pa tudi zato, da bi se pomenili o njihovi – pionirski organizaciji, o njihovem delu, medsebojnih odnosih in o tem, kaj si pravzaprav predstavljajo pod besedo »pionir«.

Mislite si, kar želite, ampak tile mladi fantiči in deklički so pravi zreli ljudje, ki znajo misliti s svojo glavo in natančno vedo, kaj hočejo in kakšna organizacija naj bo »pionirska«. Razboriti so, odločni, kritični, resni in nasmajani, pa tudi ustvarjalni. »Nič pionirskih kap; dovolj je ruta s pripkon«, so na primer sklenili za letošnji sprejem novih pionirjev medse in od tega ne odstopajo niti za las, čeprav so od nekega že slišali predlog, da bi novim pionirjem vendarle razdelili tudi kape, ki so že narejene in prinesene, pa čeprav ne na proslavi, ampak naslednji dan. »S tem bi naredili samo zmedo,« pravijo moji sogo-vorniki, člani ožjega odbora pionirskega odreda Posavje in sedaj je že čas, da jih predstavim: Barbara Šegedin iz 7. g, Matjaž Grabljevec iz 5. d, Sašo Roš iz 5. a, Katja Kumar iz 7. c in njen brat Mitja iz 6. a pa Tina Cunder iz 7. b ter Nina Kužnik in Mojca Jesenovec, obe iz 7. a razreda pa še njihova tovarišica mentorica Ema Dubarič, ki jo

imajo vsi strašno radi. Kako je tudi ne bi imeli, saj se vedno smeji skupaj z njimi in ji ni nikoli žal časa zanje. Sicer pa, če se dela s smehom, je vedno vse lepše. Ema pravi, da je po srcu še kar pionirka. Mentorica pionirske organizacije je letos prvič, sicer pa uči četrtošolce. Pravi, da se pri tem, ko daje iniciative pionirjem, tudi sama od njih marsikaj nauči. Pravzaprav so v njenih rokah vse niti priprav na slovesni trenutek letošnjega sprejema novih članov pionirske organizacije in treba je reči, da je ideja povsem nekaj svežega, neokorelega in ne togega, kakor smo največkrat vajeni. Zorela je kak mesec in sledil ji je še mesec dni zavzetega dela, tako pionirjev kakor tudi učiteljev, ki so pokazali vso pripravljenost za sodelovanje.

Proslave prejšnja leta so delovale uradno in preveč vojaško,« pravi Ema, »letos pa smo sklenili skozi igro, ples in pesem pripeljati cicibane v pionirsko organizacijo.«

»Pa nobene zaobljube,« hitro dodajajo mladi odborniki,

»saj prvošolce sploh ne more razumeti vseh tistih zapletenih besed. Takšna zaobljuba je povsem nesmiselna. Ko smo bili mi, sedmošolci, v prvem razredu, je bila zaobljuba cel roman. Niti beseda niti misel nam ni ostala v spominu.«

O, ja, pa se spominjajo: zavezovanje rut, bleščečih luči in svečanosti, ostal je okus po torticah... Ampak, biti pionir je vendarle nekaj več kot okus po torticah. Bili so veseli, srečni in hkrati prestrašeni, kakor bodo letos njihovi prvošolčki. Radi bi jim povedali, da postati pionir ni nič strašnega. To pomeni, da bodo lahko pomagali ustvarjati v pionirski organizaciji. Svoje pionirstvo bodo lahko dokazovali s pogumom, poštenostjo, iskrenostjo, z medsebojno pomočjo, skratka, z vsemi lepimi človeškimi lastnostmi.

»Pravzaprav je pionir lahko vsak, ki ga srečaš na šolskem hodniku,« pravi Mitja, »ampak pravi pionir je šele ta, ki tudi nekaj naredi v organizaciji. Saj ne, da je pomembna organizacija zaradi organizacije, drži pa vendarle vse niti skupaj.« Letos so že izvedli akcijo pomoči otrokom na Kozjanskem. Z zbiranjem starega papirja so nabrali staro milijardo in jo poslali svojim vrstnikom. V narčtu imajo šolski radio, ki naj bi obveščal vsak petek. Ta ideja je doslej živela le med pionirji in tam tudi zamrla. Upajo, da jim bo tokrat uspelo. Tudi plese bodo organizi-

Ožji odbor pionirskega odreda Posavje s svojo tovarišico mentorico... in seveda »prazničnimi« vetrnicami

rali, so hitro povedala dekleta. Seveda – čiščenje okolice in učilnic je lahko doprinos prav vsakega pionirja. Vsako leto obiščejo Dom starejših občanov in zanje pripravijo program. Prav tako s programom sodelujejo v krajevni skupnosti ob jubilejnih nagradah borcem. Za 1. november obiščejo skupno grobnico herojev v Stožicah. In sklenili so, da bodo organizirali pomoč starejših občanom na domu.

Da, vse to in še marsikaj pomeni biti pionir. Pravijo, da jih tovarišice niti ne jemljejo posebej kot pionirje, ampak pač kot učence. »Med nami pionirji ni nobene razlike in tako tudi učitelji gledajo na nas – za vse enako velja.« Tudi med seboj se pionirji kar lepo razumejo. Seveda, v vsakem razredu pa je tudi kaka izjema, ki na vse meče slabo luč. Nad takšnimi izjemami

so zelo ogorčeni. Zavedajo se, da vsi ljudje niso po isti meri, sicer bi bil dolčas, a neke splošne norme bi vendarle morali vsi spoštovati. »Lumpom je treba pristopiti z lepo besedo. Nadiranje ali ukor jim na primer nič ne pomeni. Lahko stori le še slabše,« menijo. Predvsem jih moti, ker ti lumpi zavajajo še druge sošolce. Vendar jih niso kar odpisali. Pripravljeni so jim pomagati, saj mislijo, da so jih takšne naredile družinske razmere ali okolje, ki jih ni nikoli razumelo.

Tako smo se zaklepetali, da so nas morali prazni žolodčki opozoriti na čas kosila. Še posnetek za slovo; seveda z vetrnicami, ki so že pripravljene za proslavo.

Kar predstavljajte si ogromen prostor šolske jedilnice vse v lučeh, dvesto pisanih balonov v zraku, viseča cvetna kroglja na sredini, otroci

na tleh na blazinah in otočki vetrnic v petih barvah, ki so jih četrtošolci izdelali za darilo prvošolcem. Igra, ples, pesem. Tudi starši v igri. Potem zavezovanje rut. Čestitke. Nagovori. In nazadnje Zmajčkov butik sladkih vetrnic. Vse je tako otroško, da mora ostati v spominu. Navzven se ne zgodi nič posebnega, za cicibane pa je to vendarle nekaj velikega. Postali so pionirji. In kakor so vsakega od nas, ko smo postajali pionirji, prevevala vprašanja, tako se sedaj godi v njihovih srcih, ki burno razbijajo: »Kaj bo sedaj? Kaj bodo od mene zahtevali? Kakšen moram biti?« »Pošten, preprost, vprašanj poln otrok,« je odgovor.

Ko imaš ti rojstni dan, dobiš darilo. Ko domovina praznuje, dobi za darilo nove ljudi, ustvarjalne pionirje. Živa Drole

Pišem o domovini

Moja domovina je SLOVENIJA in zame je to najlepša dežela na svetu. Domovine ne more zamenjati nobeno bogastvo. Če bi živela kje drugje, daleč od domovine, morda preko morij, povsod bi pogrešala ta prelepi delček sveta. Spominjala bi se njenih lepot, modrega neba, visokih planin, na katerih se blešči snežna oddeja, in širnih pobočij, poraslih z bujnimi gozdovi. Srce bi me vleklo nazaj in zdelo bi se mi, da tudi

sonce ne greje tako lepo kot v moji domovini. Pogrešala bi vonj domače zemlje, njenih žitnih polj, zelenih travnikov, žuborenje rek in potokov... Pri-merjala bi tuje kraje s svojo domovino ter z žalostjo ugotavljala, da mi je tujina ne more zamenjati.

Zares nesrečni so tisti ljudje, ki morajo zapustiti domačo grudo ter oditi v tujino. Njihovo hrepenenje po koščku domačega kraja je bol, ki prehaja

v trajno domotožje.

Kaj mi pomeni domovina? Domovina je najlepša beseda, ki mi pomeni srečno otroštvo, kjer ni vojn in preganjanja. Kako srečna sem, ker živim v domovini, v kateri lahko govorim svoj jezik in se veselim vsakega dne, ko grem v šolo. Po pripovedovanju starih staršev pa vem, kako težko je bilo med vojno. Slovenska beseda je bila prepovedana, otroški

smeh je zamrl in med ljudmi je prevladovalo žalost, saj so bili vedno preganjani. Povsod je bilo pomanjkanje in tujec je gospodaril pri nas. Želja po svobodi je pripomogla, da je bil sovražnik pregnan. Srečni smo otroci, da živimo v miru, lepi in svobodni domovini.

SABINA KOSTANJŠEK, 7. b razred
(iz katere šole, pa ne vemo)

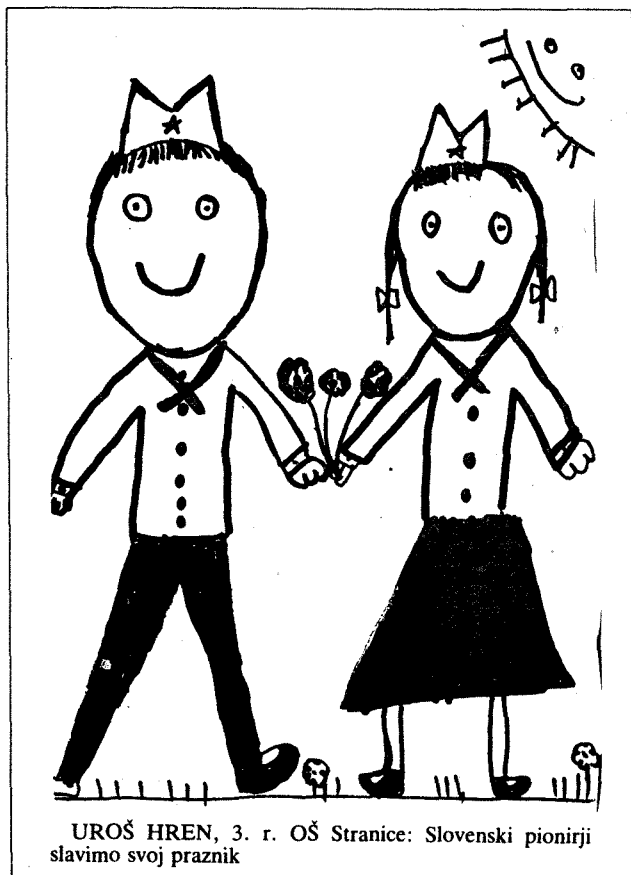
Dober pionir je...

- tisti, ki drži pionirske zaobljube. Marija KLARIČ, 6. razred
- tisti, ki je pošten, priden in marljiv. Andrej RAČKI, 5. raz.
- tisti, ki je pameten, razumen, marljiv in pošten. Lojzi KLOBUČAR, 5. raz.
- Dober pionir mora spoštovati pionirske zaobljube, pomagati starejšim in onemoglim, ubogati starše in se pridno učiti. Boštjan OŽANIČ, 6. raz.
- Dober pionir je tisti učenec, ki izpolnjuje šolske obveznosti in ima dobre ocene, je z vsemi prijatelji in rad pomaga starejšim in doma. Redno piše domače naloge. Vjekoslav RAŠPERIČ, 7. r.
- tisti, ki uboga, je marljiv, ne laže, ne govori grdo in ne posnema lumpov. Andreja ZDRAVIČ, 5. raz.
- je dober prijatelj in pomaga slabšim učencem ter starejšim ljudem, doma pomaga mami in se pridno uči. Lilijana ČOP, 7. razred
- tisti učenec, ki spoštuje pravila. Suzana ŠTIMAC, 6. razred
- pomaga sošolcem, se pridno uči in je prijazen. Anita RAUH, 7. razred
- tisti, ki je marljiv. Toni RUGOLE, 5. razred
- tisti, ki se pametno obnaša, se pridno uči in doma pomaga mami. Peter MALNAR, 6. razred
- tak učenec mora biti zvest in pomagati sošolcem. Jani HUDOBIVNIK, 7. raz.
- tisti, ki izpolnjuje pionirske zaobljube. Pavel MALNAR, 7. razred
- Dober pionir je tisti, ki dela pametna dela in opravlja šolske dolžnosti. Aleš ŠTEFANČIČ, 5. raz.
- Učenci osnovne šole Vas Fara

Ob dnevu republike si želimo

- ... da bi živeli v miru vsi narodi v naši domovini. DRAGICA FURAR, 39 let
- ... da bi se pomladil. Ker pa vem, da to ni mogoče, si želim samo mirno preživeti dni, ki so mi ostale do konca. MARTIN PINTERIČ, 70 let
- ... dober uspeh in veliko znanja, da bi lahko še komu koristila z njim. KATARINA VOLJČANJŠEK, 14 let
- ... da bi Slovenija ostala vsaj takšna, kakršna je sedaj. MARTIN KREŽE, 45 let
- ... da bi se vsi skupaj umirili in čimprej začeli delati kot mnogi drugi pametni ljudje po svetu. MIHA HALER, 50 let
- ... da si ne bi bilo treba nikomur več boriti za svoje pravice. ANICA BALAS, 35 let
- ... da bi se čimprej vključili v Evropo in njen hiter gospodarski razvoj. MARIJA HALER, 51 let

Misli so zbrali in uredili člani novinarskega krožka OŠ Artiče

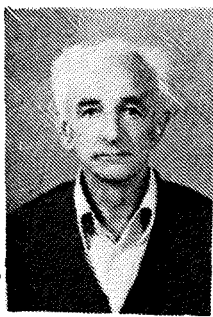

UROŠ HREN, 3. r. OŠ Stranice: Slovenski pionirji slavimo svoj praznik

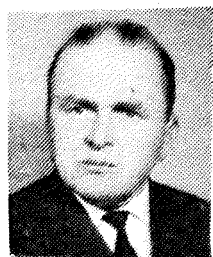
Brez čepic

Tudi mi pionirji smo na konferenci spregovorili, kakšno organizacijo si želimo. Izvolili smo si svoj pionirski odbor in se odločili za več krožkov. Krožki bodo delovali po tri mesece. Tako bomo vsi lahko obiskovali vsaj po en krožek. Odločili smo se za delovno akcijo pri kmetih in očiščevalno akcijo. Radi bi, da bi v njej sodelovali tudi naši starši. Naredili smo načrt dela.

Na pionirski konferenci smo ugotovili, da ni prišel niti en učenec, razen Sandra, na konferenco s pionirsko čepico in rutico, pa čeprav je to pisalo na obvestilu. Vsi so se izgovarjali, da so pozabili. Brez čepice ali s čepico samo, da bodo pionirji delavni! Barbara Kovše, 4. r. Stranice

Karlo Jug

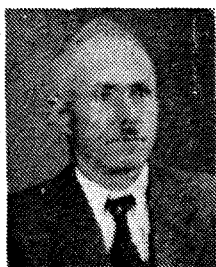
Septembra smo se v Volčah poslovili od Karla Juga. V partizane je odšel februarja 1943. S svojo enoto je odšel na Notranjsko. Nato se je vrnil na stražnico P 24, kjer je bil kurir in komandir vse do konca vojne. V KP je bil sprejet že pred kapitulacijo Italije. Bil je tudi aktiven član družbenopolitičnih organizacij.

Jože Vogelnik

V Podhumu pri Zgornjih Gorjah je umrl Jože Vogelnik, ki se je rodil leta 1917. Jeseni leta 1944 je odšel v partizane. V Vojkovi brigadi je bil bolničar. Po vojni je bil nekaj časa v vojaški mehanični delavnici v Vipavi, nato pa je bil demobiliziran.

Rudi Kočevar

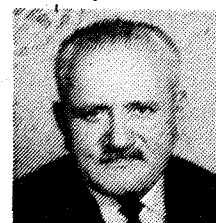
Od Rudija Kočevarja smo se poslovili na kranjskem pokopališču. Rojen je bil leta 1909. Pred vojno je moral za kruhom v Francijo, od koder se je vrnil v času tekstilnih stavk v Sloveniji. Zaposlil se je v kranjski tovarni Inteks, kjer se je priključil delavskemu gibanju. Že maja 1941 je organizirano sodeloval z NOG, v začetku leta 1942 pa so ga Nemci zaprli in poslali v Ravensbrück in naprej v Dachau. Po 22 mesecih je pobegnil in se priključil Prešernovi brigadi. Prejel je številna odlikovanja.

Andrej Potočnik

Po težki bolezni je v enaindevdesetem letu umrl Andrej Potočnik. Rojen je bil na Lužah. Z NOB je sodeloval od vsega začetka, saj je deloval v OF. Dalj časa je deloval kot član gospodarske komisije za okoliš Luže-Olševke-Visoko. Pokopan je na šenčurškem pokopališču.

Justi Cvek

Konec letošnjega septembra je umrla Justi Cvek. Rojena je bila leta 1923 v gorski vasi Ostri vrh nad Železniki, v številni kajžarski družini. Že v zgodnji mladosti je morala hoditi na dnino po raznih kmetijah, kjer je okusila grenkobo tujega kruha, istočasno pa spoznala krivice in izkoriščanje delavca proletarca. V aktivno in organizirano delo OF se je vključila avgusta 1941. leta in dobila ilegalno ime Tina. Delala je v mladinski organizaciji in v Skoju. Bila je kurirka in obveščevalka, zbirala je sanitetni in tehnični material. Tudi po vojni ni prenehala z delom. Bila je med prvimi prostovoljci udarniškega dela, delovala je v zbornih centrih vojnih sirot. Na Kodeljevem se je vključila v aktivno družbenopolitično delo na terenu, za kar je prejela številna priznanja in odlikovanja.

Anton Tomaž

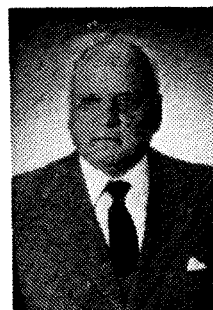
Na Prevaljah smo se julija poslovili od borca Koroškega odreda in kasneje borca Šerčerjeve brigade Antona Tomaža, rojenega leta 1914. V NOV je aktivno vstopil julija 1944, bil ranjen ter ostal invalid. Za zasluge je bil trikrat odlikovan.

Ivan Vrabčič

Ivan Vrabčič se je rodil 1925. leta v Topli. Bil je kurir in sekretar SKOJ za teren Podpeca, Koprivna in Topla. Na njegovem domu je bila kurirska postaja. V bližini so bili bunkerji za ljudi, ki jih je oskrboval in vzdrževal. Njegova dolžnost je bila tudi priprava mobilizacijskih podatkov. Odlikovan je bil z redom zaslug za narod III. stopnje. Pokopan je na Prevaljah.

Jakob Zalokar

V Zgornjih Gorjah smo se septembra poslovili od Jakoba Zalokarja, rojenega leta 1914 v Podhumu. Prve stike s partizani je navezal leta 1941. Decembra istega leta je bil aretiran in odpeljan v begunjske zapore. Od tam je bil aprila 1942 poslan v kazensko delavsko taborišče Kraut v Avstrijo. Domov se je vrnil novembra 1942. Maja 1944 je odšel v partizane in bil kurir Jeseniško-bohinjskega odreda. Odlikovan je bil z redom zaslug za narod.

Franc Bogataj

V sedemdesetem letu je v Šenčurju umrl Franc Bogataj. Bil je primorski Slovenec in mobiliziran v italijansko vojsko. Od tu je prišel v ujetništvo na Sicilijo, leta 1943 pa je bil v zavezniškem letalstvu v Afriki. Dodeljen je bil zračnemu polku v JLA. Odlikovan je bil z medaljo zaslug za narod in z redom dela s srebrnim vencem.

Jože Verbič-Risto

V 79. letu starosti je v Žireh umrl nosilec partizanske spomenice 1941 Jože Verbič-Risto.

Po začetku vojne se je aktivno vključil v delo OF.

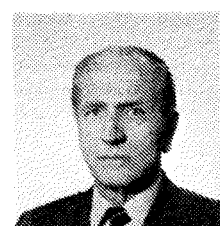
Junija 1942 je vstopil v Dolomitski odred, kasneje pa je ostal na terenu Gabrovka, kjer je organiziral obveščevalno službo ter bil član rajonskega odbora OF in rajonskega komiteja KPS. Septembra 1944 je bil dodeljen OZNI 9. korpusa, kjer je ostal do osvoboditve.

Stana Žitnik

V 86. letu starosti je v Ljubljani umrla nosilka partizanske spomenice 1941 Stana ŽITNIK. V Osvobodilno fronto se je vključila leta 1941. Kot aktivistka na terenu je delala od marca 1942, ko je vstopila v Šerčerjevo brigado, nato pa je bila do osvoboditve v štabu 18. divizije.

Franc Ferfila

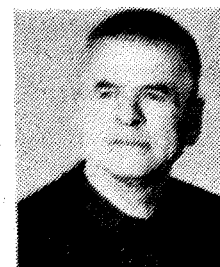
Umrl je Franc Ferfila, ki je bil rojen leta 1918 v Senožečah. Že pred razpadom Italije je pobegnil iz italijanske vojske in se aktivno vključil v delovanje OF. Kmalu je vstopil v NOV na karavlo P3, ki je imela sedež na območju Senožeč. Za zasluge med NOB je bil večkrat odlikovan. Po vojni je delal v tajništvu za notranje zadeve in bil aktiven družbenopolitični delavec.

Anton Kavčič

Septembra smo se na Kokrici poslovili od Antona Kavčiča, rojenega leta 1919 v Stari vasi pri Žireh. V partizane je odšel marca 1943 in bil v Poljanskem bataljonu, Prešernovi brigadi, 31. diviziji in v mornariškem odredu. Iz Jugoslovanske vojne mornarice je bil demobiliziran leta 1951 kot kapetan 1. razreda. Do upokojitve je delal v različnih delovnih organizacijah in bil aktiven družbenopolitični delavec. Za zasluge med NOV in po njej je prejel več odlikovanj in priznanj.

Anton Babič

Na Brezovici pri Materiji smo se avgusta poslovili od večletnega predsednika in tajnika ZB Materija Antona Babiča, rojenega leta 1925 na Baču pri Materiji. V partizane je vstopil ob kapitulaciji Italije, in sicer v Brkinsko četo in Istrski odred, v katerem je bil do osvoboditve. Odlikovan je bil z redom zaslug za narod.

Martin Jenstrle

Rodil se je leta 1914 v Spodnjih Danjah nad Škofjo Loko. Po končani osnovni šoli se je preselil v Spodnje Gorje, na Bledu pa se je izučil plesarske obrti. V partizane je vstopil januarja 1944. leta. Po vojni je živel v Zasiplu pri Bledu, kjer je tudi pokopan.

Ivan Renko

Na Reki je julija umrl Ivan Renko, major JLA v pokoju in medvojni oficir 3. prekomorske udarne brigade NOV Jugoslavije. Rojen je bil leta 1924 na Premu blizu Ilirske Bistrice. Po končani osnovni šoli se je izučil za trgovskega pomočnika v Postojni. V začetku marca 1943 so ga odgnali v Aquilo (Abruzzi) in ga vtaknili v posebne kazenske enote za mladoletnike. Tam je postal član odbora OF in sodeloval v številnih protifašističnih akcijah. Ob padcu fašizma so ga poslali na zahodno obalo Kalabrije, kjer so ga zavezniki septembra 1943 osvobodili. Od tam je zbežal in se napotil proti jadranskim obali. Prispel je v zavezniški tabor Gravina, kjer se je pridružil 1. četi 1. bataljona 3. prekomorske brigade in se vključil v vrste Skoja. Sodeloval je v številnih borbenih akcijah na Visu, Braču in Korčuli, polotoku Pelješcu, v Dalmaciji, zahodni Bosni, Hercegovini. Liki itd. V bojih je bil dvakrat ranjen in ostal vojni invalid. Za zasluge med NOV in povojni graditvi JLA je bil odlikovan s številnimi odlikovanji.

Popravek

V zadnji številki TV-15 (16. 11. 1989) je bil objavljen nekrolog za Andreja Vrtovca. Tiskarski škrat se je poigraval s priimkom in napisal Vatovec, pravilno pa je Andrej Vrtovec. Za napako se opravičujemo.

Ing. Janez Jerman

Neizprosno, drug za drugim odhajajo od nas tovariši, prijatelji, soborci, ki so velik del svojega življenja vtakli v NOB, izgradnjo socializma, povojno prenavo in rast naše domovine.

Sredi oktobra smo se v Ljubljani poslovili od ing. Janeza Jermana, zavednega in predanega borca, ki se je vse življenje boril, da bi se tudi v novih, povojnih razmerah ohranilo vse tisto, kar je našemu boju dajalo vso silovitost in lepoto: tovarišstvo, domoljubnost, skromnost, poštenost... Pri svojem delu in med soborci je bil pokojni Janez vedno kritičen do sebe in do drugih. Njegova razmišljujoča in dosledna stališča niso pozna-

la kompromisa, bil je pravičen pa tudi oster do vsega, kar je bilo nepošteno in krivično. Zaradi teh človeških vrlin je bil povsod spoštovan in cenjen.

Kljub težki in neozdravljivi bolezni je do zadnjih dni prihajal med nas. Občudovali smo njegov hraber boj s kruto usodo, njegovo odločenost in vero v življenje. Toda srce popustilo je in dragi Janez je tiho odšel od svojih najbližjih, od znancev in prijateljev, od nas, ki smo ga spoštovali in cenili.

Rodil se je na Brdu pri Lukovici pred 73 leti. V Ljubljani je maturiral na klasični gimnaziji, v Zagrebu pa je tik pred 2. svetovno vojno diplomiral na gozdarski fakulteti. Zaposlil se je na Kočevskem in se že v prvih dneh okupacije povezal z OF. Maja 1942 je stopil v Kočevski

bataljon, nato v Cankarjevo brigado, kjer je bil politični komisar čete in bataljona.

Poleti 1943 je odšel v 4. operativno cono čez Savo na Štajersko. Jeseni je bil dodeljen Okrožnemu komiteju KPS

Kamnik, kjer je vodil agitacijo in propagando. Junija 1944 je postal pomočnik političnega komisarja Gorenjskega in kasneje Kokrškega odreda, nato pa je v 9. korpusu vodil oddelek za povezavo s tujimi vojaškimi misijami. Zadnje mesece pred osvoboditvijo je bil pomočnik političnega komisarja oficirske šole pri Glavnem štabu NOV Slovenije v Črnomlju.

Prva leta po vojni je bil zvezni stipendist na Švedskem in v Franciji, do leta 1951 načelnik plana na Ministrstvu za industrijo, rudarstvo in lesno industrijo pa direktor LIP Bled, nato predavatelj na Tehnični in Gozdarski srednji šoli v Ljubljani. Bil je tehnični direktor Lesnega kombinata Ljubljana. V trgovskem, projektivnem turističnem podjetju »Interrek-

sport« je bil do upokojitve 1980 leta samostojni strokovni sodelavec.

Vsa leta po vojni je bil zelo aktiven družbenopolitični delavec. V KS Milan Majcen je bil predsednik rezervnih starešin, bil je član skupnosti odborov Kokrškega in Gorenjskega odreda in dolgoletni član Zveze drsalnokotlarskih športov Jugoslavije in Slovenije. Preko športa je prenašal na mlade svetle tradicije narodnoosvobodilnega boja. Vse življenje je bil tesno povezan z naravo, vsak prosti čas je izkoristil za skok v Bohinj, vzpon na Julijce ali Karavanke, neizmerno je bil predan lovu in bil vsa leta po vojni član lovske družine »Beguščica na Gorenjskem. Tudi svoje otroke je vzgajal v športnem duhu – Barbara je bila

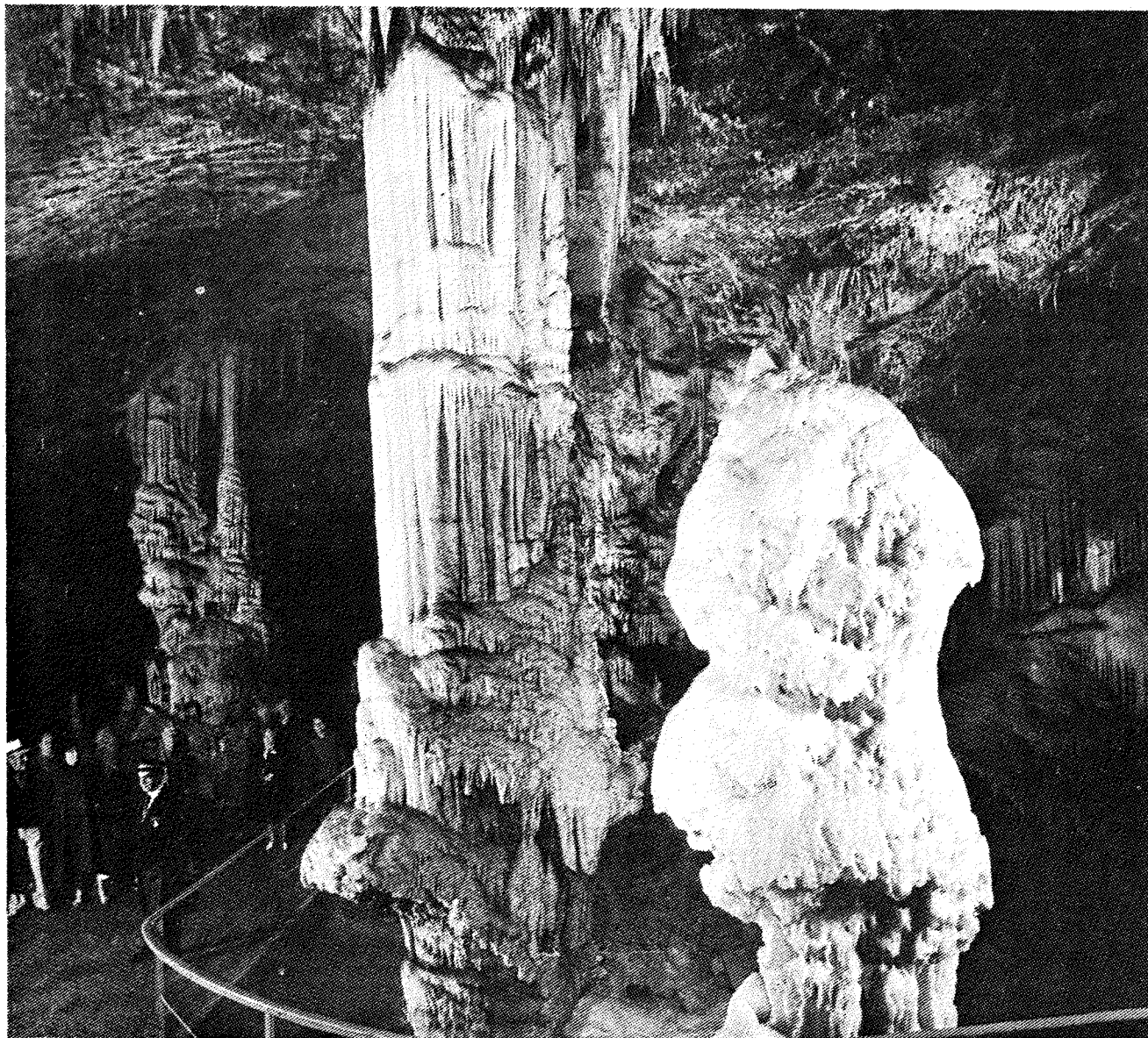
vrhunska tekmovalka v umetnostnem drsanju, Metka je bila več let članica alpske smučarske reprezentance Jugoslavije in je nastopala na SP in zimskih olimpiadah, najmlajši Jure pa je bil med najboljšimi pionirji v alpskih disciplinah v Sloveniji.

Kljub težki bolezni je v Ljubljani več let, do smrti, uspešno vodil borčevski aktiv gorenjskih partizanov. Za svoje požrtvovalno, uspešno in predano delo med NOB in ob graditvi Jugoslavije je prejel visoka državna odlikovanja, od raznih organizacij pa številne plakete, kolajne in diplome.

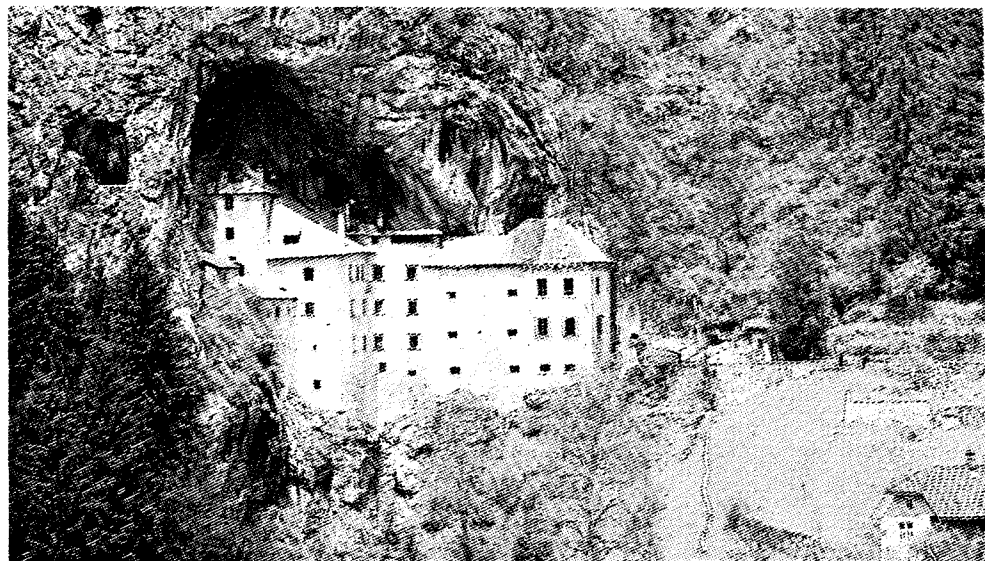
Janez Jerman, odločen, pošten, pokončen in kremenit mož nam bo vsem ostal v trajnem spominu.

Miloš Rutar

Postojnska jama - svetovna jama

Med alpskim svetom in morjem se razprostira širok pas Slovenskega krasa, ki je del velikega Dinarskega gorstva. To je svet apnenca, kjer skozi nešteto razpok pronica voda s površja v globino. Posledica tega je obilica raznolikih kraških oblik, škrapelj, žlebičev, vrtáč in kraških polj, katerih kruh je služil za skromno življenje preprostemu človeku, da se je mogel obdržati na teh tleh skozi tisočletja. To je svet rek ponikalnic, ki ga spoznamo šele, ko se nam razodene v vsej lepoti kraških jam, ki jih skrivnostno skriva površje. Taka ponikalnica je tudi reka Pivka, ki izginja v Postojnski jami in je del Pivkinega 23 km dolgega, do sedaj raziskanega podzemnega sistema. Njeni sestavni deli so še Otoška in Magdalenska jama, Črna jama, Pivka jama ter Planinska jama.

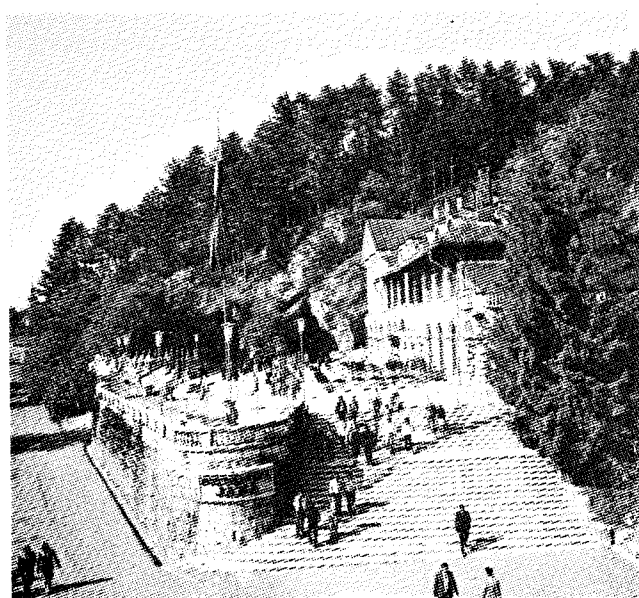

Predjamski grad skriva za debelimi zidovi zanimive muzejske zbirke, ki predstavljajo predvsem zgodovino gradu in arheološke najdbe iz jam pod gradom.

Med prve raziskovalce Postojnske jame upravičeno štejemo poleg odkritelja Luka Čeča še Franca Šibenika in Martina Berneta. Ti so raziskovali notranje dele jame in se pri tem prvi prebili v nekatere stranske rove in na vrh Velike gore. Leta 1832 je bil najden in raziskan krasno zakápani stranski Pisani rov — da bi ga ohranili čim bolj nedotaknjena, so ob vhodu namestili vrata in omogočili vstop le redkim izbranim gostom.

Pospeseno raziskovanje pa se je začelo proti koncu štiridesetih let prejšnjega stoletja. Sprožila ga je

živahna razprava o ideji Avgusta Voigta, kako bi lahko speljal železniško progo med Ljubljano in Trstom kar skozi podzemne jame. Že jeseni leta 1848 je Anton Urbas (bil je kaplan v Planini) s svojo odpravo prodrl v Planinsko jama do sotočja Pivke in Raka in nato po vodnih rovih še nekaj sto metrov naprej. V Pivškem rokavu so trčili na množico človeških ribic in tako je Planinska jama hitro zaslovela kot njihovo najizdatnejše dotlej znano bivališče na svetu.

Tam, kjer so Postojnska vrata, najnižji prehod v vsem alpskodinarskem gorskem loku, visok komaj 609 m, leži ob vznožju Soviča mesteca Postojna. Nastalo je na sečišču naravnih poti iz severne in srednje Evrope na Jadran ter iz Padske nižine v Panonsko. Prvič je omenjeno 1136. leta. Te naravne prednosti sta izrabili železnica in glavna evropska cesta, ki vodi do sivega Jadrana.

V neposredni bližini Postojne je znamenita Postojnska jama, ena najlepših podzemskih jam na svetu. Postojnska jama je znana že dolga stoletja. V pradavnini so bili njeni vhodni deli pribežališče ljudem, kasneje pa so postale priljubljeno zbirališče popotnikov — podpise popotnikov lahko najdemo že v 13. stoletju (najstarejši je iz leta 1213).

Prve opise jame, objavljene v Slavi vojvodine Kranjske leta 1689, ki so še močno fantastični, nam je zapustil polihistor in prvi turistični propagator krasa Janez Vajkard Valvasor. Zdi se mu, da je Postojnska jama med vsemi, kar jih je videl, največja in najdaljša, obenem pa tudi najbolj strahotna.

Novo obdobje za Postojnsko jama pa se je začelo po letu 1818, z odkritjem notranjih delov vse do Velike gore. Povod za ta dogodek je bil obisk cesarja Franca Jožefa, leta 1818. Takrat je ta že drugi prišel v Postojnsko jama. Tik pred napovedanim prihodom so bili najdeni notranji prostori jame, ki so postali temelj postojnskega turizma.

Pred 170 leti je postojnski domačin Luka Čeč odkril najlepše dele Postojnske jame. Od navdušenja je vzkliknil: »Tu je nov svet — tu je paradiž!« Od takrat se je ta prečudoviti podzemni paradiž odprl svetu. S tem so bili postavljeni temelji postojnskega turizma in Postojna je postala znana po vsem svetu. Od takrat do danes si je Postojnsko jama ogledalo ogromno število turistov. To število obiskovalcev in obiskovalcev je skokovito naraščalo po drugi svetov-

ni vojni, saj je že prvo leto po osvoboditvi obiskalo Postojnsko jama 40 tisoč turistov, leta 1950 že 185 tisoč, leta 1960 pa se je to število povzpelo na 275 tisoč. V juniju 1978 smo praznovali visok jubilej — Postojnsko jama je obiskal 15-milijonti turist, v juliju 1984 je vanjo vstopil 20-milijonti obiskovalec. Rekordno leto z največjim številom obiskovalcev doslej pa je bilo leto 1985, ko je jama obiskalo 942.256 turistov.

V zadnjih letih je hotel Jama doživel že nekaj bistvenih sprememb. Z graditvijo v letu 1980 so se povečale prenočitvene kapacitete na 267 ležišč, od julija 1982. leta pa sta hotelskim gostom na voljo tudi pokrit plavalni bazen in Erazmova klet, kjer se gosti v domačem okolju ob prijetni glasbi lahko razvedrijo. Za hitro postrežbo pa poskrbijo v prtiličju hotela — v novi piceriji in slaščičarni Briljant.

13 km

postojnska jama

grotte-cave

HOTEL JAMA

Postojna

Slovenija

JUGOSLAVIJA

INFORMACIJE

Postojnska jama, 66230 Postojna • Tel. 067/23-041 • Telex 34106 Yu jama • Telefax: 22431 • Turist biro Postojnska jama • Telefon 067/21-077

ELEKTROMONTAŽA

ELEKTROMONTAŽNO IN PROIZVODNO PODJETJE

61000 LJUBLJANA, TRŽAŠKA C. 126

Telefon: h. c. 261-441, 264-571, 264-573
Direktor: 261-622
Telegram: Elektromontaža Ljubljana

Razvodne baterije in omarice

SKUPŠČINA OBČINE TOLMIN

IN DRUŽBENOPOLITIČNE ORGANIZACIJE

Borben pozdrav vsem delovnim ljudem in občanom za 29. november – dan republike

PODJETJE ZA PTT PROMET KOPER

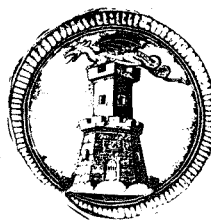
Azienda PTT Capodistria r. sol.

Poštni predal 146 – TELEX 34213 – TELEFON 33-112

Vsem delovnim ljudem čestitamo za praznik republike z iskreno željo, da bi naši skupni napori za napredek in blaginjo naše socialistične skupnosti dosegli dobre uspehe.

KOP KOMUNALNO PODJETJE BREŽICE

ČESTITA VSEM OBČANOM IN
KOLEKTIVOM ZA PRAZNIK REPUBLIKE

KOMUNALNO PODJETJE LJUBLJANA n. sub. o.

61000 Ljubljana, Povšetova 6

Telefon: (061) 322-265

Čestita vsem delovnim ljudem in občanom za
29. november – dan republike z najboljšimi željami

judje zahtevajo kakovostne izdelke

bodo v tovarni Djuro Salaj posodabljali pro
o, za kar so namenili vso lanske akumulacije

KO, 9. februarja – Čeprav smo leto niso bile oter
jake osnove in napovedi o
vremenski gospodari
celuloze in papirja Djuro Salaj Krško dosegli so
ne poslovne rezultate. Zlasti so zadovoljni s prvimi
redovitni proizvodnje (vred so naredili kakovostnih
izdelkov), v svoje razvojne načrte pa zapel
skladno obsevnost in razvojne manj poslova
vnostnih končnih izdelkov ter hitreje prodaj
me. O teh in drugih stvareh smo se pogovar
dom, predsednikom konferenca OU ZSS v h

logov za doseganje zastav
načrtov so nedvoumno vla
ne, naši stroji in naprave, ki
rečej zastareli, terjajo temelj
posodobitev in rekonstruk
saj je le tako mogoče izboljš
tudi kakovosti proizvodov.
o bomo celotno lanko amon
cipov v znesku 3,6 milijarde
ev namenili za investicijska
anja, za rekonstrukcijo, teh
ške izboljšave, dopolnitev
strukture in druge, manjše
ne.

Kateri so v vnovi, nape
aditni poglavitne obveznosti
za 1989?

gospodarske razmere so se
aj let neupadne, a se slabša
Zato bomo morali gospodari
bolj skromno, da bi uspešno
del, ki bi zagotavljal raz
posodobitev proizvodnje
a, Čeprav bomo o načrtih

BiH: kako pomagati izgubljajo
BiH so sestavili seznam trinajstih dolgoletnih premaganih izgubljajo
širši strateški pomen in jim bodo pomagali premagati izgubljajo

Priznanja za gospodarske dosežke
Prejeli so: TCP Djuro Salaj, Stanko Rebernik in karel

Čas je npr. rška pomoč
nasplošno

V. Krškem uspešno
premagajo težave
in izboljšujejo papirnice
V. Krškem uspešno premagajo težave in izboljšujejo papirnice

Tovarna celuloze in papirja Djuro Salaj Krško

Zvezno borčevsko predsedstvo:

Ne hodite!

Na zadnji seji zveznega borčevskega predsedstva so bili glavna tema mednarodni odnosi v Jugoslaviji. V razpravi o tem je bili slišati, kot poroča Tanjug, tudi zvišane tone.

Na resno in analitično razpravo dr. Franceta Hočevarja o zamudi z reformo, ki se odraža tudi na ravni mednarodnih odnosov, je jezno odgovoril Mihajlo Švabič s svojimi že znanimi stereotipi o hajkah na srbsko vodstvo pa o napadih na JLA, o zahtevah po slovenski republiški armadi in podob-

nem... Svojo misel o nasprotnikih srbske politike je končal z bravuro, da je Srbe pač treba jemati takšne, kakršni so. V repliki na to izvajanje je Bojan Polak-Stjenka dodal, da potemtakem enako velja tudi za Slovenijo.

V nadaljevanju razprave so nekateri razpravljalci označili zahteve po aboliciji Vllasija in druge iz mitroviškega procesa kot podporo separatističnim silam na Kosovu. Nekateri so kot primer odnosa Slovenije do dogajanj v Jugoslaviji navajali pisanje Mladine, Dušan Pekič pa je v zanj značilnem slogu oblikoval misel o mitingu resnice, češ, »naj ne hodijo tja, kamor niso povabljeni in kjer niso dobrodošli«. Približno tako so potem na njegov predlog tudi oblikovali apel mitingarjem.

B. J.

Končal se je slovenski knjižni sejem

Knjiga je še vedno – knjiga

Štirinajstega novembra se je v ljubljanskem Cankarjevem domu začel slovenski knjižni sejem, ki je po naslovih knjižne bere zadnjega leta le potrjeval odsev našega odpiranja v pluralno družbo.

Napasli smo se naslovov in se čudili, pa ne načudili, da jih je kljub poraznemu stanju v slovenskem založništvu vendarle toliko ugledalo beli dan. Pri tem pa ne kaže pozabiti, da je bil najbrž letošnji slovenski knjižni sejem, ki je

predstavil produkcijo enainštiridesetih razstavljavcev, labodji spev za prenekatero znano založniško hišo. Do skrajnosti izmозgane (in v svoji velikosti preokorne) namreč ne bodo mogle ponujati novih knjig po cenah, ki bi si jih povprečni Slovenec še lahko privoščil. Izračuni za cene novitet, ki naj bi izšle kmalu po novem letu, že kažejo na vsote, ki se bodo gibale med tremi in petimi milijoni dinarjev za izvod.

B. Ž. J.

Ne smemo dopustiti, da bi TV-15 umrl

Ko tako razmišljam, kaj je dobro in prav ter kaj slabo in narobe, me misel, da lahko naš TV-15 preneha izhajati, zelo prizadeva.

Sem upokojenec in TV-15 je moj najljubši časopis. Komaj čakam četrta, da ga lahko začnem brati. Z velikim zanimanjem preberem komentarje komisarija Simeta in druge aktualne prispevke. Menim, da nisem edini, ki je tako navezan na TV-15, pa tudi ne edini, ki ga vznemirja misel, da bi naš časopis po novem letu prenehal izhajati zaradi denarnih težav. Zato predlagam, da vsi, ki nam je všeč TV-15, vztrajamo na tem, da še naprej izhaja. Glede na to, da je danes vse drago, sem pripravljen plačati tudi višjo naročnino. Mislim, da višja naročnina ne more biti razlog, da bi ga naročniki odpovedali in tako prispevali k temu, da bi ga ukiniteli.

Matevž Štefe
Trzin

Zoper zloglasni 114. člen

Za obrambo Azema Vllasija

Preden se je v Titovi Mitrovici 23. novembra nadaljevalo sojenje Azemu Vllasiju in štirinajstim soobtoženim za »kontrarevolucionarno ogrožanje družbene ureditve«, so v Ljubljani predstavili knjigo Nadire Avdić-Vllasi Za obrambo Azema Vllasija, ki jo je založila in izdala RK ZSMS. Na tiskovni konferenci v nabito polni mali dvorani Cankarjevega doma so o nastanku knjige in njeni vsebini spregovorili avtorica, uredniki in uvodničar Franc Šetinc.

Nadira Vllasi je videti močna in uravnovešena oseba, ki pa jo je tok dogodkov nujno potegnil v boj za obrambo lastnega moža. Kajti, kot je dejala, stvari so se v zadnjem letu odvijale za njenega moža in celo njeno družino z groteskno naglico in v – za demokratični svet – nepojmljivih okoliščinah. Njuno skupno življenje, v katerem je spoznala Azema kot človeka, ki si iskreno prizadeva iskati in vzpostavljati mostove med srbskim in albanskim narodom, ji narekuje boj, čeravno – tako je bilo razumeti med vrsticami – se v vnaprej zrežiranem scenariju kaže le malo možnosti za to, da bi zmagała pravna država.

Knjiga Za obrambo Azema Vllasija je v bistvu zbirka izbira-

nih poročil in drugih člankov novinarke zagrebškega Vijesnika, dopisnice s Kosova, Nadire Vllasi, ki zajema obdobje 1982–1989. Je svojevrsten odsev dogajanj v avtonomni pokrajini v obdobju osmih let.

Franc Šetinc je v uvodu v tej knjigi med drugim zapisal: »Če bi bilo vse v obtožnici čista resnica, to niso kazniva dejanja, ki so v pristojnosti sodišča. Kako bi se sedaj mogel pridružiti vpitju: »Križajte ga!« Ne morem dojeti, kakšne strasti vodijo ljudi, ki so že pred Vllasijevo aretacijo vzklicali: »Smrt Vllasiju!« »Smrt Šiptarjem!« Kakor ne prenesem ljudi, ki zahtevajo od Srbov in Črnogorcev, naj zapustijo svoje domove. Takšne pritiske doživljam tako, kot da režejo tudi moje korenine. Ognja ni mogoče gasiti z ognjem. Zakaj ni nihče vprašal Slobodana Miloševića, kako je mogel napovedati Vllasijevo aretacijo prej kot tožilec? V kakšen tip države sodi to?« Tako se lahko sprašujemo ob tem tudi vsi, ki nam je kaj do pravne države.

B. Ž. J.

P. S.: Knjiga je izšla v nakladi 1000 izvodov, razen uvoda F. Š. je pisana v srbohrvaščini, čisti izkupiček od njene prodaje pa avtorice namenja obrambi svojega moža.

Delegati borcev 3. brigade VDV so zborovali v Trbovljah

V sredo 22. novembra 1989 so se zbrali delegati borcev bataljonov 3. brigade VDV v Trbovljah. Njihova najpomembnejša naloga je bila, da ocenijo opravljeno delo v preteklem letu, sprejmejo program dela odbora za prihodnji dve leti, in da izvolijo funkcionarje v vodstvo odbora brigade.

Z zadovoljstvom so ugotavljali, da so uresničili vse glavne naloge, zaradi katerih se združujejo v skupnost nekdanjih borcev VDV.

Njihov največji uspeh je brez dvoma izdaja knjige Tretja brigada VDV – NO. Knjiga je skupno delo, v katero so bili pritegnjeni vsi borci brigade, avtor Drago Vresnik pa je zanj dobil nagrado vstaje slovenskega naroda. Na knjigo so borci upravičeno ponosni, saj so z njo izpolnili dolg do padlih in še živečih borcev ter do vseh, ki jim je pri srcu svetel lik slovenskega vedevejevca. Knjigo je založila Naša obramba v 6.500 izvodih, borci pa so se potrudili, da so jo v celoti razprodali in hkrati poskrbeli, da so jo prejeli vsi še živeči borci in svojci padlih.

Letos so vedevejevci praznovali 45. obletnico ustanovitve svojih enot. Odbor 3. brigade VDV – Štajerske, ki ima domicil v občini Trbov-

lje, je sklenil to pomembno in visoko obletnico proslaviti s srečanjem vseh borcev brigade v domicilni občini. Trboveljčani so srečanje vključili v praznovanje svojega praznika in so borce zelo lepo sprejeli. Srečanje je bilo organizirano 3. junija 1989 v Delavskem domu v Trbovljah. Udeležilo se ga je več kot 600 borcev in njihovih svojcev. Praznovanja so se udeležili tudi nekdanji člani štaba Slovenske divizije VDV: Bojan Polak-Stjenka, Branko Jerkič, ki je bil tudi slavnostni govornik, in drugi.

Srečanje v Trbovljah je bilo eno najuspešnejših po vojni, tako po udeležbi borcev kot po vsebini, za kar sta posebej zaslužna občina Trbovlje in Milan Kožuh, ki je proslavo organiziral.

Delovne usmeritve, ki so jih sprejeli na zboru v Trbovljah za prihodnji dve leti, se nanašajo v glavnem na tri področja:

- skrb za borce, njihovo povezovanje, druženje, obiski, jubileji;
- delo na prenašanju in ohranjanju vrednot NOB na mlajšo generacijo;
- pomoč pri delu borčevskih organizacij in aktivnost borcev v domicilnih občinah.

Program bodo izvajali predvsem bo bataljonih. Delegati vseh bataljonov so izrekli veliko zahvalo in prizna-

Takole se je postavila skupina borcev 3. bataljona VDV s svojima komandantoma Benjaminom Žizmundom in Francem Slapnikom na srečanju 3. brigade VDV v Trbovljah 3. junija 1989.

nje za delo dosedanjemu predsedniku odbora Milanu Kožuhu in ga naprosili, naj še naprej opravlja to funkcijo.

Sestanek teh prekaljenih borcev slovenske partizanske vojske ni mogel mimo sedanjih varnostnih situacij. Z njo jih je seznanil načelnik UJV Trbovlje Marko Orožen. Borci so ostro obsodili izživljanje kosovopoljskega združenja. Podpirajo slovensko vodstvo in naprošajo sedanje varnostnike naše državnosti, da obvarujejo mirno delo naših ljudi.

Na koncu sestanka so letošnjim jubilejom izročili knjižna darila. Ob 70-letnici so jih prejeli: Tone Vrtanar,

Ante Jukič in Milan Kožuh; ob 65-letnici Jože Štok in Milan Kranjc, ob 60-letnici življenja pa Božo Eberlinč.

Franjo Marošek

Zahvala

Krajevna skupnost Milan Česnik
Ljubljana

Spoštovani prijatelji!

Ob vaši globoko humani, srčni in vsestranski pomoči, ki so je bili deležni naši oškodovanci, smo spoznali, da ste resnična, prava pobratena krajevna skupnost, ki se je še kako izkazala v teh težkih trenutkih.

Vsem vam in vašim organizacijam, posebno vodstvu KS, RK, ZZB in vsem organom naše spoštovane pobratene krajevne skupnosti se v imenu naših vodstev in obdarjenih občanov priskrbo in globoko zahvaljujemo!

Vljudno prosimo, da to zahvalo prenesete med vaše občane, ki smo jim še posebno hvaležni.

Krajevna skupnost

Šentjur – okolica in družbenopolitične organizacije

Vabilo na silvestrovanje v počitniškem domu v Banjolah

Počitniški dom ZZB NOV Ljubljana-Banjole, ki leži v zalivu Cinttina v Banjolah pri Puli, pripravlja za silvestrovanje 4-dnevni paket od 29. 12. 1989 do 2. 1. 1990. Cena paketa je 4.850.000 dinarjev. Za vplačila do 5. 12. velja 15-odstoten popust. Prijave sprejemamo najkasneje do 20. 12. 1989. V ceno so vključeni štirje polni penzion, turistična taksa, novoletna večerja in uporaba bazena. Gostom nudimo še: igrišče za tenis, namizni tenis, ambulanto, trim kabinet, biljard, kegljišče, računalniško usposabljanje in igre, domačo kuhinjo in pripravo več vrst pizz in veliko zabave s plesom.

Vplačila nakažite na žiro račun: 50101-678-49035 Mestni odbor ZZB NOV Ljubljana, Počitniški dom Banjole.

Skupnost borcev 15. udarne divizije NOV organizira v soboto, dne 9. decembra 1989 ob 15.00 uri, tradicionalno srečanje borcev in bork divizije.

Srečanje bo v domu JLA v Ljubljani v spodnji dvorani. Vabimo borce in borce enot 15. udarne divizije NOVJ, da se tega srečanja udeležijo!

Posebni vabil ne bo!

Skupnost borcev 15. udarne divizije
NOVJ

V soboto, 16. decembra 1989 bo ob 11. uri vsakoletna spominska slovesnost na kraju boja Prešernove brigade.

Poključke partizanske smučine vabijo: borce-tekače na smučeh, da se udeležijo spominskega teka po smučinah partizanske Poključke, ki bo v okviru slovesnosti.

Prijavite se lahko od 10. ure v gostišču Jelka.

Tehnična izvedba SK Triglav Kranj

Področni odbor Koroških partizanov Ljubljana organizira v četrtek, 7. decembra 1989, ob 16. uri srečanje vseh koroških partizanov v domu JLA v Ljubljani. Srečanje je združeno s počastitvijo jubilarov. Vljudno vabljeni.

Odbor

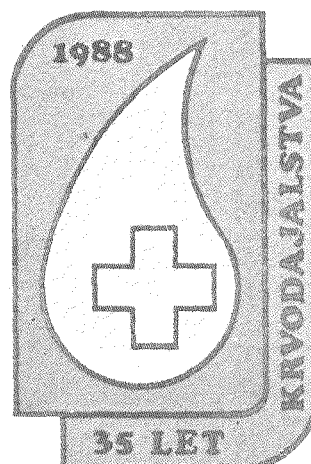
27. festival Kurirček v Mariboru

Od 6. do 8. decembra bo v Mariboru potekal letos že 27. festival Kurirček. Skozi kolokvij o kulturnem življenju med partizani in danes v JLA pa skozi literarna srečanja, strokovno posvetovanje o sodobni mladinski poeziji pa skozi knjižno in likovno razstave je tudi tokrat festival usmerjen k spodbujanju in vrednotenju umetniške ustvarjalnosti za otroke in mladino.

Živa Drole

Rdeči križ Slovenije sporoča, da bodo v decembru krvodajalske akcije:

V Ljubljani v Šiški bo 1. decembra, v Novi Gorici bo 4.,

5., 6. in 7. decembra, v Šempetru in Selnici ob Dravi bo 8. decembra, v Dornberku bo 12. decembra, na Dobrovem in Mestinju bo 13. decembra, v Nazarjah in Jarenini bo 14. decembra, v Logatcu in Staršah bo 15. decembra, v Kočevju, bo 19. in 20. decembra, v vseh petih ljubljanskih občinah bo 21. decembra. V Hočah, Žalcu in Šmarjah pri Jelšah bo 22. decembra, v Grosuplju bo 26., 27., 28. in 29. decembra, 28. decembra bo tudi v Kungoti-Svečina in v Račah 29. decembra.

TV-15 Časopis borcev NOB

Ustanovitelj: RO ZZB NOV Slovenije
Izdajateljica: Založba Borec
Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Dvorčakova 12, tel. 327-780
Delavci v uredništvu: Zvone Kržišnik (v. d. glavnega in odgovornega urednika), Živa Drole, Bojana Zokaj-Jesih, Bojan Kuntarič, Milenko Strašek (novinarji – uredniki rubrik), Viktor Konjar, Mirjana Menec (lektorica-redaktorica), Drago Setničar (tehnični urednik-oblikovalec), Mara Okorn (tajnica uredništva).
Predsednica časopisnega sveta: Mira Svetlina.
Žiro račun: 50101-603-45772.
Tiskarna: ČGP Delo.

TV-15 je oproščen tem. prom. davka po mnenju Sekretariata za inf. SRS.

Elkroj

MOZIRJE

formula EL

FORMULA KAKOVOSTI